

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
DEVLETLER ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TÜRK VE KAZAK HUKUKUNDA
VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Almat ALSHER**

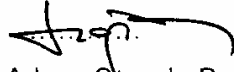
**Tez Danışmanı
Yar. Doç. Dr. Banu ŞİT**

Ankara–2008

ONAY

Almat ALSHER tarafından hazırlanan "Karşılaştırmalı Olarak Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması" başlıklı bu çalışma, 28/8/2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Devletler Özel Hukuku Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

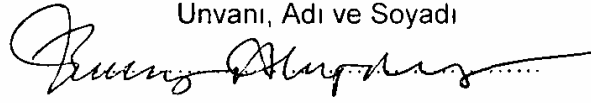

Unvanı, Adı ve Soyadı, Başkan

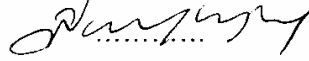
İmza

Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Banu SİT

ÖNSÖZ

Bu çalışmada temel olarak Kazakistan ve Türkiye'deki vatandaşlık hukukunun esasları karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca vatandaşlığın doğumla ve doğumdan sonra başka bir sebebe bağlı olarak kazanılması durumuna dair iki ülke hukuk sistemleri incelenmekte ve karşılaştırmalı analiz yapılarak bilimsel sonuca ulaşılması hedeflenmektedir.

Tezimizde, Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunda, geçmişten günümüze kadar olan değişiklikler ve günümüzde hakim olan vatandaşlık hukukuna ilişkin görüşler ve ilgili hukuk düzenlemelerine bağlı olarak vatandaşlığın kazanılması karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Bu vesile ile, bu ülkede yüksek lisans yapmamı sağlayan Türkiye devletine, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin öğretim üyelerine ve bu tezin yazılmasında baştan sona kadar benden yardımını esirgemeyen saygılı tez danışmanım Yar. Doç. Dr. Banu ŞİT'e teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL ESASLARI VE VATANDAŞLIĞIN DOĞUMLA KAZANILMASI

I. TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL ESASLARI.....	4
A. Genel Olarak.....	4
1. Kişilerin Devlete Aidiyetini İfade Eden Kavramlar.....	6
2. Vatandaş Kavramı.....	7
3. Vatandaşlığın Önemi.....	10
4. Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Esaslar.....	12
5. Vatandaşlığa İlişkin Üç Genel İlke.....	13
6. Vatandaşlığın Tayininde Uygulanacak Hukuk.....	16
7. Değerlendirme.....	16
B. Türk ve Kazak Vatandaşlık Hukukunun Tarihsel Gelişimi.....	18
1. Türk Vatandaşlık Hukukunun Gelişimi.....	19
a. Osmanlı Dönemi (8 Nisan 1284 Tarihli Tabiiyyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname). 1869 tarihli "Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesi.....	20
b. 23 Mayıs 1928 Tarih ve 1312 Sayılı Kanun.....	21
c. 11.2.1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu.....	23

ç. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı.....	25
2. Kazak Vatandaşlık Hukukunun Gelişimi.....	26
a. Kazak Hanlığı Döneminde Vatandaşlık ("Jeti Jargı" Kanunu).....	29
b. SSCB Döneminde Vatandaşlık.....	31
(1) SSCB Vatandaşlık Tüzükleri.....	31
(2) SSCB Vatandaşlık Kanunları.....	33
(3) SSCB Anayasasında Vatandaşlık Konusu.....	40
c. 20 Aralık 1991 Tarihli Kazak Vatandaşlık Kanunu.....	42
C. Türk ve Kazak Anayasasında Vatandaşlık.....	44
1. Türk Anayasasında Vatandaşlık.....	44
2. Kazak Anayasasında Vatandaşlık.....	45
3. Değerlendirme.....	47
II. TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIĞININ DOĞUMLA KAZANILMASI.....	47
A. Soy Bağı Esası.....	48
1. Türk Hukukunda.....	51
a. Türk Vatandaşı Ana veya Babadan Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuk.....	51
b. Türk Vatandaşı Ana ve Yabancı Babadan Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuk.....	52
c. Türk Vatandaşı Baba ve Yabancı Anadan Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuk.....	53
2. Kazak Hukukunda.....	57
a. Evlilik İçi veya Dışında Ana veya Babanın İkisinin de Kazak Vatandaşı Olması.....	57
b. Ana veya Babadan Birinin Kazak Vatandaşı Olması.....	58
c. Evlilik Dışında Doğan Çocuk ile Ana veya Baba Arasında Soybağının Kurulması.....	59

ç. Çocuğun Doğumunun Tescili.....	62
B. Doğum Yeri Esası.....	62
1. Türk Hukukunda Doğum Yeri Esası.....	62
a. Çocuğun Türkiye’de Doğması.....	63
b. Çocuğun Ana-Babadan Dolayı Herhangi Bir Ülke Vatandaşlığını Kazanamaması.....	65
2. Kazak Hukukunda Doğum Yeri Esası.....	66
a. Kazakistan’da Bulunan ve Ana ve Babası Belli Olmayan Çocuklar.....	66
b. Kazakistan’da İkametgâhı Olan Vatansız Ana ve Babanın Çocukları.....	67
3. Değerlendirme.....	68

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA DOĞUMDAN SONRA VE DOĞUMDAN BAŞKA BİR SEBEBE BAĞLI OLARAK KAZANILAN VATANDAŞLIK

I. SONRADAN KAZANILAN TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIĞI.....	70
A. Yetkili Makam Kararı ile Türk ve Kazak Vatandaşlığının Kazanılması.....	71
1. Türk Hukukunda Yetkili Makam Kararı İle Vatandaşlığın Kazanılması.....	71
a. Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma.....	72
b. Vatandaşlığın Kazanılmasında İstisnai Haller.....	78
c. Vatandaşlığın Yeniden Kazanılması.....	81
ç. Şartlı Şartsız Vatandaşlığa Alınma.....	82
2. Kazak Hukukunda Yetkili Makam Kararı İle	

Vatandaşlığın Kazanılması.....	83
a. Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma	
İçin Aranılan Şartlar.....	85
b. İstisnai Vatandaşlığa Alınma.....	86
c. Yeniden Vatandaşlığa Alınma.....	88
B. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla	
Kazanılması.....	89
1. Genel Olarak Türk Vatandaşlığının Evlenme	
Yoluyla Kazanılması.....	89
a. Evlenme Yoluyla Yabancı'nın Türk	
Vatandaşlığını Kazanması.....	90
b. Evlenme ile Kazanılan Vatandaşlığın Özellikleri.....	94
2. Evlenme Yolu ile Kazak Vatandaşlığının Kazanılması.....	95
C. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Sonradan	
Kazanılmasında Usul.....	96
1. Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Usul.....	96
2. Kazak Vatandaşlığının Kazanılmasında Usul.....	98
a. Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Yetkisi.....	98
b. İçişleri Bakanlığının Yetkisi.....	99
c. Dışişleri Bakanlığı ve Yurt Dışı Temsilcilikler.....	99
ç. Vatandaşlık İnceleme Komisyonu.....	100
d. Vatandaşlık Hakkında Karar ve Vatandaşlık	
Kazanma Anı.....	101
e. Vatandaşlık Hakkında Yayımlanan Karara	
Karşı İtiraz Yolu.....	101
3. Değerlendirme.....	102
Ç. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Evlat Edinilme	
Yolu ile Kazanılması.....	104
1. Evlat Edinilme Yolu ile Türk Vatandaşlığının	
Kazanılması.....	104
2. Evlat Edinilme Yolu ile Kazak Vatandaşlığının	
Kazanılması.....	110

3. Değerlendirme.....	114
E. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Seçme	
Hakkı İle Kazanılması.....	115
1. Türk Vatandaşlığının Seçme Hakkı İle	
Kazanılması.....	115
2. Kazak Vatandaşlığının Seçme Hakkı İle Kazanılması.....	119
3. Değerlendirme.....	120
II. 4 KASIM 2000 TARİHLİ, BEYAZ RUSYA, KAZAKİSTAN,	
KIRGIZİSTAN VE RUSYA FEDERASYONU DEVLETLERİ	
VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASINA	
DAİR MİLLETLERARASI ANLAŞMA.....	121
SONUÇ.....	123
EKLER.....	128
Ek-1: Kazak Vatandaşlığına Başvuru Formu	128
Ek-2: Türk Vatandaşlığına Başvuru Formu	132
Ek-3: Kazak Vatandaşlığına Alınmada Usul	134
Ek-4: Türk Vatandaşlığına Alınmada Usul	135
KAYNAKÇA.....	136
ÖZET.....	145
ABSTRACT.....	147

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
AK	:Askeri Kanun
AÜHFD	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
BTHAE	:Banka Ticaret ve Hukuk Araştırma Enstitüsü
çev.	:Çeviren
Diz.	:Dizi
Eğ.	:Eğitim
GÜHFD	:Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜİİBFD	:Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
İÜHFY	:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
Mevz. Derg.	:Mevzuat Dergisi
MÖHUK	:Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MHB	:Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
m.	:Madde
MYK	:Merkez Yürütme Komitesi
K. An.	:Kazak Anayasası
K.C VİK	:Kazakistan Cumhuriyeti Vatandaşlık İnceleme Komisyonu
KMK	:Kazak Medeni Kanunu
KOSSC	:Kazak Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
KVK	:Kazak Vatandaşlık Kanunu
KVH	:Kazak Vatandaşlık Hukuku
HUMK	:Hukuk Usulü Muhakemeler Kanunu
SSCB VK	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği Vatandaşlık Kanunu

SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SSCB An	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Anayasası
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBS	:Tüm Birlik Sovyetleri
TİKA	:Türk İşbirliği ve Kalkınma Acentası (İdare Başkanlığı)
TMK	:Türk Medeni Kanunu
TVH	:Türk Vatandaşlık Hukuku
TVK	:Türk Vatandaşlık Kanunu
TVKUİY	:Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
RG	:Resmi Gazete
OSSC	:Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
OSSCÜBB	:Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Üye Birliği Başkanlığı
vd.	: Ve Devamı
VİK	:Vatandaşlık İnceleme Komisyonu
YİSK	:Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu
YSB	:Yüksek Sovyet Başkanlığı
YSD	:Yüksek Sovyet Divanı

GİRİŞ

Sosyal ve ekonomik yaşamda, şahsın ülkeyle hukuki bağının tespiti büyük bir önem taşır. Bu nedenle devletler şahısların ülkeyle olan hukuki bağını tespit maksadıyla çeşitli düzenlemeler yaparlar. Türk ve Kazak Vatandaşlık Kanunları şahsın devletle aidiyetini söz konusu iki ülke açısından tespit eden düzenlemelerdendir. Türk ve Kazak vatandaşlığının kazanılması ile ilgili düzenlemelerin incelenmesi doktrinde çeşitli görüşleri ortaya çıkarmıştır. Türk ve Kazak hukukunda vatandaşlığın kazanılması konusunda ileri sürülen bu görüşler vatandaşlığın kazanılması kurallarının gelişimini sağlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde, bağımsız bir devlet olarak şahıslar ile arasındaki hukuki bağı belirlemede başarılı olmuş; şahısla devlet arasındaki hukuki bağı modern bir anlayışla düzenlemiştir.

Kazakistan Cumhuriyeti ise, 1991 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu andan itibaren devlet serbest piyasa ekonomisine geçerek, ekonomik, siyasi ve sosyal düzende değişiklikler gerçekleştirmiştir. Tabii ki, bununla birlikte hukuk sisteminde de önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Şahsi hakların korunması, hukuki ilişkilerin gelişmesi ve çeşitli özel kuruluşların meydana gelmesi Özel Hukuk alanını genişletmiştir. Vatandaşlık hukuku alanında da bağımsızlık sonrasında yeni düzenlemeler yerini almıştır.

Yüksek lisans tezimizin konusu “Karşılaştırmalı Olarak Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması” oluşturmaktadır. Bu tez konusunu seçmemizin nedeni, konu hakkında Türk hukukunda ayrıntılı incelemeler yapılmış olmasına rağmen Kazak hukukunda, ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan vatandaşlığın kazanılması konusunun doktrinde yeterince incelenmemiş olmasıdır. Böylece her iki hukuk sistemine de katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Devleti oluşturan kurucu öğeler dendiğinde; ülke denen ve üzerinde yaşanan toprak parçası, bu ülkede yerleşik olan insan topluluğu ve her ikisinin üzerindeki egemenlik hakkı anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi, devleti

oluşturan en temel unsurlardan biri insandır. İnsanların sayısının az ya da çok olması önemli değildir. Günümüzde nüfusu Çin gibi bir milyar kişiyi bulan devletler olduğu gibi Andora gibi birkaç yüz bin nüfuslu devletler de vardır. Önemli olan insanların sayısı olmadığına göre devleti oluşturmaları için başka bir ortak özellik altında birleşmeleri gerekmektedir. İşte bu ortak özellik, kişilerin devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmalarıdır. En genel tanımıyla vatandaşlık, kişilerle belli bir devlet arasındaki hakları ve yükümlülükleri belirleyen hukuksal bağdır. Bu bağın kapsamı ve niteliği her devletin kendi iç hukuk metinlerinde düzenlendiği gibi uluslararası hukukun da üzerinde en çok durduğu konulardan biridir.

Kişilerin bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olması, hukuk düzeni açısından arzu edilen bir durumdur. Çünkü hukukun temel amacı toplumda düzenin sağlanmasıdır. Yaklaşık iki yüz (200) devletin bulunduğu günümüz dünyasında kişilerin hangi devletin vatandaşı olduklarının bilinmesi, o kişilere uygulanacak hukuk kurallarının saptanması bakımından büyük önem arz etmektedir. Çünkü devletler kendi iç hukuk düzenlemeleri aracılığıyla vatandaşlarını yabancılardan ayırırlar. Bu ayırım zaman zaman verilen haklar zaman zaman da yüklenen mükellefiyetler şeklinde kendini gösterir.

Kişiler ister üniter devlette, ister federal devlette, isterse de sömürge devletinde yaşasınlar, vatandaşlığı doğumla kazanılan (asli) tabiiyet veya sonradan kazanılan (müktesep) tabiiyet denen iki yoldan biriyle elde ederler. Vatandaşlığın en yaygın ve akla ilk gelen kazanılma şekli doğumla kazanılan vatandaşlıktır. Buna asli tabiiyet de denmektedir. Bunun yanında kişilerin doğumdan sonra da bir ülkenin vatandaşlığını kazanmaları mümkündür. Müktesep tabiiyet denen bu durum, evlenme, evlat edinilme veya telsik yoluyla olabilmektedir. Kişinin vatandaşlığını değiştirmesi ancak 18. yüzyılın sonundan itibaren mümkün olabilmektedir. O zamana kadar, “tabiiyetin sürekliliği” ilkesi gereği kişinin bir kez elde ettiği vatandaşlığı değiştirmesinin mümkün olmadığı anlayışına göre hareket edilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde, genel olarak Türk ve Kazak Vatandaşlık Hukukunda uygulanan kurallar incelenmekte; sırasıyla, Türk ve Kazak Vatandaşlık Hukukunun tarihi gelişimi ve Türk ve Kazak Anayasalarının

vatandaşlık ile ilgili hükümleri ele alınmaktadır. Birinci bölümün son konusu olarak da tezin ana temasını oluşturan “Türk ve Kazak vatandaşlığının doğumla kazanılması” yolları açıklanmaya çalışılmaktadır.

İkinci bölümde ise, tezin diğer bir ana temasını oluşturan Türk ve Kazak vatandaşlığının doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak vatandaşlığın kazanılması” hususu incelenmekte; buna paralel olarak da vatandaşlığın kazanılmasının Türkiye’de ve Kazakistan’da gelişim seyri ortaya konmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI

OLARAK TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL

ESASLARI VE VATANDAŞLIĞIN DOĞUMLA

KAZANILMASI

I. TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL

ESASLARI

A. Genel Olarak

İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıktan sonra birlik ve beraberlik düzeni sağlayacak bir örgütlenmeye ihtiyaç duymuşlardır¹. Başlangıçta belirlediği şeflerce yönetilen insan topluluklarının sayısı giderek artmış ve yapıları da işbölümü farklılaşmaları sonucu daha karmaşık bir hal almaya başlamıştır². Daha sonra bu insan toplulukları birbirinden çok farklı ve çok çeşitli kaidelere sahip hukuk düzenleri ile idare edilen devletler olarak kurulmaya başlamıştır³.

¹ Meral, Çileli, **Yurttaşlık ve Eğitim, Türk Eğitim: XX. Eğitim Toplantısı 21–22 Kasım**, Ankara, Dernek Yayınları, 1996, s. 3; Erdoğan, Göğer, **Devletler Hususi Hukukundaki Çağdaş Akımlar**, Ankara, AÜHFY, 1970, s. 1–2.

² İlkçağlarda, devlet, sadece sınırlı bir halk kesimini yani politikacılarına, komutanlarına, filozof ve sanatçılarına hizmet eden, onların çıkarlarını koruyan bir kurum niteliğinde idi. Bu çağın devleti, sosyal, siyasi devlet kimliği ile hiç ilgisi olmayan, sosyal ve siyasi sorunlara ayrıcalıklı sınıfların gözüyle uzaktan bakan bir tutum içinde bulunmaktaydı. Ortaçağ'da ise devlet anlayışının birçok bakımdan sosyal ve siyasi devlet anlayışına yaklaştığı söylenebilir. Daha ayrıntılı bilgi için, Bkz., Chezare, Sanfilippo, **Kurs Rimskogo Chastnoğo Pravo** (Roma Özel Hukuku Kursu), Moskova, Bek, 2002, s. 1; İlyas, Doğan, **Devletler Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2008, s. 25.

³ Monarşik devlet, Oligarşik devlet, Demokratik devlet ve Teokratik devlet ayrımı için bkz., Ergin, Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Filiz Kitabevi, 2002, s. 3; İsmail, Doğan, **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: İnsan Haklarının Kültürel Temelleri**, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2007, s. 127.

Devlet denen şey, bir insan topluluğu olduğuna göre, her şeyden önce bir devletin kurulabilmesi için insanlara ihtiyaç vardır. İnsan topluluğu devletin kurucu unsurlarından biridir⁴.

Devlet ile insan topluluğu birbiri ile bağlıdır⁵. Soyut bir anlayışla devlet, kamu gücü olarak insan topluluğuna bağlı olur. Çünkü devleti yöneten insan topluluklarıdır⁶. İnsan topluluğu devletle siyasi, sosyal ve ekonomi ilişkiler içindedir⁷. Dolayısıyla devlet de insan toplulukları ile olan ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkileri tespit eder ve insan toplulukları arasındaki hukuki ilişkileri hukuki sınırlamalarla önceden belirlediği statüye tabii tutar⁸.

Devletin, kendisini oluşturan insan topluluğuna ilişkin olarak çıkardığı özel mevzuat, vatandaşlık mevzuatıdır. Vatandaşlık mevzuatı, konunun milletlerarası hukuk boyutunu değil, milli hukuk boyutunu, yani ülke içi boyutunu veya vatandaşlığın iç hukuk veçhesini ele almaktadır⁹. Devletin iç hukuk veçhesi için, devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişileri diğerlerinden ayırmak ve onlara bir kısım korumalar ya da bir kısım haklar bahşetmek veya mükellefiyetler yüklemek gibi konular konuşulmaktadır¹⁰. Vatandaşlığın iç hukuk veçhesinin yanı sıra bir de milletlerarası hukuk veçhesi bulunmaktadır. Milletlerarası hukukta vatandaşlık, vatandaşlık bağı ile bağlı olunan devlete kendi vatandaşlığındaki kişileri yabancı ülkelere karşı koruma hakkını bahşeden bir statü olarak kabul edilmektedir¹¹.

⁴ Vahit, Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 21; Rona, Aybay, **Vatandaşlık Hukuku: Yurttaşlık Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 3; Vahit, Doğan, Hasan, Odabaşı, **Yargı Kararı Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2004, s. 17; Kemal, Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2004, s. 42–56.

⁵ Çileli, **a.g.e.**, s. 3.

⁶ Gayrat, Sapargaliyev, **Konstitutsionnoe Pravo Respubliki Kazakistan** (Kazakistan Cumhuriyeti'nin Anayasası Hukuku), Almatı, Jetti Jargı, 2002, s. 86–87.

⁷ Will, Kymlicka, **Çok Kültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi**, çev. Abdullah, Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1988, s. 71.

⁸ Gözde, Kaya, “Avrupa Vatandaşlığı”, **Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 14.

⁹ Göger, **Çağdaş Akımlar**, s. 3.

¹⁰ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 21.

¹¹ Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 17; Ahmet, Sanlı, “Yabancı Ülkede Zarara Uğrayan Vatandaşın Devlet Tarafından Diplomatik Korunması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 2.

1. Kişilerin Devlete Aidiyetini İfade Eden Kavramlar

Günümüzde kişilerin devlete aidiyetini ifade eden ortak bir kavram üzerinde anlaşılmış değildir. Bu yüzden, vatandaşlık ve benzeri kavramları birbirinden ayırmak bir zorunluluktur. Dil farklılıklarına göre de hukuki bağ vasfına sahip farklı terimlerin olduğu kesindir¹².

Konumuzla ilgili olarak Türkçede kişilerin devlete aidiyetini bildiren hukuki kavramların dört tane olduğunu söyleyebiliriz: Tabiiyet, uyruklu, vatandaşlık, yurttaşlık.

Doktrinde tabiiyet kavramı ile uyruklu kavramının eş anlamlı kavramlar olduğu kabul edilmektedir¹³. Uyruklu (tabiiyet) kavramı, monarşileri ve deniz aşırı toprakları (sömürgeleri) da kapsamak üzere ve bütün devletlerin insan ögesini belirtecek biçimde, “nationalite” (nationality) deyiminin karşılığı olarak kullanılmaktadır¹⁴. Tabiiyet ile vatandaşlık kavramlarının ise aynı manayı ifade edip etmediği hususunda ihtilaf vardır¹⁵. Bir görüşe göre, tabiiyet, kişileri (gerçek ve tüzel kişi veya gemiler ile hava gemilerini) devlete bağlayan bağıdır¹⁶. Vatandaşlık (yurttaşlık) kavramı ise, sadece gerçek kişiler (insanlar) için kullanılabilir. Bu yüzden gerçek kişiler dışındaki kişilerin devletle olan hukuksal bağına “vatandaşlık” olarak

¹² Uyruklu konusunda, uluslararası düzeydeki en kapsamlı düzenleme olan “Uyruklu Konusunda Avrupa Sözleşmesi” metninde de “uyruklu” (nationality; nationalite) deymi kullanılmışsa da, Sözleşme’nin “Açıklayıcı Rapor”unda bunun “yurttaşlık” (citizenship) deymiyle eş anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bu bilgi için, Bkz., Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 12.

¹³ “Tabiiyet-i Osmaniye Kanunu’nda (1869), “tebaa” ve “tabiiyet” terimleri kullanılmış olmasına karşın, yürürlükten kalkmış olan “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda (1928), “vatandaşlık” ve “tebaa” terimleri birlikte kullanılmıştır”. Nihal, Ulucak, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989, s. 16; Osman, Fazıl, Berki, **Devletler Hususi Hukuku: Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku**, Ankara, Fakülteler Matbaası, I. Cilt, 7. Baskı, 1970, s. 15.

¹⁴ Uyruklu Konusunda Avrupa Sözleşmesi’nin Açıklayıcı Raporu’na göre “yurttaşlık” deymi daha çok Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde tercih edilmekte, “uyruklu” (nationality) ise Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda kullanılmaktadır. Bkz., Erdoğan, “Göçer, “Devletler Hususi Hukuku’nun Mahiyeti”, **AÜHF**, cilt 27, sayı 3-4, 1971, s. 187.

¹⁵ Bazı vatandaşlık kanunlarında “national” ve “citizen” ayrımı yapılmıştır; örneğin, Amerikan hukuk unda (Immigration and Nationality Act, 1952) Amerikaya bağlı ülkeler toplumu hakkında, siyasi bağlılığı ifade eden, “national” terimi, Amerika Devletine, hak ve borçlar doğuran bir hukuki bağ ile bağlanmış olanlar hakkında ise “citizen” deymi kullanılmıştır. Hollanda Vatandaşlık Kanunda da, “Hollanda tebaası” (dutch subject) ve “Hollandalı” (netherlanders) ayrımı yapılmıştır. Bu bilgi için, Bkz., Hicri, Fişek, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1959, s. 12.

¹⁶ Muammer, Raşit, Seviğ, **Devletler Hususi Hukuku: Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, I. Cilt, 2. Baskı, İstanbul, İÜHFY No: 55, 1947, s. 25.

nitelendirmek yerinde değildir¹⁷. Dolayısıyla, kişileri belirli bir devlete bağlayan hukuksal bağ olarak vatandaşlık kavramı alt dereceli, tabiiyet kavramı ise, üst dereceli kavram olarak anlaşılmaktadır¹⁸.

Vatandaşlık sözcüğüne çok yakın olan yurttaş kavramı, Anayasa'mızda ve ilgili yasalarımızda kullanılan "vatandaş" sözcüğü ile eş anlamlıdır. Yurttaş (vatandaş) deyimi, devlete bağlı gerçek kişiler arasında ayırım gözetmemeyi gerektiren demokratik, cumhuriyetçi ve eşitlikçi anlayışa daha uygundur¹⁹.

Kazak Anayasa hukukunda ve uluslararası sözleşmelerde, Kazakistan Cumhuriyeti ile hukuki bağa sahip olan gerçek kişiler için İngilizce'deki "citizenship" kavramı kullanılmaktadır²⁰. Buna göre, Kazak hukukunda, gerçek kişilerin devlete aidiyetini ifade eden kavramın "yurttaş-vatandaş" (citizenship) kavramı olduğu görülmektedir²¹.

Kazak hukukunda tüzel kişilerin devlete olan aidiyeti ise uyrukluk (nationalite) kavramı ile açıklanmaktadır²².

2. Vatandaş Kavramı

Vatandaş sözcüğü, etimolojik olarak bakıldığında, "vatan" kelimesinden türemiştir ve "aynı vatani paylaşan" anlamına gelmektedir²³. Türkçede, modern anlamdaki kullanımına uygun bir sözcük olan "vatandaş", kökenini oluşturan Avrupa dillerinde ve özellikle İngilizce'de asıl içeriğini barındırmaya devam etmektedir. Şöyle ki, İngilizce citizen olarak kullanılan

¹⁷ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 12.

¹⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 23.

¹⁹ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 13.

²⁰ "Citizenship of the Republic of Kazakhstan shall be acquired and terminated as prescribed by law, shall be indivisible and equal regardless of the grounds of its acquisition", (1995 tarihli Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesinin İngilizce metni). **On The Constitution of the Republic of Kazakhstan**, Almatı, Jeti Jargı, 1998, s. 129.

²¹ **"30 August 1995 "Kazakistan Respublikasının Konstitutsiyası"** (Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası), (İngilizce tercümesi), Almatı, Jeti Jargı, 1998, s. 129.

²² İndira, Azretbergenova, "Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması", **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, 2002, s. 15.

²³ Aylin, Kılıç, Oğuz, **Fedakâr Eş-Fedakâr Yurttaş: Yurttaşlık Bilgisi ve Yurttaş Eğitimi, 1970-1990**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007, s. 20.

vatandaşlık (yurttaşlık) sözcüğü, esas olarak city yani kent kelimesinden, hatta daha gerilere gidilirse city'nin de kökeni olan civitas'tan türemiştir²⁴. Zira, civitas, Latince'de vatandaş veya yurttaşların oluşturduğu birlik anlamına gelen "kent" in karşılığıdır. 18. yüzyılın sonuna kadar "yurttaş/vatandaş"tan kastedilenin, bir kente ait olma ile ilgili olduğu görülmektedir²⁵.

Modern anlamda vatandaşlık, ulus-devletin gelişimine koşut olarak, parlamenter monarşi İngilteresi'nin geliştirdiği ilkelere "cumhuriyet" boyutunu ekleyen Amerikan ve Fransız Devrimleri ile ortaya çıkmıştır²⁶.

Vatandaş kavramı, ülkedeki hukuk düzeninin tanıdığı bütün haklardan, örneğin, siyasi haklardan yararlanan gerçek kişileri ifade etmektedir²⁷. Başka bir ifade ile, vatandaşlık kavramı, bir ferdin belirli bir devlete ait olduğunu göstermektedir²⁸. Yeşim ARAT da "liberal bir çerçevede" yurttaşlığın, "devlet ile birey arasındaki hak ve sorumlulukları tanımlayan bir sözleşme" olarak düşünülebileceğini belirtmektedir²⁹. Diğer bir tanımlamada, vatandaşlık tarihsel bakış açısıyla tahlil edilerek, bu kavramı siyasaya (polity) toplumsal entegrasyonu artırmak için, hakların tepeden verildiği bir "egemen sınıf stratejisi" olarak değerlendirilmektedir³⁰.

Artun ÜNSAL yurttaşlığı, "bireyi devlete bağlayan hukuksal bağ" olarak tanımlamaktadır³¹. Yine ÜNSAL da, bu bağların sadece hukuksal olmadığını ifade ederek, sosyolojik, dinsel, siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal gerçeklerden soyutlanamayacağını vurgulamaktadır. Bu çerçevede modern anlamda yurttaş, bir devletin egemenliğindeki topraklar üzerinde yaşayan siyasal toplumun, belirli haklara sahip ve herhangi bir özel topluluğa

²⁴ Hicri, Fişek, **Anayasa ve Vatandaşlık**, Ankara, AÜHF, 1961, s. 2; Bulgakova, D. A, İstaev, A. J, **Vseobschaya İstorya Gosudarstva i Prava** (Tüm Devletlerin Tarihi ve Hukuku), 2. Baskı, Almatı, 2001, s. 27.

²⁵ Sanfilippo, **Roma Özel Hukuku Kursu**, s. 123.

²⁶ Oğuz, **a.g.e.**, 20.

²⁷ Aysel, Çelikel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2000, s. 10.

²⁸ Erdoğan, Göger, **Türk Tabiiyeti Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, AÜHF, 1974, s. 2.

²⁹ Oğuz, **a.g.e.**, s. 20-21.

³⁰ Oğuz, **a.g.e.**, s. 20.

³¹ Oğuz, **a.g.e.**, s. 22.

aidiyetinden bağımsız olarak, herkes için aynı olan yükümlülükleri paylaşan bir üyesini simgelemektedir³².

Milletlerarası Adalet Divanı'nın Nottebohm kararında yapılan tanımlamaya göre vatandaşlık, "temelinde bir toplumsal bağlılık vakası, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat ilgi ve duygu dayanışması yaratan bir hukuki bağ olarak kabul edilmiştir"³³.

Kısaca, vatandaşlığın tanımlanmasını şöyle yapabiliriz: "Vatandaşlık, devletin tek taraflı, egemen hakkını kullanarak, koşullarını ve hükümlerini saptadığı bir hukuki statüyü gerçekleştiren fert ile arasında kurulan bir hukuki bağıdır"³⁴. Dolayısıyla, bu açıklanan vatandaşlık kavramı tanımı, vatandaşlığın hukuki niteliğini vermektedir³⁵.

Kazak Medeni Kanununda (KMK) "vatandaşlık, kişi ve devlet arasında sağlamaştırılan sosyal ve siyasi bağ" olarak açıklanmaktadır. Bu siyasi ve sosyal bağ kişi ile devlet arasında karşılıklı hak ve borçlara dayanmaktadır³⁶.

Kazak Vatandaşlık Kanunu'nda (KVK) vatandaşlık kavramı üç genel ilkeden hareket edilerek açıklanmaya çalışılmıştır;

1) Vatandaşlık, hiçbir zaman vatandaşlık kazananın iradesi dışında kaybedilmez ve değiştirilmez. Bunun yanı sıra, vatandaşlar kendi iradeleri dışında ülkeden uzaklaştırılamazlar. 2) Kişi ile devlet arasındaki hukuksal bağ siyasi niteliğe sahiptir. 3) Mutlaka kişi ile devlet arasında karşılıklı hak ve mükellefiyetlerin olması gerekir³⁷.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin yetkili makamları ve yetkili kişileri Kazakistan vatandaşlarından sorumludur. Bunun gibi, Kazakistan

³² Oğuz, **a.g.e.**, s. 20–21.

³³ İlhan, Unat, **Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966, s. 21.

³⁴ Fulya, İçlin, Gönenç, "Romanın Vatandaşlık Politikası", **BTHAE**, Necip Kocayusufpaşaoğlu'ya Armağan, Ankara, 2004, s. 659.

³⁵ Vatandaşlığın hukuki niteliği hususunda tarihi gelişim içerisinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşleri esas itibarı ile dört ana başlık halinde ele almaktadır. a) Sürekli sadakat bağı görüşü; devlet ile birey arasında sürekli sadakat bağı ifade eden ve siyasi yönü ağır basan bağıdır. Bu bağ, kişilerin toprak sahibine hükümdara itaat ve sadakat borcu altına sokar. b) Akit veya hukuki ilişki görüşü; vatandaşlık devlet ile kişi arasında karşılıklı haklar ve borçlar doğuran bir akittir. c) Hukuki statü görüşü; vatandaşlık devlet ile kişi arasında kurulan kamu hukuku ilişkisidir. d) Sosyolojik teori görüşü; devlet vatandaşlığın verilmesinde kişinin ülke ile irtibatı, milliyeti gibi mefhumları nazara almak zorundadır. Bu bilgi için, Bkz., Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 18.

³⁶ Didenko, A. G, **Grajdanskoe Pravo**, Almatı, Nur-Press, 2006, s. 85.

³⁷ Sapargaliyev, **a.g.e.**, s. 95.

Cumhuriyeti vatandaşlarının da devlete karşı (Kazakistan Cumhuriyeti'ne) sorumlulukları vardır. Diğer bir ifade ile, vatandaşların yükümlü tutulduğu hak ve mükellefiyetlerinden hareketle vatandaşlık kavramı açıklanmaktadır³⁸.

Dolayısıyla, vatandaşlık, devletin tek taraflı egemenlik hakkını kullanmak sureti ile kişilere tanıdığı hak ve sorumlulukları ile varlık kazanır. Kişi yurt içinde ve yurt dışında Kazakistan Anayasa'sında ve diğer ilgili kanunlarda tanınan siyasi, sosyal ve ekonomik haklardan yararlanabilir. Bunun gibi her bir Kazak vatandaşı, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası ve diğer kanunlara uymakla, her yerde devlet menfaatini savunmakla, devlet bütünlüğünün bozulmaması için devlete destek olmakla, Kazakistan devleti içinde oturan farklı milletlerin haysiyetine saygılı olmakla, Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının devam etmesine yardım etmekle, yükümlü tutulmuştur³⁹.

3. Vatandaşlığın Önemi

Kişileri devlete bağlayan hukuki bağ olan vatandaşlık eskiden olduğu gibi günümüzde de büyük öneme sahiptir. Çünkü vatandaşlık kişilerin yurt içinde veya yurt dışında devletin vatandaşlarına tanıdığı hak ve imtiyazlardan yararlanabilmesini sağlamaktadır⁴⁰. Bu itibarla, günümüzde vatandaşlık ve daha genel manası ile tabiiyet milletlerarası alanda kişilerin belirli bir devlete aidiyetinin temel unsurlarından birisi olmaya devam etmektedir⁴¹.

Vatandaşlık, dün olduğu gibi, bugün de vatandaşları bir devlete bağlı veya hiçbir devlete aidiyet bağı olmayan insanlardan ayırt edilebilmesi için büyük öneme sahiptir⁴². Buna göre, devletler, özellikle bazı hakları kişilerin

³⁸ Didenko, **a.g.e.**, s. 86.

³⁹ Sapargaliyev, **a.g.e.**, s. 95.

⁴⁰ Uluocak, **a.g.e.**, s. 1.

⁴¹ Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 17.

⁴² Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 3.

vatandaşlığına göre tanıyabilmekte, yabancıların bu haklardan yararlanmalarını devlet menfaatine göre sınırlandırmaktadır⁴³.

Ferde, ait olduğu devlette, topluluğun bir üyesi olarak seçme, seçilme ve hâkimiyet hakkına ilişkin yükümlülükleri vatandaşlık yüklemektedir⁴⁴.

Bir liberal demokrasinin en temel taahhüdü vatandaşlarının özgürlük ve eşitliğinin korunmasıdır. Tüm bireyler için temel medeni ve siyasal haklar, Anayasal haklar olarak güvence altına alınır⁴⁵. Vatandaşlık kişilere hak ve mükellefiyetler yüklemektedir⁴⁶. Ancak bu hak ve mükellefiyetlerden birini vatandaşlığın mahiyetini oluşturan bir unsur olarak görmek yanlış olur. Çünkü yürürlüğe konan her yeni kanun, vatandaşlığa bağlanan hak ve mükellefiyetlerin muhtevasında değişiklikler yapabilir⁴⁷.

Türk hukukunda vatandaşlara tanınan haklar, Anayasada ve diğer kanunlarda açık olarak ifade edilmiştir. Örneğin, Anayasa m. 70’de her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir, denilmektedir. Buna göre, hizmete alınmada görevin niteliklerinden başka bir ayırım gözetilemez. Devlet Memurları Kanununda da vatandaş olma şartı aranmaktadır. Ancak, bazı hallerde yabancıların da istihdam edilmesi mümkündür⁴⁸. Dolayısıyla, yabancıların sosyal, siyasal ve ekonomi haklardan yararlanmaları Anayasa ve diğer ilgili kanunlara göre belli olur⁴⁹.

⁴³ Tuğrul, Arat, **Ticaret Şirketlerinin Tabiiyeti**, Ankara, AÜHFY No: 269, 1970, s. 17; Mustafa, Cin, “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Özgürlüğü”, **Mevz. Derg.**, yıl 8, sayı 88, Nisan 2005, s. 76.

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda, Cumhurbaşkanının sadece Türk vatandaşlarından seçilebileceği belirtilmiştir (1982 Anayasa m. 101/1). Seçme-seçilme ve siyasal faaliyetlerde bulunma hakları (1982 Anayasa m. 67) ile kamu hizmetlerine girme hakkı (1982 Anayasa m. 70) sadece Türk vatandaşlarına tanınmış bulunmaktadır. Askerlik hizmeti de her Türk vatandaşı için hem bir hak hem de bir görev olarak (1982 Anayasa m. 72) Anayasa’da yer almaktadır; Kemal, Gözler, “Vatandaşlık ve Milletvekilliği”, **Liberal Düşünce**, cilt 4, sayı 16, Yaz 1999, s. 90–91.

⁴⁵ Kymlicka, **a.g.e.**, s. 7.

⁴⁶ “Türk vatandaşlığına alınmanın erkekler bakımından önemli bir sonucu da, askerlik mükellefiyetine tâbi olmalarında görülür. 1111 sayılı Askerlik Kanuna göre, Türk vatandaşlığına giren erkekler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erat gibi askerliklerini yapmak mecburiyetindedir (AK m. 2)”. Nuray, Ekşi, **Askerliğin Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi ve Özellikle Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2001, s. 1.

⁴⁷ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 18.

⁴⁸ Gülören, Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s. 33.

⁴⁹ Muazzez, ilmiye, Çiği, **Vatandaşlık Tepkilerim**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2005, s. 15; Rona, Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 107.

4. Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Esaslar

Türk ve Kazak Vatandaşlık Hukukunda vatandaşlığın kazanılması, vatandaşlık kazanmanın iki yolu çerçevesinde ele alınmıştır. Vatandaşlığın kazanılması hallerinden biri, vatandaşlığın doğumla kazanılması ise, diğeri de doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak kazanılmasıdır⁵⁰.

Doğumla vatandaşlığın kazanılmasının iki türü vardır. Bunlardan ilki soybağı ilkesidir. Vatandaşlığın doğumla kazanılmasının diğeri yolu ise doğum yeri ilkesidir⁵¹.

Soybağına dayalı vatandaşlık, esas olarak çocuğun ana veya babasının vatandaşlığını kazanması halinde söz konusudur⁵². Doğum yeri ile kazanılan vatandaşlık ise, vatansızlığı önleme gayesine hizmet eder ve çocuğun doğduğu ülkenin vatandaşlığını kazanmasını ifade eder⁵³. Vatandaşlığın doğumla kazanılması için herhangi bir makam kararına ihtiyaç yoktur. Kişi kanunda öngörülen şartları taşıyor ise, vatandaşlığı doğumu anında kazanacaktır. Örneğin, Türkiye’de veya Kazakistan’da doğan yabancı ana veya babasından dolayı doğumla vatandaşlık kazanamayan çocuk, doğumundan itibaren Türk veya Kazak vatandaşı sayılacaktır.

Vatandaşlığın sonradan kazanılması genellikle evlenme, evlat edinme, telsik (yetkili makamı karar ile), arazi terk ve ilhakı, muhaceret, ahali mübadelesi gibi nedenlere dayanmaktadır⁵⁴. Vatandaşlığın sonradan kazanılmasına, kişinin doğumundan sonra ve doğumundan başka bir sebebe binaen kazandığı vatandaşlığına denir. Bununla birlikte, sonradan kazanılan vatandaşlık doğumla kazanılan vatandaşlık gibi aynı hukuki niteliğe sahiptir.

⁵⁰ Muammer, Raşit, Seviğ, **Devletler Hususi Hukuku**, I. Cilt, İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1937, s. 32; Bilgin, Tiriakioğlu, **Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklar İçin Kurallar**, 6. Baskı, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991, s. 87–88.

⁵¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 27.

⁵² Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 20–21; Bahadır, Erdem, “Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar”, **MHB**, Aysel Çelikel’e Armağan, sayı 1–2, 1999–2000, s. 294–295.

⁵³ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 103.

⁵⁴ Uluocak, **a.g.e.**, s. 20.

5. Vatandaşlığa İlişkin Üç Genel İlke

Milletlerarası hukukta vatandaşlığın düzenlenmesi konusunda devletleri sınırlandıran milletlerarası nitelikte kurallar bulunmamasına karşın, devletlerin vatandaşlık düzenlemelerinde, milletlerarası uygulamada kabul gören bazı ilke ve hedefler mevcuttur⁵⁵.

Vatandaşlıkla ilgili olarak milletlerarası alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Öyle ki 1930 tarihli “Vatandaşlık Hukukundan Doğan İhtilaflara İlişkin Lahey Sözleşmesi’nden” beri vatandaşlıkla ilgili milletlerarası metinlerin sayısı giderek artmaktadır⁵⁶. Bugüne kadar, vatandaşlık kanunlarının düzenlenmesinde dikkate alınması gereken üç genel prensibin geliştiğinden söz edilmektedir⁵⁷. Bu prensipler: 1) Her ferdin vatandaşlığı olmalıdır, 2) Her ferdin tek vatandaşlığı olmalıdır, 3) Vatandaşlık ferde zorla yükletilmemelidir, şeklinde ifade edilmektedir⁵⁸.

1) “Her ferdin vatandaşlığı olmalıdır”, prensibi, bir yandan her şahsın bir vatandaşlığa sahip olma hakkını belirler. Diğer yandan vatansızlık hallerinin önlenmesi gereğini de ifade etmektedir. “Vatansızlık hali ise hem birey hem de devlet açısından istenmeyen bir durumdur. Çünkü devletler, kendilerini oluşturan toplumu bilmek isteyeceklerdir⁵⁹. Birey açısından ise, kendilerinin hak ve koruma talep edebileceği bir devletin bulunması arzu edilir⁶⁰.

2) “Kişinin tek bir vatandaşlığa sahip olması” prensibi, çok vatandaşlığın önlenmesine hizmet etmektedir. Gerek fikir alanında gerekse vatandaşlık kanunlarında, bir ülke vatandaşlığının kazanılması için, kişinin mevcut vatandaşlığını terk etmesi aranan bir şart olarak ortaya çıkabilmektedir. Çünkü, devletler, bazı özel durumlarda, kendisinden

⁵⁵ Aysel, Çelikel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 6. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s. 17.

⁵⁶ Feriha, Bilge, Tanrıbilir, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku”, **MHB**, Ergin Nomer’e Armağan, yıl 22, sayı 2, 2002, s. 791–818.

⁵⁷ Ayla, Özel, “Türk Vatandaşlığının İrade Dışı Kaybı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s. 1–2.

⁵⁸ Fişek, **Anayasa**, s. 9–11.

⁵⁹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 21.

⁶⁰ Seviğ, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 27.

yükümlülükler bekleyeceği kişileri bilmek ister. Ancak, devletler menfaatlerinin gerektirdiği bazı özel durumlarda çifte vatandaşlığa müsaade edebilmektedir⁶¹.

3) Vatandaşlığın ferde zorla yükletilmemesi, günümüzde insan hakları kavramı içinde savunulmaktadır. Ancak, denilmektedir ki, kişi kendi iradesi dışında kazanmış olduğu vatandaşlığı kendi iradesi doğrultusunda seçebilmekte ve değiştirebilmektedir. Devletlerin, kişinin vatandaşlığını değiştirme serbestisini sınırlamamaları gerektiği kabul edilmiştir (10 Aralık 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” m. 15). Kişi doğum anında iradesi dışında kazandığı vatandaşlığı daha sonradan değiştirebilme imkânına sahip olmalıdır⁶². Fakat, vatandaşlığın zorla, yani ilgilinin iradesi dışında yükletilememesi prensibi doğum ile elde edilen vatandaşlık hallerinde söz konusu olmamalıdır.

Kazak Vatandaşlık Hukukunda (KVH) da Türk Vatandaşlık Hukukunda (TVH) olduğu gibi vatandaşlık kazanmanın üç genel ilkesinin kabul edildiği görülmektedir. Günümüzde yürürlükte olan KVK’nın vatandaşlık konusundaki hükümleri bu ilkelere uyum sağlamaktadır.

a) Kazak vatandaşlığında olanlar bir tek Kazakistan Cumhuriyeti’nin vatandaşlığına sahip olabilirler. Dolayısıyla, yabancı devlet vatandaşları Kazak vatandaşlığına, ancak yabancı devlet vatandaşlığını kaybettikten sonra alınacaklardır. Kazakistan Anayasası’nın 10/3 maddesi uyarınca kişiler, Kazakistan vatandaşı oldukları sürece, başka bir devletin vatandaşlığını kazanamazlar.

b) Kazak vatandaşlığı nasıl kazanıldığına bağlı olmaksızın eşit hak ve yükümlülükler doğurur. KVK’da kişilerin, doğumla, vatandaşlığa alınma ile, evlad edinme ile veya vatandaşlığı yeniden kazanma yolları ile vatandaşlık

⁶¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 31.

⁶² Bu ilkenin savunması Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde kabul edilmiştir (İnsan Hakları “Hiç kimse vatandaşlığından ve vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemez” m. 15). Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 31.

kazanmalarına bağılı olmaksızın eşit durumda olacakları öngörölmüşdür. Bu açıdan vatandaşlığın ne zaman kazanıldığıının da bir önemi yoktur⁶³.

c) Kazak vatandaşlığının sonradan kazanılması herkes için mümkündür. Kanun koyucu Kazak vatandaşlığını kazanmak üzere yetkili makama vatandaşlık kazanma başvurusunda bulunanın ve başvuru şartlarına sahip olan şahısların yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanabileceğini kabul etmiştir. Bunun yanı sıra, Kazak vatandaşlığından çıkmak da ilgili kişilerin iradesine bırakılmıştır. Bu ilkenin, uygulanması diğere bir taraftan vatansızlığı önleme açısından önem kazanmaktadır.

ç) Kazak vatandaşı Kazak vatandaşlığından keyfi olarak ayrılamaz. Bu ilke son zamanlarda uygulanmaya başlamıştır. KVK'ya göre, vatandaşlıktan ayrılma, yetkili makamın, vatandaşlıktan çıkarmanın gerekçelerine dayanarak vatandaşlıktan çıkarması veya vatandaşın vatandaşlıktan çıkma niyeti ile yetkili makamdan çıkma izni alması halinde söz konusu olur⁶⁴.

d) Kazak vatandaşları nerede bulunduklarına bakılmaksızın Kazak vatandaşı olarak tanınacaktır. Buna göre, Anayasa herkesin kendi ikametgâhını ve mutad meskenini kendisinin seçeceğini kabul etmiştir (K. An. m. 21).

e) Yabancı devlet vatandaşı ile evlenenler ve evlenme yolu ile yabancı devlet vatandaşı eşinin vatandaşlığını kazananlar vatandaşlıktan bekletmeden çıkarılacaktır. Böyle bir karar, devlet ile vatandaş arasında kurulan özel bir ilişkiye dayandırılmıştır. Kişi vatandaşlıktan çıkma şartlarına bağılı olarak hareket ettiğinde Kazak vatandaşlığından bekletmeden çıkarma prensibi uygulanmayacaktır. Böyle bir ilkenin vatandaşlık hukukunda yer alması aile üyelerinin aynı ülkenin hukukuna tabi olmasını ve çok vatandaşlığın önlenmesini hedeflemektedir⁶⁵.

⁶³ Aleksandr, Aleksandrovish, Laminsev, **Mejdunarodnoe Chastnoe Pravo** (Devletler Özel Hukuku, Soru Cevaplar), Moskova, Knorus, 2006, s. 47.

⁶⁴ Laminsev, **a.g.e.**, s. 48.

⁶⁵ Laminsev, **a.g.e.**, s. 47.

6. Vatandaşlığın Tayininde Uygulanacak Hukuk

Türk ve Kazak hukukunda da vatandaşlığın tayininde yetkili olacak hukuk, prensip olarak vatandaşlığı söz konusu olan devletin hukukudur⁶⁶. Devletler hukuku, devletlerin diğer bir devletin vatandaşlığını düzenlemesini yasaklamıştır⁶⁷. Mesela hiçbir yabancı devlet Türk veya Kazak vatandaşlığı konusunda düzenleme yapamaz.

Birden fazla ülkeye vatandaşlık bağı olan kişinin vatandaşlığı hususunda ihtilafa düşülmesi halinde bunların hangisinin nazara alınacağı kesin olarak söylenemez. Fakat, kişinin, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletlerden hangisinde haklardan yararlanacak ve yükümlülüklerle katlanacak olduğu her bir devlet kanununa göre belli olacaktır. Diğer bir anlatım ile, vatandaşlık hukuku alanında ortaya çıkacak kanunlar ihtilafı problemlerinin çözümünde, vatandaşlığı söz konusu olan devletin kanunları nazara alınacaktır⁶⁸.

7. Değerlendirme

Devletin unsurlarından birisi olan insan topluluğu, vatandaşlık hukukunun temel konusunu oluşturmaktadır. Bir insan topluluğunun devletin kurucu unsuru olabilmesi için sınırları belirli bir ülke üzerinde yaşaması ve kendisini uluslararası alanda temsil edecek bir siyasi otoriteye sahip olması ve devletle arasında sürekli bir hukuki bağın bulunması gerekir. Devlet ile devletin kurucu unsuru arasındaki hukuki bağ vatandaşlık bağı (rabıta) olarak adlandırılmaktadır⁶⁹.

Bir devlete ait vatandaşlık sözkonusu değilse hak ve mükellefiyetten de söz edilemez. Vatandaşlık konusunda kişilerin sosyal (ilke olarak soy, dil,

⁶⁶ Lazzat, Begimcankızı, Nısanbekova, **Mejdunarodnoe Chastnoe Pravo** (Milletlerarası Özel Hukuk), Almatı, Jeti Jargı, 2006, s. 23.

⁶⁷ Çelikle, **MÖH**, s. 17.

⁶⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 160-162; Nısanbekova, **a.g.e.**, s. 24.

⁶⁹ Gjev, **Medeni Hukuk**, s. 127.

din gibi) nitelikleri⁷⁰, kişinin devletin insan ögesine bağlılığına ilişkin hukukun düzenleme ve inceleme alanı dışında kalmıştır. Devlet vatandaşlığı hukuksal bir bağ olarak tanımlamıştır. Bu nedenle, vatandaşlık, belirli bir devlet ile kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ olarak tanımlanmaktadır⁷¹. Vatandaşlığın bu durumu Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin 2 nci maddesinde “Vatandaşlık bir kişi ile bir devlet arasındaki hukuksal bağ anlamına gelir; kişinin etnik kökenini göstermez”⁷² şeklinde ifade edilmiştir.

TVH’da ve KVH’da kabul edilen genel ilkelerin genel bakış açısından aynı oldukları bilinmektedir. Fakat KVH’da kabul edilen genel ilkeler, TVH’da kabul edilen üç genel ilkedен farklı bir şekilde ele alınmıştır.

Vatandaşlık kazanma konusunda yetkili olan hukuk kişinin vatandaşı olduğu devletin hukukudur. Yetkili hukukun tespiti için kişinin vatandaşlığı nasıl kazanıldığı nazara alınmayacaktır. Kişi kendisinin belli bir devletin vatandaşı olduğun elinde bulunan belge ve resmi kayıtların göstererek belli bir devlete ait olduğun ispatlayabilecek ve ilgili konu için vatandaşı olduğu devletin vatandaşlara tanıdığı bütün haklarını ile sürebilecektir⁷³.

⁷⁰ “Bu belirtilen nitelikler yanında devletin maddi unsuru olan insan topluluğunun niceliği önem taşımaz”. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 21.

⁷¹ “Vatandaşlığın kişi ile devlet arasındaki hukuksal bağ olarak tanımlanması diğer bir görüş açısından da eksik sayılabilmektedir. Çünkü vatandaşlık kişinin dinsel, kültürel, sosyolojik, ekonomik açıdan hangi devlete ait olduğunu ve duygusal olarak kendisin hangi devlete yakın saydığını dikkate almamaktadır. Örneğin, hukuk açısından A. devletinde oturan bir kişi sosyolojik, ekonomik, psikolojik vb. nedenlerle B. devletine daha yakın olabilir. Böyle bir durumda vatandaşlığın saptanması için yapılacak değerlendirmede, kişinin ruhsal, toplumsal, kültürel bağlılıklarını gösteren ilişkiler dikkate alınmalıdır. Daha başka bir deyişle, bireyin çeşitli ilişkileri, çıkarları ve duyguları açısından, vatandaşlığa sahip olduğu devletlerden hangisine daha yakın olduğu saptanacak ve o devlete olan vatandaşlığı tanıyacaktır”. Bu bilgi için, Bkz., Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 5.

⁷² “Vatandaşlık kişinin etnik kökenini göstermez” ilkesi eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vatandaşları için uygulanmıyordu. Pasaport içindeki bilgiler kişinin etnik kökenini de belirtiyordu. Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti’nin vatandaşlarının pasaportlarında da bugüne kadar “etnik köken” belirtiliyordu. Günümüzde bu uygulama kaldırılmış olup, kişiler devletle olan hukuki bağını nedeni ile sadece Kazakistan vatandaşları olarak kabul edilmektedir.

⁷³ Ergin, Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 13. Baskı, İstanbul, 2005, s. 101.

B. Türk ve Kazak Vatandaşlık Hukukunun Tarihsel Gelişimi

“Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunun tarihi gelişimi” konusuna girmeden önce, eski çağlardan günümüze bireyler ile devlet arasındaki hukuki bağın tarihi gelişimini gözden geçirmemiz gerekecektir. Türk ve Kazak hukukunda devlet ile birey arasında kurulan hukuki bağın tarihi gelişimi bir birine büyük ölçüde benzemektedir. Ancak, antik çağlarda ve ondan sonraki dönemlerde hukuk düzenlemelerinin gelişimi devlet ile kişi arasındaki hukuki bağın fertler bakımından farklı uygulamalara tabii tutulmasına sebep olmuştur⁷⁴.

Vatandaşlık hakkında tarihsel açıdan üzerinde durulması gereken ilk konu antik çağlardan gelen, site halkını aktif ve pasif olarak ikiye ayıran uygulamadır⁷⁵. Antik sitelerde yabancılar, kadınlar, çocuklar edilgen (pasif) halk sayılıyorlardı. Ve bunlar, topluma karşı ileri sürebilecekleri haklardan yoksun bırakılıyorlardı. Buna karşılık etken (aktif) halk olan erkekler, nüfusun azınlığını oluşturan kesim, vatandaş (yurttaş) sayılıyordu. Bu dönemde hak ve borçlar insanlar arasında eşit olarak düzenlenmemişti. Dolayısıyla kişileri devlete bağlayan bağın niteliği herkes için aynı değildi⁷⁶.

Daha sonraki dönemde ise devlet ile kişi arasındaki hukuki bağ bakımından kadın-erkek ayrımı ortadan kalkmaya başlamıştır⁷⁷. Bu dönemde bireyler vatandaşlık kazanma konusunda, feodal yapılı siyasi kuruluş ilkesine ve kişisel monarşi ilkesine dayanan devletlerin karşısında (siyasi gücü elinde bulunduranlara karşı) sadakat (allegiance) borcu olanlar ve olmayanlar biçiminde ayrılmıştır⁷⁸.

⁷⁴ Feyzan, Güven, “Avrupa Birliğinde Vatandaşlık Kavramı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, 2007, s. 11.

⁷⁵ Gönenç, **a.g.m.**, s. 661.

⁷⁶ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 64–67.

⁷⁷ Sanfilippo, **Roma Öze Hukuku Kursu**, s. 42.

⁷⁸ “Kişilerin tüm statüleri itibariyle toprağa bağlı kılındıkları feodal rejimin egemen olduğu çağlarda ise, bunların senyöre veya monarşik idarelerde krala sadakat bağı ile aidiyetinden söz edilmiştir”. Bkz., Fişek, **Anayasa**, s. 2.

Günümüzde krallıkların yıkılıp yerine halkın kendi kendini yönetebildiği cumhuriyet rejimiyle yönetilen ulusal devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber vatandaş kavramı ön plana çıkmıştır.

1. Türk Vatandaşlık Hukukunun Gelişimi

20. yüzyıl, Türkiye’de yaşayan insanların kuldan tebaaya (sadakat), tebaadan yurttaşa (vatandaşa) doğru uzun soluklu yürüyüşüne tanık olmuştur. Batıda 17. yüzyılda başlayan ve Fransız Devrimiyle doruk noktasına ulaşan, “rasyonel-hukuksal laik devletlerin” kuruluşuna, kendine özgü deneyimleriyle Türkiye de katılmıştır⁷⁹.

Bu “vatandaşlık kazanma” sürecini inceleyip, değerlendirmelerimizi ortaya koymadan önce, tarihsel arka planına ve Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak “vatandaşlık” (tabiiyet) kazanmanın bugünkü gelişimine kadarki aralığa bakmak gerekmektedir.

2008 yılına kadar Türk vatandaşlığının kazanılmasının tarihi gelişiminin üç ayrı devrede incelenmesi mümkün olabilmekteydi. 2008 yılı ocak ayında TBMM İçişleri Komisyonu tarafından, 1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununa kıyasla, oldukça ayrıntılı olarak düzenlenen Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı’nın kabul edilmesi ile Türk vatandaşlığını kazanmanın yeni usul ve esasları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Türk vatandaşlığın kazanılmasının tarihsel gelişiminin, dört ayrı devrede incelenmesi mümkün görülmektedir.

⁷⁹ Oğuz, **a.g.e.**, s. 49–50.

a. Osmanlı Dönemi (8 Nisan 1284 Tarihli Tabiiyyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname) 1869 tarihli Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesi

Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Osmanlı İmparatorluğu tabiiyetindeki insanlar arasında, Müslüman olup olmamalarına dayanan önemli statü farkları vardı⁸⁰. Osmanlı tabiiyetindekiler mezheplerine ya da dinlerine göre Osmanlı yönetimince gruplara ayrılmış ve grupların her biri birer “millet” sayılmıştır. Sünni mezheplerden birine mensup her Müslüman, Osmanlı ülkesine gelip rahatça yerleşebiliyordu⁸¹. Ancak, 1800’lü yılların ortalarına gelindiğinde Müslüman olmayan Osmanlı tebaasının, kapitülasyonlardan faydalanmak gayesi ile Osmanlı İmparatorluğunun kapitülasyon tanıdığı ülke vatandaşlığına geçerek ve kapitülasyonların yabancılara tanıdığı imtiyazlardan yararlanmak istemesi üzerine, Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlık hukuku alanında kanuni düzenleme gereğini hissederek “Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesi”ni kabul etmiştir⁸².

Bu Kanunname, İslam dünyasında, din ilkelerinden bağımsız şekilde tabiiyet ilişkilerini düzenleyen ilk kanunname olmuştur. 1851 Fransız Vatandaşlık Kanunu’ndan yararlanılarak hazırlanan yeni yasa ile, İslam Hukuku’nun o zamana kadar uygulanmış olan uyrukluğa ilişkin esasları değiştirilmiştir. Bu Kanun’un giriş bölümünde, kanunun çıkarılma nedeni açıklanarak, bir süredir bazı gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının meşru olmayan menfaatler elde etmek için yabancı devletlerin vatandaşlıklarına geçerek pasaport aldıkları, vatandaşlık konusunda yolsuzlukların izalesinin önemli ve mutlak olduğu belirtilmiştir.

Bu kanunnamede Osmanlı tabiiyetinin kazanılması kişilerin soy bağına (jus sanguinis) dayandırılmıştır (m. 1). Buna göre Osmanlı ana ve babadan doğmuş çocuklar Osmanlı tebaasından sayılmıştır. Bununla beraber sınırlı

⁸⁰ Arapçada otlatılan hayvan sürüsü anlamına gelen *raiyyet* kelimesinden türetilen *reaya*, Osmanlı’da hükümdarın hüküm ve yönetimi altında yaşayan ve korunan, vergi veren tüm Müslüman ve Müslüman olmayan halkları simgelemektedir. Bkz., Oğuz, **a.g.e.**, s. 52.

⁸¹ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 64–65.

⁸² Fişek, **Anayasa**, s. 19.

olarak doğum yeri esasının da kabul edildiği görülmüştür⁸³. Buna göre ana ve babası yabancı olanlar Osmanlı topraklarında doğmuş iseler, reşit olmalarından itibaren üç yıl içinde Osmanlı tabiiyetini talep edebilmişlerdir⁸⁴. Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi'nin 1–2. maddelerinde tabiiyetin doğumla ve doğum yeri dolayısıyla ve 3–4. maddelerinde ise yetkili makam kararıyla kazanılması kabul edilmiştir. 5. maddede tabiiyetten ayrılmanın hüküm ve sonuçları, 6–7. maddelerinde vatandaşlığın kaybı, 8. maddesinde tabiiyetinden ayrılan çocuklarının durumu nazara alınmış, son olarak da 9. maddede vatandaşlığın ispatı hükümleri düzenlenmiştir⁸⁵. Bunun yanı sıra, Kanun, Osmanlı topraklarında bulunan bir şahsın Osmanlı tebaasından olduğunun aksini iddia eden, bu iddiasını ispatla yükümlü kılmıştır⁸⁶.

b. 23 Mayıs 1928 Tarih ve 1312 Sayılı Kanun

Cumhuriyet döneminde, eğitim, sosyal haklar, kültürel gelişme, kadın hakları, sağlık ve sosyal güvenceler, konut ve barınma konusunda, işsizlikle mücadele gibi pek çok alanda genel ve eşit oy ilkesi yerleşmiştir. Saltanatın kaldırılması ile tebaa konumundan tabiiyet konumuna geçen halk, hukuken eşit bir statüye kavuşmuştur⁸⁷.

Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesi, Cumhuriyetin ilanından sonra 5 yıl kadar daha yürürlükte kalmış ve yerini 1312 sayılı 23 Mayıs 1928 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu'na bırakmıştır. 23 Mayıs 1928 tarihli ve 1312 sayılı bu kanun vatandaşlığın kazanılması, kaybı ve evlenmenin vatandaşlığa etkisi olmak üç bölümden oluşmuştur⁸⁸. Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesindeki “tabiiyet” deyişini “vatandaşlık” ile değiştiren söz konusu kanun, Cumhuriyetin ilk Anayasası olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu düzeyinde kişi hakları

⁸³ Osman, Fazıl, Berki, “Türk Vatandaşlığı Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi”, *AÜHFD*, cilt 27, sayı 1–2, 1970, s. 201.

⁸⁴ Uluocak, *a.g.e.*, s. 21.

⁸⁵ Oğuz, *a.g.e.*, s. 55.

⁸⁶ Doğan, *Vatandaşlık Hukuku*, s. 35.

⁸⁷ Oğuz, *a.g.e.*, s. 60.

⁸⁸ RG 4. 6. 1928–904.

ilkelerine uygun bir şekilde hazırlanmıştır ve 1964 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Kanun vatandaşlığın kazanılmasında soy bağı esasını kabul etmiştir. Buna göre, Türk ana ve babanın çocukları doğum yerine bakılmaksızın Türk vatandaşı sayılırlar (m. 1)⁸⁹. 16 maddeden oluşan kanun, asli (doğumla ve doğum dolayısıyla) ve müktesep (sonradan) vatandaşlığın kazanılması şeklinde ikili bir ayırım yapmıştır⁹⁰. Kanuna göre çocuğun evlilik içi veya evlilik dışı ilişkiden doğmuş olması önem taşımaz. Ayrıca, yabancı ana ve babadan Türkiye’de doğan çocuklara rüşt yaşına ulaşmalarından itibaren üç yıl içinde vatandaşlık seçme imkânı tanınmıştır (m. 3). Kanunun 5. ve 6. maddelerinde de yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılması (Türkiye’de alettevali beş sene ikamet eden ve memleketi kanununa göre reşit olan), 7. madde de ise vatandaşlığın kaybı düzenlenmiştir.

“Kanun prensip olarak toprak esasına tamamlayıcı mahiyette yer vermiştir”⁹¹. Bu kanunun, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında nüfus azlığının psikolojik etkisiyle, olabildiğince çok kişiye Türk vatandaşlığı verme eğiliminde olduğu görünmektedir. Evlenme yoluyla vatandaşlığın değişmesi ayrı bir fasıl halinde düzenlenmiştir. Bunun bir yansıması olarak Türk ile evlenen yabancı kadının, bu evlenme dolayısıyla istencine bakılmaksızın Türk vatandaşı olması ve buna karşılık olarak yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kalacağı öngörülmüştür⁹².

⁸⁹ Kanunda “doğum yeri ile vatandaşlığın kazanılması da istisnai bir şekilde kabul edilmiştir (m. 1–2)”. İlhan, Unat, **Türk Vatandaşlık Hukuku: Metinler-Mahkeme Kararları**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966, s. 111.

⁹⁰ Uluocak, **a.g.e.**, s. 21

⁹¹ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 44.

⁹² Uluocak, **a.g.e.**, s. 69.

c. 11.2.1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

2007 yılına kadar birçok kanunla değişikliklere uğramış olan 403 sayılı ve 11 Şubat 1964 tarihinde kabul edilmiş olan Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)⁹³ Türk vatandaşlık hukukunun temel kaynağını teşkil etmiştir.

22 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Kanun vatandaşlık konusunda çağdaş gelişmelere ve öte yandan 1961 Anayasası'nın vatandaşlıkla doğrudan veya dolaylı ilgili ilkelerine uygun düzenlemeler getirmiştir⁹⁴. Kanun vatandaşlıkla ilgili hükümlerin daha somut hale gelmesine yardımcı olmuştur⁹⁵. Özellikle, vatandaşlığın kanıtlanması ve yargı denetimi gibi konularda, eski kanunlarda bulunmayan hükümlere yer verilmiş olması önemlidir⁹⁶.

1964 tarihli TVK, 13 Şubat 1981 tarihli ve 2383 sayılı yasa ile yapılan değişikliğe kadar, doğumla, kan esasına göre vatandaşlığın kazanılmasında, babanın vatandaşlığını esas almıştı; dolayısıyla Türk anadan vatandaşlık “vatansızlığı önleme” amacıyla kazanılabiliyordu (kaldırılan madde 1/a, b)⁹⁷. Yeni düzenleme ile 1312 sayılı Yasanın ilkelerine dönüşmüş ve vatandaşlığın, doğumla, Türk ana veya babadan eşit koşullarda kazanılacağı kabul edilmiştir (1981 tarihli 2383 sayılı Yasası, madde 1)⁹⁸.

Doğumla, toprak esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması ilkesi, 1964'den itibaren kanunda istisnai kazanma yolu olarak benimsenmiştir (1964 tarihli TVK, m. 4). Diğer bir taraftan da toprak esasına göre vatandaşlık kazanma, ya siyasi toprak esası olarak ya da vatandaş sayısını arttırmaya matuf toprak esası olarak uygulama alanı bulmuştur⁹⁹.

⁹³ RG 22. 02. 1964, S. 11638.

⁹⁴ Osman, Fazıl, Berki, “Yeni Vatandaşlık Kanunu’nun Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar”, Ankara, AUHFY, Ernest Hirsh’e Armağan, 1964, s. 293.

⁹⁵ Ergin, Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri: Cumhuriyet’in 75. yıl Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1999, s. 733–734.

⁹⁶ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 72.

⁹⁷ Erdem, **Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik**, s. 310.

⁹⁸ Ergin, Nomer, “Türk Vatandaşlığı Kanunundaki Değişiklikler”, İstanbul, MHB, yıl 1, sayı 1, 1981, s. 15–17; Nihal, Uluocak, “Türk Vatandaşlık Hukukunda Çifte Vatandaşlık İlkesinden Yararlanma Olanağı”, İstanbul, MHB, yıl 3, sayı 1, 1988, s. 19–21.

⁹⁹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 36.

Vatandaşlığın bir idari karara gerek olmadan “seçme yolu ile” kazanılması halleri daha da genişletilmiş ve nihayet, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın sonradan kazanılması koşulları ve bu yoldan yararlanacak kişilerin kimler olacağı sorunu oldukça geniş kapsamlı olarak düzenlenmiştir¹⁰⁰.

1981, 1989, 1992 ve 1995 ve 2003 yıllarında yayımlanan yasalarla, 403 sayılı TVK’da önemli değişiklikler yapılmıştır¹⁰¹. Bu değişiklikler, kısmi değişiklikler olmalarına rağmen, vatandaşlık hukukunun özünü önemli ölçüde etkilemişlerdir.

13 Şubat 1981 tarih ve 2383 sayılı Yasa ile 1964 tarihli TVK’nın önemli birçok maddesinde değişiklikler yapılmıştır (1, 12/a mülga, 20/c, 21, 22, 23, 25/a, 26, 27/a, 32 inci maddeleri)¹⁰². Bunun yanında 1989 tarihli ve 3540 sayılı kanunla yapılan değişikliklerin kapsamı 1981’de yapılmış olanlara oranla daha dardır; fakat bu kanun da yetkili makam (Bakanlar Kurulu) kararıyla vatandaşlık kazanılmasının usulüne ilişkin olarak önemli değişiklikler getirmiştir. Yine bu yasadaki bir değişiklikle TVH’ya “şartlı vatandaşlığa alınma” kavramı girmiştir (9/2, 10, 11, 45 inci maddeleri)¹⁰³.

TVK hükümlerin değiştiren diğer bir 27 Mayıs 1992 tarihli ve 3808 sayılı kanun 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle başlayan dönemde, insanları vatandaşlıktan kolaylıkla yoksun bırakmaya elverişli bir biçimde kaleme alınmış olan madde 25 “g” bendinin yürürlüğüne son vermiş ve bu uygulamanın sonuçlarını ortadan kaldırmayı amaçlayan hükümler getirmiştir¹⁰⁴.

7 Haziran 1995 tarihli ve 4112 sayılı kanun ise yeni bir “yabancı” kategorisi yaratmış, doğumla Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin ve onların kanuni mirasçılarının, siyasal haklar dışında kalan (mülkiyet, miras, çalışma

¹⁰⁰ Uluocak, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁰¹ Vahit, Doğan, “Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Ankara, **GÜHFD**, cilt 3, sayı 1–2, 1999, s. 27–47.

¹⁰² Nihal, Uluocak, “Türk Vatandaşlık Hukukunda Çifte Vatandaşlık İlkesinden Yararlanma Olanağı”, İstanbul, **MHB**, sayı 1, 1983, s. 19.

¹⁰³ Feriha, Bilge, Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanununda 3540 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikleri”, Ankara, **GÜİİBFD**, cilt 6, sayı 2, 1990, s. 791.

¹⁰⁴ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 54.

gibi) haklardan Türk vatandaşlarıyla eşit biçimde yararlanmalarını öngörmüştür (29, 20/b (mülga) maddeleri)¹⁰⁵.

2003 yılı Haziran ayında yayımlanan iki kanun da, TVK'ya oldukça kapsamlı ve önemli değişiklikler getirmiştir. 3 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 4862 sayılı kanun, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına, bu yönde bir istem içeren başvuruda bulunmaları halinde, kolayca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olabilme olanağı tanımıştır. 12 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 4866 sayılı kanun ise, TVK, m. 5, 20, 29 ve 32 hükümlerine kapsamlı bazı değişiklikler getirmiştir¹⁰⁶. Bu değişiklikler arasında bir Türk ile evlenen yabancı kadının kolay yoldan Türk vatandaşlığı kazanması olanağına son veren hüküm özellikle dikkat çekicidir¹⁰⁷.

ç. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı

11 Şubat 1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun uygulamada ve doktrinde çeşitli eleştirilere meydan vermesi sonucunda "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı" hazırlanmıştır. Tasarıda Türk hukukunda vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin yeni esas ve usuller düzenlenmiştir.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısıyla vatandaşlık, kazanılma bakımından "doğumla kazanılan" ve "sonradan kazanılan" vatandaşlık olarak düzenlenmiştir. Doğumla Türk vatandaşlığının kazanılması soy bağı veya doğum yeri esasına göre mümkündür. Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması ise, yetkili makam kararı, evlat edinme ya da seçme hakkının kullanılmasıyla gerçekleşir.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına göre, Türk vatandaşlığı soy bağı veya doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılacaktır. Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan doğan çocuk, Türk

¹⁰⁵ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 54.

¹⁰⁶ Fügen, Sargın, "Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme", Ankara, **AÜHFD**, cilt 53, sayı 1, 2004, s. 27-65.

¹⁰⁷ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 75.

vatandaşıdır. Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşı olur. Türkiye’de bulunmuş çocuk, aksi sabit olmadıkça Türkiye’de doğmuş sayılır¹⁰⁸.

Türk vatandaşlığının, sonradan kazanılmasının ise, yetkili makam kararı, evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşeceği belirtilmiştir. Sonradan Türk vatandaşlığını kazananlar doğumla kazanılan vatandaşlıkta olduğu gibi bütün hak ve yükümlülöklere sahip olurlar. Sonradan kazanılan vatandaşlık doğumla kazanılan vatandaşlık gibi sürekliör ve vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder.

2. Kazak Vatandaşlık Hukukunun Gelişimi

Kazak hukukunda vatandaşlık kavramını iyi açıklayabilmemiz bakımından Kazak Vatandaşlık Hukukunun tarihi gelişimini gözden geçirmemiz gerekmektedir.

8. yüzyılda bugünkü Kazakistan topraklarında yaşamış olan Oğuz, Kıpçak, Nayman, Karluk, Calayır, Argın ve Dulat gibi çeşitli Türk boyları 15. yüzyıla kadar “Altın Orda” devletinin ve daha sonra “Ak Orda” devletinin altında yaşamıştır¹⁰⁹. 15. yüzyılda “Ak Orda”nın dağılmasından sonra Jedi Su (Yedi Nehir) bölgesinde yerleşmeye başlayan bu Kazak boyları, 16. yüzyılda Küçük Cüz, Orta Cüz ve Büyük Cüz olmak üzere üç hanlıktan oluşan, aynı zamanda gevşek merkezi bir otoriteye de sahip olan bir idare yapısı oluşturmuşlardır¹¹⁰.

Kazak hanlıkları (Küçük Cüz Hanlığı, Orta Cüz Hanlığı ve Büyük Cüz Hanlığı) döneminde bugünkü vatandaşlık kavramı söz konusu değildi.

¹⁰⁸ Mehtap, Deniz, “Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı: TBMM İçişleri Komisyonunda Kabul Edildi” , 02 Ocak 2008, (Erişim) <http://www.hukuki.net/modules.php?name=Reviews&file=viewarticle&id=144>, 6 Mayıs 2008.

¹⁰⁹ Akışhev, Asılbekov, Baypakov, **Kazakistan Tarihi: Ocherkler** (Kazakistan Tarihi), Almatı, Baspa, 1994, s. 110.

¹¹⁰ Manash, Kozıbayev, **Kazak Tarihi**, Almatı, 1996, s. 3.

Kişilerin oturduğu devlete aidiyeti sadakat bağı (tebaa) ile tespit edilmiştir. Bu nedenle Kazak hanlıklarına ait olan topraklarda oturan kişiler Kazak Hanlıkları tabiiyetine sahip olanlar olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, kişilerin toprak sahibine olan sadakat bağı Avrupa'daki feodalite dönemine benzer özellikler göstermiştir¹¹¹.

Kazak hanlıklarının aynı çatı altında toplanmalarına komşu devletler tarafından devamlı olarak gerçekleştirilen saldırılar sebep olmuştur. Bu saldırılardan sonra Kazak hanlıkları, ancak birleşerek ve komşu devletlerle anlaşarak topraklarını ve topraklarında yaşayan insanları koruyabileceklerini anlamışlardır. İlk olarak "Küçük Cüz Hanı" Abulhayır Han 18. yüzyılın ortalarında Rusya Krallığı ile birlik ve beraberlik anlaşması yapmıştır. Daha sonra diğer Kazak hanlıkları da Rusya Krallığı altına girmiştir. Kazak topraklarında Ruslar, kontrollerini yavaş yavaş arttırarak, 1830'lardan itibaren Kazak topraklarını kolonize etmeye ve şehirler kurmaya başlamışlardır.

1917 yılına kadar Kazak topraklarında tabiiyet bağı konusundaki gelişmeler Rusya Krallığı'nda tabiiyet bağı konusundaki gelişmelerle paralel bir gelişme göstermiştir¹¹². 1917'ye kadar Kazak topraklarında kişilerin devletle olan hukuki bağı için sadakat bağı (tabiiyet) geçerli olmuştur. Daha sonra, farklı sınıfların iktidara gelmesi ile, "sadakat bağı"nın yerini, "vatandaşlık bağı" almıştır¹¹³.

Rusya'da Ekim 1917 yılında meydana gelen ve Çar'ın devrilmesiyle sonuçlanan devrimden sonra, Kazaklar bu kez, Alihan Bukeyhanov liderliğinde ayaklanarak, "Alaş Orda" adlı kendi devletlerini kurduklarını ilan etmişler ve otonomi talebinde bulunmuşlardır. Kırgızlarla birleşerek Rus ve diğer Slavlara karşı saldırılar başlatan Kazaklar, Ekim Devriminden sonra diğer Türk gruplarla birlikte hem Kızıl Ordu'ya, hem de Beyaz Ruslara karşı

¹¹¹ Andrey, Evgenevish, Erofeeva, "Ponyatiye i Printsipi Grajdanstva Rossiyskoi Federatsii" **Yüksek Lisans Tezi**, Moskova, 2005, s. 3–5.

¹¹² Fuat, Uçar, "Tarihsel Süreçte Orta Asya'da Rus-Sovyet Kültür Emperyalizmi", 26 Nisan 2006, (Erişim) <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/component/content/article/107-fuat-ucar/266-tarihsel-surecte-orta-asyada-rus-sovyet-kultuer-emPeryalizmi.html>, 6 Mayıs 2008.

¹¹³ Baris, Vasilovich, Shetina, Gorsheneva, **Kurs Sovetskoğo Gosudarstvennoğo Prava** (Sovyet Umumi Hukuk Okuma Kursu), Moskova, 1971, s. 227.

savaşmışlardır. İç savaşın Kızıl Ordu tarafından kazanılmasından sonra mücadeleye devam edemeyen Alaş Orda'nın büyük çoğunluğu Bolşevik idaresini kabul etmek zorunda kalarak dağılmıştır. 26 Ağustos 1920'de, Kazak-Kırgız ayırımı gözetilmeden SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) Otonom Sovyet Sosyalist Kırgız Cumhuriyeti olarak kurulmuştur. Daha sonra, Nisan 1925'te Kazak Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almıştır¹¹⁴.

Vatandaşlığın kazanılması ile ilgili olarak, SSCB'de 1924–1991 yılları arasında sırasıyla 1924 ve 1931 tarihli SSCB vatandaşlığı hakkındaki tüzükler ve 1938, 1978 ve 1990 tarihli kanunlar yürürlükte kalmıştır¹¹⁵.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Kazak hukukunda vatandaşlık, 1995 Anayasası başta olmak üzere, 3 Ekim 1995, 17 Mayıs 2002, 4 Ekim 2004, 20 Aralık 2004 tarihli yasalar ile üzerinde ilave ve değişiklikler yapılmış olan 20 Aralık 1991 tarihli Kazak Vatandaşlık Kanunu ile düzenlenmektedir¹¹⁶.

Kazak Vatandaşlık Kanunu'na uygun olarak 1992 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın kararnamesi ile vatandaşlığa alınmanın yeni şartları düzenlenmiştir. Aynı yıl kurulan “Kazakistan Cumhuriyeti Vatandaşlık İnceleme Komisyonu (K.C VİK)” faaliyete başlamıştır.

Geçmişten günümüze Kazak Vatandaşlık Hukukunu, tarihi gelişim içinde üç ayrı devrede incelemek mümkündür.

İlk inceleyeceğimiz devre, Kazak hanlıkları kurulduktan sonra, kişilerin hukuki ilişkilerini düzenleyen ilk kanun olan “Jeti Jargı”¹¹⁷ ile başlar. “Jeti Jargı” kanunu, Tauke Han tarafından hazırlanmıştır. Bu kanun vatandaşlık kazanma konusuna dair önemli düzenlemeler getiren önemli kanun olmakla

¹¹⁴ Kabanshik, “Stanovleniye Pravovogo Gosudarstva v Respublike Kazakistan” (Kazakistan Cumhuriyeti'nin Hukuk Devleti Oluşması), **Yüksek Lisans Tezi**, Aktay, Mejdunarodnaya Akademiya Truda, 2001, s. 3; Zimanov, Bindera, **İstorya Gosudarstva i Prava Sovetskogo Kazakistana 1917–1925** (Sovyet Kazaklarının Devlet ve Hukuk Tarihi (1917–1925 Yıllar)), C. I, Almatı, 1961, s. 447.

¹¹⁵ Azretbergenova, “Vatandaşlığın Kazanılması”, s. 19–20.

¹¹⁶ “Zakon Respubliki Kazakistan o Grajdanstve” (Kazakistan Cumhuriyeti'nin Vatandaşlık Kanunu), (Erişim) <http://reflaw.narod.ru/HTMLs/lows/kazakh/cit.htm>, 7 Mayıs 2008.

¹¹⁷ “Jeti Jargı” Kanunu kazakların adet ve geleneklerini göz önüne alarak hazırlanmış olan 17. yüzyıl kanunudur.

beraber Kazak topraklarında hukuki kavramların gelişmesine de önayak olmuştur.

Bu dönemde mahkeme görevini “aksakallar alkası”¹¹⁸ (Aksaklar heyeti) yürütmüştür. Onlara “biler” yani her ilgili konu için infazı zorunlu görülen kararlar çıkarabilen hâkimler olarak bakılmıştır. Bu dönemde vatandaşlığın kazanılmasında, kazak milletin gelenek ve göreneklerinin mevzuata yansıtılarak kanun biçiminde kullanılması söz konusu olmuştur.

İkinci inceleyeceğimiz devre, Sovyet dönemidir. Bu döneme ait özellik, Kazak vatandaşlığının modern şartlara bağlı olarak kazanılmasıdır. Bu kapsamda, Sovyet Sosyal Cumhuriyetler Birliği’nin kuruluşu ve SSCB vatandaşlık düzenlemelerinin tarihi gelişimi hakkında bilgiler verilecektir.

Üçüncü inceleyeceğimiz devre, Kazakistan Cumhuriyetinin bağımsızlık kazandıktan sonra vatandaşlık kazanma konusunda getirdiği düzenlemeleri kapsayan devredir. Bunun yanı sıra, bağımsızlığın on beş yıllık süresi içinde vatandaşlık kazanma konusunda kabul edilen değişikliklerden ve yeniliklerden de söz edilecektir.

a. Kazak Hanlığı Döneminde Vatandaşlık (“Jeti Jargı” Kanunu)

15. yüzyılda “Altın Orda” dağıldıktan sonra Jedi Su (Yedi Nehir) bölgesinde yerleşmeye başlayan Kazak boyları, 16. yüzyılın ortalarında Küçük Cüz, Orta Cüz ve Büyük Cüz olmak üzere üç hanlıktan oluşan, aynı zamanda gevşek merkezi bir otoriteye de sahip olan bir idare yapısı oluşturmuşlardır. 15. yüzyıldan yani Kazak hanlıkları kurulmasından itibaren ceza ve hukuk konularını düzenleyen kanunlar çıkarılmaya başlamıştır. 15. ve 19. yüzyıla ait olarak, “Tayke Han” tarafından hazırlatılan, Kazak halkının

¹¹⁸ “Aksakallar Alkası” orta çağda Kazak topraklarında hâkimlik görevi yapanlardır.

günlük hayatında hukuk ve ceza konularını düzenleyen “Jeti Jargı” kanunu özellikle hukuk konusunda büyük bir öneme sahip olmuştur¹¹⁹.

Kazak hanlığı döneminde, Kazak boyları olarak sayılan üç cüz (Küçük Cüz, Orta Cüz ve Büyük Cüz) hanlığından birine ait olan topraklarda oturanın sadakat bağı toprak sahibine yani bu üç cüzden birine ait olmuştur. Örneğin, babası “Kıpçak Aşiretinden” çıkmış ise çocuk da “Kıpçak Aşireti”nin oturduğu toprağın sahibine sadakat bağı ile bağlanmıştır. Çocuğun anaya bağlı olarak sadakat bağı kazanması mümkün görülmemiştir. Çocuğun toprak sahibine olan sadakat bağı çocuğun babasına bağlı olarak verilmiştir.

“Jeti Jargı” kanunu kişileri iki gruba ayırmıştır. Bu iki gruba girenler şu kişi grupları olmuştur: tüm kişilik haklarına sahip olanlar ve kişilik hakları sınırlı sayılanlar. Dolayısıyla, Kazak topraklarında, Kazak hanlıklarının kişilere tanıdığı haklar herkese eşit bir şekilde tanınmamıştır. Örneğin, köleler ve kadınlar, mahkemede şahitlik yapamamışlardır. Bunun yanı sıra, kadının aile içinde eşitsizliği kabul edilmiştir. Erkeklerin ise kanunda, kişilere tanınan bütün haklardan yararlanabileceği ve aile reisi olduğu ileri sürülmüştür.

Miras hukuku ilişkileri için normal hukuk düzenlemeleri kullanılmıştır. Kanunda, babasız olarak ayrı yaşayan oğlun ölmesinden sonra çocukları yoksa bütün mülkün babasına geçeceği öngörülmüştür. Çocuğun ana veya babası ölmüş ise, küçüklerin velayetinin babanın en yakın akrabasına verileceği kabul edilmiştir. Yakın akrabası bulunmadığı takdirde, velayetin, çocuk için en güvenli ve uygun görülen kişiye verileceği düzenlenmiştir (“Jeti Jargı” m. 23). Dolayısıyla, çocuğun velayeti kime verilmiş ise, çocuk velayetinde olduğu kişinin oturduğu toprağın sahibine sadakat bağı ile bağlanmıştır.

Ne yazık ki, “Jeti Jargı” kanununun konumuzla ilgili olan bazı düzenlemeleri günümüze kadar ulaşamamıştır.

¹¹⁹ Bunun yanı sıra, “Jeti Jargı” kanununda “şeriat” düzenlemeleri de yer almıştır. Bu düzenlemelere örnek olarak, Müslümanlığı terk edip başka dini kabul edenler ve zina yapanlara uygulanan şer’i cezalar gösterilebilir.

b. SSCB Döneminde Vatandaşlık

Sovyetler birliği döneminde vatandaşlık hakkında ilk düzenleme, 1917 yılında Tüm Birlik Sovyetleri'nin (TBS) kabul ettiği, İnsanları Sınıflara Ayırmanın Genel Kaidelerini Kaldıran Kararnamedir. Bu kararname, Sovyet devletinde insanları sınıflara ayıran bütün hukuk kaidelerini kaldırmış ve insanları hiçbir ayrıma tabi tutmayan yeni hukuki uygulamalar getirmiştir. Kararname, SSCB devleti içinde oturan kişileri ortak bir "SSCB Vatandaşı" (Sovyet Vatandaşı) olarak kabul etmiştir¹²⁰. Bu kapsamda, Sovyetler Birliği döneminde kabul edilen vatandaşlık kavramı, gerçek kişiyi bir devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanmaktadır¹²¹.

(1) SSCB Vatandaşlık Tüzükleri

1924 tarihli SSCB Anayasası ile aynı dönemde SSCB Vatandaşlığı Tüzüğü kabul edilmiştir. Bu tüzükte, SSCB vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi düzenlenmiştir. Ayrıca, Tüzük, SSCB vatandaşları olarak 1924 tarihli SSCB Anayasası kabul edilene kadar SSCB vatandaşı olanları saymıştır.

1924 tarihli SSCB Vatandaşlığı Tüzüğüne göre, SSCB vatandaşlığının kazanılması doğumla ve yetkili makam kararı ile mümkün olabilmektedir (m. 3, 7). Tüzükte, evlenme yolu ile kazanılan yabancı vatandaşlığın eşlerin vatandaşlığını etkilemeyeceği kabul edilmiştir (m. 5). Çocuğun evlad edinme yolu ile ülke vatandaşlığını kazanabilmesi için ise, ilgili ülkenin bu konuda rızası aranmıştır (m. 13).

¹²⁰ SSCB on beş üye devletten oluşmuştur. SSCB devletleri için vatandaşlık konusunda düzenlemeler iki tane olmuştur. Bunlardan biri SSCB'nin kendi vatandaşlık konusundaki düzenlemeleri ise, diğeri de SSCB devletlerinin iç hukukundaki vatandaşlık düzenlemeleridir. Fakat, SSCB'nin kendi vatandaşlık konusundaki düzenlemeleri, vatandaşlık kazanmanın esas kaynağını teşkil etmiştir.

¹²¹ Bondarsova, "Vehi i İstori Osnovnogo Zakona" (Kaynak Kanunun Tarihçesi ve Gelişim Süreci), 27 Ocak 2007, (Erişim) www.kazpravda.kz, 15. Mayıs 2008.

1924 tarihli Tüzük, vatandaşlık kazandırma yetkili makamı olarak “Merkez Yürütme Komitesi”n kabul etmiştir (m. 30). 1924 tarihli Vatandaşlık Tüzüğü hükümleri düzeltilerek 13 Haziran 1931 tarihinde vatandaşlığın kazanılması konusunda yeni SSCB Vatandaşlık Tüzüğü kabul edilmiştir.

13 Haziran 1931 tarihinde kabul edilen SSCB Vatandaşlık Tüzüğünde, Sovyet vatandaşlarının aynı zamanda Sovyet üye birliği devlet vatandaşlığını da taşıyacakları kabul edilmiştir¹²². Buna göre, Kazak Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde (KOSSC) yaşayanlar aynı anda hem KOSSC vatandaşlığını hem de SSCB vatandaşlığını taşımışlardır. Tüzük uyarınca, vatandaşlık doğuma bağlı olarak kazanılmış ve SSCB sınırında bulunan vatansızlar da SSCB vatandaşlığın yetkili makam kararı ile kazanabilmiştir. Bunun yanı sıra, tüzükte, kolay yoldan vatandaşlık kazanma ve ayrılma düzenlenmiştir. Bu haklara sahip kişiler şunlardır: 1) SSCB’da çalışan işçiler ve SSCB himayesi altına alınan yabancılar, 2) Evlenme nedeni ile vatandaşlığını değiştirenler¹²³.

13 Haziran 1931 tarihli SSCB Vatandaşlık Tüzüğü, SSCB vatandaşlığının kazanılması konusunda yeni bir düzenleme getirmemektedir. Tüzükte, SSCB Vatandaşlığının kazanılması ve kaybı konusunda yetkili olan makamlarda değişiklikler kabul edilmiştir. Bu değişikliklere göre vatandaşlık kazanılması ve kaybı konusunda yetkili makam olarak SSCB Yüksek Sovyet Divanı (YSD) kabul edilmiştir¹²⁴.

¹²² Shudra, **Grajdanstvo i Natsionalnaya İdentifikatsiya v Politicheskoy Prostranstve Rossii**, (Siyasi Sınır İçerisinde Vatandaşlığı Özelleştirme ve Ulusallaştırma), Moskova, 1998, s. 5–10; Tusa, “Mejdunarodno-Pravoviye Voprosi Grajdanstva” (Vatandaşlığın Uluslararası Hukukunda Sorunları), **Yüksek Lisans Tezi**, Sankt- Peterburk, 1999, s. 3.

¹²³ Malahov, “Etapi Razvitiya Instituta Grajdanstva v Rossii” (Rusya’da Vatandaşlığın Tarihi Gelişimi), **Yüksek Lisans Tezi**, Moskova, Moskovskiy Gosudarstvennyy Oblastnoi Universitet, 1999, s. 5.

¹²⁴ Azretbergenova, “Vatandaşlığın Kazanılması”, s. 87.

(2) SSCB Vatandaşlık Kanunları

A) 1936 tarihli Anayasanın kabul edilmesinden sonra 19 Ağustos 1938 tarihinde yeni SSCB Vatandaşlık Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Kanun sekiz maddeden oluşmuştur.

19 Ağustos 1938 tarihli SSCB Vatandaşlık Kanununun (SSCB VK) 2. maddesine göre, SSCB vatandaşları olarak aşağıdaki kişiler sayılmıştır;

1) 7 Ekim 1917 tarihinde, yani SSCB kurulana kadar kendi devletinin vatandaşlığında olanlar ve o tarihten kanunun yürürlük tarihine kadar (1938) Sovyet vatandaşlığını kaybetmeyenler,

2) Kanunun şartlarına bağlı olarak vatandaşlık kazanan kişiler.

Bu kanun SSCB vatandaşlığında olmayanların ve vatansızların hukuki durumlarını da tespit etmiştir. Bunun yanı sıra, kanun, kişi statüsünün tespit edilmesi ile birlikte, vatandaşların siyasi ve hukuki açıdan haklarının korunmasını geliştirmek için hizmet etmiştir. Dolayısıyla yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmak isteyenler ırkına, milletine bakılmaksızın vatandaşlığa alınmıştır (m. 3/1).

1938 tarihli SSCB VK'ya göre, doğum dolayısıyla vatandaşlığın kazanılması, SSCB vatandaşlığını kazanmanın esas yolu olarak kabul edilmiştir. Buna göre, çocuklar doğum anındaki ana veya babanın vatandaşlığını kendiliğinden kazanabilmişlerdir (m. 2).

1938 tarihli SSCB VK'nın 3. maddesinin 1. fıkrasında, yabancıların yetkili makam kararı ile SSCB vatandaşlığın kazanabilecekleri kabul edilmiştir. 1938 tarihli SSCB vatandaşlık kanununa göre, yabancıların SSCB vatandaşlığına kabulü, SSCB Yüksek Sovyet Divanı'nın veya ikamet ettikleri Sovyet üye birliğinin Yüksek Sovyet Divanının kararına bağlıdır (m. 3/2).

Kanunun 5. maddesinde, Sovyet vatandaşının yabancı ile evlenmesinin, vatandaşlık durumunu etkilemeyeceği kabul edilmiştir. Kanunun 6. maddesi uyarınca, ondört yaşını doldurmamış çocuklar ana veya babasının vatandaşlığını takip ederler. Ondört ve onsekiz yaş arasındaki çocuğun ana veya babasının vatandaşlığının değişmesi çocuğun vatandaşlığını etkilemez.

1938 tarihli SSCB VK'nın 8. maddesinde, Sovyet Hukukunda ilk kez, “vatansızlık” hukuki durumunu (apatrid) düzenlenmiştir. Buna göre, vatansızlar, SSCB vatandaşı olmayan, SSCB sınırları içerisinde yaşayan ve kendisinin başka bir ülke vatandaşı olduğunu ispatlayamayan kişilerdir (m. 8)¹²⁵.

B) 1938 tarihli SSCB VK'nın ardından 1977 tarihli SSCB Anayasası hükümleri esas alınarak 1 Aralık 1978 tarihli SSCB VK kabul edilmiştir.

1978 tarihli SSCB VK'nın vatandaşlık kavramı hakkında verdiği tanımda, vatandaşlık, bireylerin toplum içerisinde hukuki statüsünü belirleyen önemli bir konu” ve “devlet ile kişi arasında kurulan siyasi-hukuki bağ” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, SSCB vatandaşlığın kazananların yurt içinde veya yurt dışında Anayasada ve diğer ilgili kanunlarda tanınan haklardan yararlanabileceği ifade edilmiştir.

1978 tarihli SSCB VK uyarınca, SSCB vatandaşlığının kazanılması doğum yolu ile olur. Çocuklar nerede doğarsa doğsun soy bağına bağlı olarak ana veya babanın vatandaşlığını kazanabilmişlerdir. Buna göre, çocuğun doğum anında ana veya babanın ikisi de SSCB vatandaşlığında olursa, çocuk SSCB vatandaşlığını doğrudan kazanabilmiştir. Çocuğun soy bağı esaslı ile vatandaşlık kazanabilmesi prensibi, 1968 tarihli SSCB'nin “Aile ve Evlenme” mevzuatında da yer almıştır (m. 11).

Çocuğun doğumu sırasında ana veya babadan biri SSCB vatandaşı, diğer ana veya baba yabancı devlet vatandaşı ise, çocuk aşağıda belirtilen şartlara bağlı olarak SSCB vatandaşlığını kazanabilmiştir:

- a) Çocuğun SSCB'de doğmuş olması,
- b) Çocuk yurt dışında doğmuş, ama ana veya babasından birisinin mutad meskeninin SSCB'de bulunuyor olması.

Çocuğun ana-babasının mutad meskeni SSCB dışında bulunuyor ve ana veya babasından birisi yabancı, diğeri SSCB vatandaşı ise çocuk SSCB vatandaşı ana veya babasına bağlı olarak, ana veya babasının anlaşması sonucu SSCB vatandaşlığını kazanabilmiştir. Bunun yanı sıra, çocuğun ana

¹²⁵ Azretbergenova, “Vatandaşlığın Kazanılması”, s. 88.

veya babasından birisi SSCB vatandaşı ise, diğer ana veya babasının vatandaşlığı belli değil veya vatansız ise çocuk ana veya babaya bağlı olarak SSCB vatandaşlığını kazanabilmiştir (m. 12). SSCB’de bulunmuş olan ana veya babası belli olmayan çocuklar da doğumlarından itibaren SSCB vatandaşı sayılmışlardır (m. 14)¹²⁶.

Çocuklar SSCB vatandaşı ana veya baba tarafından evlat edinildiğinde kendiliğinden SSCB vatandaşlığını kazanmışlardır. Evlat edinilenin ana veya babasından birisi SSCB vatandaşı, diğeri yabancı ise çocuk ana veya babasının anlaşmasına bağlı olarak vatandaşlık kazanabilmiştir (m. 23/1).

Evlenme yolu ile SSCB vatandaşlığının kazanılabilmesi için, SSCB vatandaşı ile evlenen yabancıнын kendi vatandaşlığından ayrılması gerekli görülmüştür. Yabancı devlet vatandaşları SSCB vatandaşları ile evlenerek, yabancı devlet vatandaşlığından ayrılma şartını yerine getirerek, SSCB vatandaşlığını doğrudan kazanabilmişlerdir.

1978 tarihli SSCB VK’ya göre, SSCB vatandaşlığını kazanmanın diğer bir yolu yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmadır.

1978 tarihli SSCB VK’nın 15. maddesi uyarınca, SSCB vatandaşlığını kazanmak isteyenlerin ırk, dil, millet, oturduğu yer ayrımı yapılmadan vatandaşlığa yetkili makam kararı ile alınabilecekleri öngörülmüştür.

Vatandaşlığın kazanılması için yetkili makamlar, SSCB içinde Yüksek Sovyet Başkanlığı (YSB) veya Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri’nin Üye Birliği Başkanlığı’dır (OSSCÜBB). Yurt dışında ise, SSCB konsolosluklarıdır. Bu yetkili makamlara ilgili kişiler istedikleri zaman vatandaşlığa alınma başvuruları yapabilişlerdir. On sekiz (18) yaşından küçük çocuklar için vatandaşlık kazanma başvurusunun yapılması çocuğun vasileri tarafından mümkün olabilmektedir. Vatandaşlık kazanmadan önceki vatandaşlığa alınma hazırlık işleri ve vatandaşlığa alınacak kişilerin SSCB VK’da aranan şartları taşıyıp taşımadığı YSB tarafından tespit edilmiştir.

¹²⁶ Ponomareva, “Pravovoe Polojenije Grajdan Bivshego SSSR na Teritori Rossiskoi Federatsyi” (Rusya Sınırlarında Yaşayan Eski Sovyet Vatandaşlarının Hukuki Durumu), 15 Şubat 2007, (Erişim) <http://polit.mezhdunarodnik.ru>, 08 Nisan 2008.

SSCB'nin vatandaşlık kazanma konusunda kabul ettiği milletlerarası anlaşmalara dayanılarak vatandaşlığın kazanılması da mümkün olmuştur.

SSCB, 1956–1958 yıllarında, Macaristan, Romanya, Arnavutluk, Makedonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Kore Halk Demokrasi Cumhuriyeti, Doğu Almanya gibi devletler ile çifte vatandaşlığa ilişkin iki taraflı anlaşmalar yapmıştır. Anlaşmalara göre, anlaşmaya taraf olan iki devletten birine tabi olan ve herhangi bir sebeple çifte vatandaş durumuna gelmiş olan kişi, kendi iradesine göre iki vatandaşlıktan birisini seçebilmektedir. Bununla birlikte SSCB, 1963 tarihinden itibaren çifte vatandaşlık sorununu çözmek amacıyla yeniden başka anlaşmalar yapmıştır. Örneğin, Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya gibi devletlerle yapılan anlaşmalara göre, adı geçen her devlet kendi vatandaşlığına geçmek isteyen ve anlaşmaya taraf olan devletlerden birisinin tabiiyetini taşıyan yabancından onun tabi olduğu devletin iznini aramak zorundadır¹²⁷.

1978 tarihli SSCB VK'da çifte vatandaşlık kabul edilmemiştir. Dolayısıyla, 1978 tarihli SSCB VK'nın 7. maddesi hükmü uyarınca da, "SSCB vatandaşlığında olanlar yabancı devlet vatandaşlığını kazanamaz". Fakat, 1978 tarihli SSCB VK'ya göre, yabancı veya vatansız ile evlenen SSCB vatandaşı, evlenmesinden sonra SSCB vatandaşlığını muhafaza edebilmiştir (m. 4). Eşlerden birisinin SSCB vatandaşlığını kaybetmesi ise, diğer eşin vatandaşlığına tesir etmemiştir.

C) SSCB döneminin son zamanlarında kabul edilen 23 Mayıs 1990 tarihli SSCB VK ise, bir yandan, vatandaşlık konusunda, uluslararası çağdaş gelişmelere, öte yandan 1977 tarihli SSCB Anayasasının vatandaşlıkla doğrudan veya dolay olarak ilgili ilkelerine uygun düzenlemeler getirmeye çalışmıştır¹²⁸. Özellikle vatandaşlığın kanıtlanması ve yargı denetimi gibi konularda, eski kanunlarda bulunmayan hükümlere yer verilmesi önemli bir aşama olmuştur¹²⁹.

¹²⁷ Azretbergenova, "Vatandaşlığın Kazanılması:", s. 91.

¹²⁸ 23 Mayıs 1990 tarihli SSCB Vatandaşlık Kanunun 2. maddesi uyarınca, SSCB vatandaşları dinine, ırkına diline, inancına, siyasi düşüncesine, cinsine, mülki durumuna, rengine, mesleğine, oturduğu yerine bağlı olmaksızın eşittirler.

¹²⁹ Azretbergenova, "Vatandaşlığın Kazanılması:", s. 91.

Bu Kanun, vatandaşlık konusunda erişilmesi istenilen ideal durumu saptamak üzere, uluslararası düzeyde benimsenmiş üç ilkenin gerçekleşmesi bakımından mükemmel düzenlemeler getirmiştir. Daha önceki SSCB VK'nın bölüm ve maddelerine nazaran yeni ek maddelerle 1990 tarihli SSCB VK dokuz (9) bölüm elli bir (51) maddeden oluşmuştur.

1990 tarihli SSCB VK'nın vatandaşlık kavramı hakkında verdiği tanımda, vatandaşlığın bir gerçek kişiyi devlete bağlayan hukuki-siyasi bağ olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla, devlet içinde siyasi haklara sahip olmak isteyen gerçek kişiler SSCB vatandaşlığı kazanmak üzere yetkili makamlara başvuru yapabilmişlerdir (m. 13). Bunun yanı sıra, hiçbir SSCB vatandaşının kendi iradesi dışında SSCB vatandaşlığından çıkartılamayacağı veya vatandaşlığı kaybettirilemeyeceği hükmü kanunda yer almıştır. Kanunda SSCB vatandaşları ve Sovyet devleti için kullanılan önemli bir hükümde, Sovyet devletinin yetkili makamları ve yetkili kişileri SSCB vatandaşlarından sorumlu tutulmuş, SSCB vatandaşları ise Sovyet devletine karşı sorumlu kabul edilmiştir.

1990 tarihli SSCB VK'nın 1. maddesine göre, tüm SSCB vatandaşları için aynı vatandaşlık kabul edilmiştir. Dolayısıyla, her bir SSCB üye birliği devletin vatandaşları aynı zamanda SSCB vatandaşları sayılmıştır.

1990 tarihli SSCB VK'nın 2. maddesine göre, SSCB vatandaşlığını kazanan gerçek kişiler, SSCB üye birliği devletlerinde SSCB vatandaşlığını nasıl kazandığına bakılmaksızın SSCB vatandaşları olarak tanınmıştır ve SSCB içinde aynı haklara sahip olmuştur. Buna göre, SSCB VK SSCB'nin her üye birliği devlet için geçerli bir kanun olarak kabul edilmiştir (m. 3/1).

1990 tarihli SSCB VK'nın 4. maddesinde, SSCB vatandaşlığını kazananlar ikiye ayrılmıştır. Bunlar; bu kanun şartlarına uygun olarak SSCB vatandaşlığın kazananlar ve bu kanunun yürürlüğe girmesine kadar SSCB vatandaşlığını kazanmış olanlardır. Kanunun 9. maddesinde, SSCB vatandaşları için çeşitli hak ve hürriyetler tanınmıştır. Dolayısıyla, SSCB vatandaşları yurt içinde tanınan bütün haklardan veya yurt dışında uluslararası sözleşmelerde tanınan haklardan yararlanabilmişlerdir. Bunun yanı sıra, kanunda SSCB vatandaşlarının yurt dışında devlet himayesinde

olacaklarına garanti verilmiştir. Bununla birlikte, kanunun 10. maddesi hükmüne göre, SSCB vatandaşı iadeye tabi değildir. Dolayısıyla, SSCB vatandaşı yabancı devlette işlediği her hangi bir suç nedeni ile yabancı devlete iade edilmez.

Çocuk SSCB vatandaşı ana veya babasına bağlı olarak SSCB vatandaşlığını kazanmıştır. İkinci bir durum da, ana veya babadan birinin SSCB vatandaşı olmasıdır. Ancak, çocuğun anası veya babasından birisi SSCB vatandaşı ise, çocuk anasının veya babasının ikametgahına bağlı olarak SSCB vatandaşlığını kazanabilmiştir. Burada kastedilen, SSCB vatandaşı ananın veya babanın ikametgahının SSCB’de olmasıdır (m. 13–15). Vatansız ana veya babası olan ve SSCB’de bulunan çocuklar da doğumdan itibaren SSCB vatandaşı olarak kabul edilmiştir (m. 16–17).

SSCB vatandaşlığının yetkili makam kararı ile kazanılması, 1990 tarihli SSCB VK uyarınca, SSCB vatandaşlığını kazanmak isteyenlerin, doğum yerine, diline, cinsine, eğitimine, milletine, dini ve siyasi inançlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınabilecekleri ifade edilmiştir (m. 18).

Vatandaşlık kazanma konusunda takdir yetkisine sahip olanlar; “SSCB Cumhurbaşkanı” ve “Yüksek Sovyet Başkanlığıdır” (m. 31).

Vatandaşlık konusunda SSCB Cumhurbaşkanı’nın yetkileri; a) Yurt dışında mutad meskene sahip olan yabancıları veya vatansızları vatandaşlığa alma, b) Daha önce vatandaşlığa alınması konusunda yetkili makamca karar verilmiş kişileri SSCB vatandaşlığına alma, c) Vatandaşlığa yeniden alma, ç) Yurt dışında ikametgah sahibi olanları vatandaşlıktan çıkarma. Bunun yanı sıra, kanunda SSCB Cumhurbaşkanı vatandaşlıkla ilgili bütün sorular için takdir yetkisine sahip en büyük yetkili makam olarak kabul edilmiştir (m. 32).

Bu ilgili kanunda, SSCB Yüksek Sovyet Başkanlığının (YSB) SSCB Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinden ayrı olarak kabul edilen yetkileri; a) SSCB içinde ikametgah sahibi olan yabancıları ve vatansızları vatandaşlığa alma, b) SSCB’nin üye birliği devletlerinde oturanları ve yurt dışında oturan yabancı veya vatansızları vatandaşlığa alma, c) Yurt içinde oturan kişileri vatandaşlıktan çıkarma, ç) Yurt dışında oturan kişiler hakkında

vatandaşlıktan çıkma dilekçelerine dayanarak vatandaşlıktan çıkma kararı verme, d) Ana veya babanın Sovyet vatandaşlığını kaybetmesi halinde, çocuğun SSCB vatandaşlığını kaybetmemesi için vasinin veya ana veya babanın verdiği dilekçeleri esas alarak çocuğun SSCB vatandaşlığını muhafaza etmesini sağlamaktır (m. 33).

Vatandaşlık kazanmak için ilgilinin kendi ikametgâhının bulunduğu yerdeki emniyet müdürlüğüne başvuru dilekçesini teslim etmesi zorunlu tutulmuştur¹³⁰. Bu dilekçe, emniyet müdürlüğü tarafından gerekli incelemeler yapıldıktan sonra doğrudan, kanuna göre yetkili görülen makama (SSCB Cumhurbaşkanı, SSCB Yüksek Sovyet Başkanlığı) gönderilecektir. Bu durumda 1990 tarihli SSCB VK'nın 32. ve 33. maddelerindeki hükümler esas alınacaktır (SSCB Cumhurbaşkanının Yetkileri ve SSCB Yüksek Sovyet Başkanlığı Yetkileri). Vatandaşlık kazanma dilekçesi ilgili makamlara ulaştıktan sonra bir yıl süre içinde bu konuda sonuca varılması hükme bağlanmıştır (m. 45).

1990 tarihli SSCB VK uyarınca, vatandaşlık kazanmak için, başvurunun, Dışişleri Bakanlığına, yurt dışında bulunan SSCB'nin yetkili temsilciliklerine ve konsolosluklarına bir dilekçe ile yapılması öngörülmüştür (m. 36/2).

1990 tarihli SSCB VK'nın aradığı şartlara uygun olarak vatandaşlık kazananlara, yurt içinde Emniyet Müdürlüğüne, yurt dışında ise, SSCB'nin yetkili temsilcilikleri veya konsoloslukları tarafından SSCB pasaportları verilmesi kararlaştırılmıştır (m. 47).

Vatandaşlık kazanma konusunda yetkili makamların verdiği kararlara karşı SSCB Cumhurbaşkanına itiraz edebilme olanağı getirilmiştir. İtirazın doğrudan SSCB Cumhurbaşkanına yapılmış sayılacağı hükme bağlanmıştır (m. 49).

¹³⁰1990 tarihli SSCB Vatandaşlık Kanunu'nun 35. maddesinde "Emniyet Müdürlüğünün" yetkileri belirtilmiştir. Emniyet Müdürlüklerine, "SSCB Genel Emniyet Müdürlüğü, Otonom Sovyet Devletleri'ndeki emniyet müdürlükleri, Halk meclisinin polisler komitesi" girecektir. Bunlar, yurt içinde ikametgâhı bulunan gerçek kişilerden vatandaşlık başvuru dilekçelerini kabul edecek ve "SSCB Cumhurbaşkanı, Yüksek Sovyet Prezidyumuna veya Otonom devletlerdeki vatandaşlık işleri yetkili makamlarına" yönlendirecektir. Bunun yanı sıra kişilerin gerçek ikametgâhların tespit edecek ve ikametgâhları SSCB'da bulunan ama vatandaşlığı kaybedenlerin tescilini yapacaktır.

(3) SSCB Anayasasında Vatandaşlık Konusu

Vatandaşlık kavramının tarihi gelişimi bakımından, 1924 tarihli SSCB Anayasasının 2. bölümü, 1936 tarihli SSCB Anayasasının 21. maddesi, 1977 tarihli SSCB Anayasasının 33. maddesi, SSCB vatandaşlığını kazanmanın esas kaynağını teşkil etmiştir.

Bu dönemde SSCB Anayasasında yer alan hükümler doğrudan KOSSC Anayasası hükümlerine yansıtılmıştır. Diğer bir ifade ile, KOSSC Anayasası SSCB Anayasası ile aynı hükümlere sahip olmuştur.

Sovyet dönemine ilişkin olarak vatandaşlığın kazanılması bakımından 1924, 1936 ve 1977 tarihli SSCB Anayasasından bahsedilmesi gerekmektedir. Ancak, 1924, 1936 ve 1977 tarihli SSCB Anayasasında vatandaşlığın tanımı ile ilgili hüküm bulunmamaktadır. Bunun yerine sadece, vatandaşlığın temel ilkeleri belirtilmiştir.

1) 1924 tarihli SSCB Anayasasının ikinci bölümü olan “SSCB Üye Devletlerin Bağımsızlığı ve Üye Devletler İçin Tek Vatandaşlık” konulu başlığına göre, SSCB’de tek vatandaşlık tanınmış ve SSCB üye birlik cumhuriyetinin her bir vatandaşı SSCB vatandaşı olarak muamele görmüşlerdir¹³¹. SSCB Anayasasında bunun dışında vatandaşlıkla ilgili hüküm bulunmamaktadır¹³². 1924 tarihli SSCB Anayasasında esas olarak SSCB’nin kuruluşu hakkında hükümler yer almıştır.

2) 1936 tarihli SSCB Anayasasında vatandaşlığa ilişkin hükümler, 118 ve 133. maddeler arasında yer almıştır. 1936 tarihli SSCB Anayasası uyarınca, her SSCB vatandaşı, Sovyet Devleti’nin çıkarlarını korumakla, onun gücünü ve otoritesini artırmakla yükümlüdür. Bunun yanı sıra vatana ihanet, tüm halka karşı işlenen en ağır suçtur (m. 131). SSCB Silahlı Kuvvetleri’nin saflarında askerlik hizmeti, SSCB vatandaşlarının onurlu bir

¹³¹ “1924 Osnovnoi Zakon SSSR” (1924 tarihli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Anayasası), (Erişim) <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1924.htm#2>, 9 Mayıs 2008.

¹³² Genadevish, “Kazakistan vo Vremya Velikoi Otechestvennoi Voyni i v Posledniye Godi (50–80 god.)” (İkinci Dünya Savaşı Döneminde ve Ondan Sonraki Kazakistan 50. ve 80. Yıllar), (Erişim) <http://virtualnyi.narod.ru>, 11 Mayıs 2008.

yükümlülüğüdür (m. 132). 1936 tarihli SSCB Anayasasında vatandaşlığın kazanılması hakkında hüküm yoktur. Anayasada sadece, vatandaşlara tanınan haklar veya yükümlülükler öngörülmüştür.

3) 1977 tarihli SSCB Anayasasının 33. maddesinin 1. fıkrasında, SSCB'nin bütün Otonom Cumhuriyetleri için “tek vatandaşlık” sisteminin kabul edildiği belirtilmiştir. Sovyet vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi için gerekli temel düzenleme SSCB vatandaşlığı ile ilgili kanunda yer alacağı hükme bağlanmıştır¹³³. SSCB vatandaşlığını kazananlar, menşe, sosyal sınıf veya mülkiyet konumu, ırk, cinsiyeti eğitim, dil, din, meslek, mesken veya diğer herhangi bir statü farkı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit görülmüştür. Bunun yanı sıra her bir SSCB vatandaşının yurt dışında Sovyet Cumhuriyeti Devletinin himayesi altında olacağı öngörülmüştür (m. 33/3)¹³⁴. 1977 tarihli SSCB Anayasasına göre, SSCB vatandaşları sosyal, iktisadi, politik ve kişisel hak ve özgürlüklerin tamamından yararlanabileceklerdir. Sosyal sistem, her zaman vatandaşın hak ve özgürlüklerini geliştirmeye, yaşam standartlarını sürekli olarak iyileştirmeye çalışacak ve hizmet edecektir. Bu doğrultuda, sosyal, ekonomik ve kültürel konulardaki gelişme devlet programlarının devam etmesi, önemli bir mesele olarak ele alınmaya çalışılmıştır (m. 39–69).

¹³³ “7.10.1977 Konstitutsiya Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik” (7.10.1977 tarihli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Anayasası), (Erişim) <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm#ix>, 8 Mayıs 2008.

¹³⁴ 1977 tarihli SSCB Anayasası'nda vatandaşlara tanınan hak ve yükümlülükler bunlardır; a) SSCB vatandaşları mülki durumu, ırkı veya milleti, cinsi, dili, dine hakkında düşüncesi, eğitimi, ikametgâhına bağlı olmaksızın SSCB kanunlarına göre eşittirler. b) Erkekler ile Kadınlar eşitlerdir. (Kadınlar erkekler gibi her zaman eğitim almaya, çalışmaya, herhangi bir çalışması için ödül almaya, sağlığını korumaya veya iş yerlerinde sağlığın olumsuz etkileyecek tehlikelerden korumaya, kendi görevinin toplumda önemli bir rolünün olduğunu hissetmeye, mahkemelerde kendi haklarını sağlanmasını talep etmeye, çocukların ve kendilerin maddi ve ruhsal açıdan korumaya, gebelik sırasında çalışıyor gibi iş yerinden aylık ödeme almaya, hakları vardır). c) SSCB vatandaşları ırkına veya milletine bakılmaksızın eşit hakka sahiptirler. Memlekette her hangi bir şekilde hiç kimsenin ırkı ve milleti hakkında aşağılayıcı ifadeler kullanılmaz. Böyle bir ifadeler kullanılanlar kanunlarla cezalandırılacaktır (1977 tarihli SSCB Anayasası). SSCB Anayasasının 37. maddesinde, yabancılar veya vatansızlar SSCB vatandaşları gibi hak ve mükellefiyetlere sahiptir. SSCB' topraklarında bulunan her yabancı veya vatansız SSCB Anayasasına saygılı olmalıdır.

c. 20 Aralık 1991 Tarihli Kazak Vatandaşlık Kanunu

Kazak Vatandaşlık Kanunu (KVK) 20 Aralık 1991 tarihinde kabul edilmiştir. 1991 ve 2008 tarihi arasında KVK'da dört defa değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler; 3 Ekim 1995 tarihli 1017 sayılı yasa, 17 Mayıs 2002 tarihli 322 sayılı yasa, 4 Ekim 2004 tarihli 600 sayılı yasa ve 20 Aralık 2004 tarihli 13 sayılı yasa ile yapılmıştır.

KVK dokuz bölüme ayrılmıştır: KVK'da yer alan konular (m. 1–9), Kazak vatandaşlığının kazanılması (m. 10–18), Kazak vatandaşlığının kaybedilmesi (m. 19–21), çocuğun evlat edinilmesi yolu ile vatandaşlığının kaybedilmesi (m. 22–28), Cumhurbaşkanı'nın ve diğer yetkili makamların vatandaşlık kazanma konusunda yetkileri (m. 29–31), Kazak vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunma ve bu vatandaşlığa başvuruda bulunan kişilerin dilekçelerinin yetkili makamlarca incelenmesi (m. 32–38), vatandaşlık kazanma talep dilekçeleri ile ilgili kararlar ve ilgili hükümler (m. 39–40), Kazak vatandaşlığının kazanılması konusunda yetkili makam ve kişilerin kararları ve bu kararlara karşı itiraz yolu (m. 41), Kazakistan Cumhuriyeti'nin kabul ettiği uluslararası sözleşmelere ilişkin hükümler (m. 42), olarak belirlenebilir.

KVK'nın 10. maddesi uyarınca, Kazak vatandaşlığı aşağıda gösterilen yollar ile kazanılabilmektedir;

1) Doğumla vatandaşlık kazanma

Doğumla kazanılan vatandaşlık, kişinin doğumu anında ve doğumu dolayısıyla kazandığı vatandaşlıktır. KVK'da sonradan kazanılan vatandaşlık ise, kişinin doğumundan sonra ve doğumundan başka bir sebebe dayanarak kazanmış olduğu vatandaşlık olarak düzenlenmiştir.

KVK'da vatandaşlığın doğumla kazanılması soy bağı esasına dayandırılmış; doğum yeri esası ise, temel prensip olarak kabul edilmeyip, vatansızlığı önleme amacına hizmet eden bir esas olarak ele alınmıştır. Doğum yeri esası KVK'nın 13. ve 14. maddelerinde yer almıştır. Buna göre,

a) Ana veya babası bilinmeyen çocuklar (m. 13),

b) Kazakistan Cumhuriyeti sınırlarında doğmuş ve ana veya babası vatansız olan çocuklar (m. 14/1),

c) Kazakistan sınırları içinde devamlı oturan vatansız çocuklar (m. 14/2) doğum yeri esası uyarınca Kazak vatandaşlığını kazanabilirler.

2) Yetkili makam kararına bağlı olarak vatandaşlığa alınma

Yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılması esas olarak reşit ve mümeyyiz kişileri kapsar. Bu anlamda kişilerin isteği doğrultusunda ve KVK'da belirtilen yetkili makamın vereceği karar ile Kazak vatandaşlığı kazanılabilir. Bununla birlikte, kişinin yetkili makam kararı ile Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi belli özelliklere sahip olması şartına bağlanmıştır.

3) Kazakistan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların usul ve esaslarına bağlı olarak vatandaşlık kazanma.

Kazakistan Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanununa göre, vatandaşlık, Kazakistan Cumhuriyeti'nin yabancı ülkeler ile yaptığı milletlerarası anlaşmalar yoluyla da kazanılmaktadır (KVK m. 10). Vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin olarak Kazakistan Cumhuriyeti; Rusya, Türkmenistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya devletleri ile milletlerarası anlaşmalar yapmıştır¹³⁵. Kazakistan Cumhuriyeti ile vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin milletlerarası anlaşma yapmış olan ülke vatandaşları kolay yoldan Kazak vatandaşlığını kazanabilmektedir. Bunun gibi, Kazak vatandaşı da, anlaşmaya taraf bir devletin vatandaşlığına kolay yoldan alınabilir. Fakat kanunda milletlerarası anlaşmalara ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Kanun sadece, vatandaşlığı doğumla ve yetkili makam kararı ile kazanmanın yanı sıra milletlerarası anlaşmalar ile de kazanılabileceğini belirtmekle yetinmektedir.

¹³⁵ Azretbergenova, "Vatandaşlığın Kazanılması:", s. 113.

C. Türk ve Kazak Anayasasında Vatandaşlık

1. Türk Anayasasında Vatandaşlık

Vatandaşlığın kazanılması ile ilgili hükümlere 1924 Anayasasında¹³⁶, 1961 Anayasasında ve 1982 Anayasasında yer verilmiştir. 1982 Anayasa'sında yer alan vatandaşlık ile ilgili hüküm 1961 Anayasasından aynen alınmıştır¹³⁷.

1982 Anayasasının 66. maddesi vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin genel hükümler içermektedir. Bu maddede «Türk Devletine vatandaşlık bağı olan herkes Türk'tür» ifadesi yer almaktadır. Bu «Türk»¹³⁸ ibaresi sosyolojik bir manada (din, dil, ırk, kültür farkının gözetilmeyeceği) olmayıp¹³⁹ aksine salt hukuki bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyetini kuran, kurulmasına katkı sağlayan ve bu devlete ait olduğunu hisseden herkes Türk kabul edilmiştir¹⁴⁰. «Türk olmak» veya «Türk vatandaşı» olmak, sadece kişinin Türk Devletinin vatandaşlığına sahip olduğunu ifade eden bir anlama sahiptir¹⁴¹.

1982 tarihli Türkiye Anayasasının 66. maddesinin 3. fıkrasına göre, vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. 1982 Anayasası bu hükümle kanunilik ilkesini

¹³⁶ 1924 Anayasasının vatandaşlığın kazanılması ile ilgili hükmü «Türkiye'de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese 'Türk' denir» şeklindedir.

¹³⁷ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 36.

¹³⁸ Burada ifade edilen «Türk» kelimesi, Türk Devletini kuran milletin adı altında, farklı, ırk, din veya kültürden gelmiş olan kişilerin Türk Devletine aidiyetini belirten vatandaşlık kavramını ifade etmektedir. Bkz., Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 46.

¹³⁹ «Türk Anayasasında kabul edilen 'vatandaşlık' kavramı, dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, kültür, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri farklılıkları yok sayarak mutlak bir eşitlik anlayışına sahiptir. Türk Anayasasında «millet» kavramının bütünleştirdiği bir vatandaşlık kavramından hareket edilmiştir. Bu anlamda vatandaşlık kavramı 'azınlık' kavramını da kabul etmeyen bir anlayıştır. Vatandaşlar arasında fark olmayınca, dine kültüre, etnik kökene ilişkin ayrıcalıklar ortadan kalkınca, belli bir dinden, kültürden, etnik kökenden olan çoğunluğa karşı, korunması gereken bir azınlık da ortada yoktur. Açıkça belli olmaktadır ki, 'Türk Vatandaşlığı' yerine 'anayasal vatandaşlık' veya 'Türklük' yerine 'Türkiyeli' kavramlarını veya benzerlerini kullanmak düşüncesinin, 'faydalı hiçbir anlamı' yoktur. Aksine, vatandaşlar arasında 'etnik' ayrımcılığı kabul ve harekete geçirmek gibi çok büyük bir tehlikesi vardır». Bkz., Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 46.

¹⁴⁰ Fişek, **Anayasa**, s. 20; Nomer, **Genel İlkeler**, s. 67.

¹⁴¹ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 46.

güvence altına almıştır. Buna göre Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi açısından kanun hükümleri esas alınır. Vatandaşlık, kanunda öngörülen hallerde kazanılır ve ancak yine kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

1982 Anayasasının 66. maddesinin 4. fıkrasında ise, “hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz” yer almaktadır. Kanun koyucu, vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlerin neler olduğunu somutlaştırmaya yardımcı olacak kanun, yönetmelik gibi mevzuat çıkartır. Bu hükme dayanan Vatandaşlık Kanunu, vatana bağdaşmayan eylemlerin neler olduğunu somutlaştırmıştır.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun kapatılamayacağı hükmü de 66. maddenin son fıkrasında yer almıştır. Böylece vatandaşlığın kazanılması ve kaybında, hem kanunilik esası kabul edilmiş ve hem de idari makamlarca verilecek kararlara karşı yargı yolunun açık olduğu vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili kararlar bakımından ayrıca ifade edilmiştir¹⁴².

2. Kazak Anayasasında Vatandaşlık

Kazakistan, 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir¹⁴³. Bağımsızlıktan sonraki kısa süre içinde Kazakistan Cumhuriyetinde iki anayasa kabul edilmiştir. Bunlar: 28 Ocak 1993 tarihli (1993 K. An) ve 30 Ağustos 1995 tarihli Anayasalardır (1995 K. An.)¹⁴⁴. 1995 Anayasasına 7 Ekim 1998’de ilave ve değişiklikler yapılmıştır¹⁴⁵.

¹⁴² Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 37.

¹⁴³ Muammer, Polatgil, “Kazakistan Cumhuriyetinin Anayasal Yapısının İdari Yönden İncelenmesi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 4.

¹⁴⁴ Kazakistan’ın 30 Ağustos 1995 tarihli Anayasası genel referandumla % 90 gibi yüksek bir katılımımla kabul edilmiştir.

¹⁴⁵ Abdurrahman, Eren, Alesker, Aleskerli, **Yeni Anayasalar, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Cumhuriyetleri Anayasaları**, Ankara, TİKA Yayınları, 2005, s. 244; Kybeev, Amandikova, “Obretenye Gosudarstvennosti” (Devlet Statüsün Kazanmak), 14 Şubat 2002, (Erişim) <http://www.kazpravda.kz/in dex.php?uin=1152771799>, 12 Mayıs 2008.

1995 Anayasası'nın 10. maddesine göre¹⁴⁶, Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığı, kanuna uygun olarak kazanılır veya kaybedilir (m. 10/1). Bu maddeden anlaşılan, Kazak vatandaşlığının kazanılmasında ve kaybında kanunilik ilkesinin benimsendiğidir¹⁴⁷.

Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı hiçbir şekilde vatandaşlıktan, vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz; ayrıca Kazakistan Cumhuriyetinden sınır dışı edilemez (m. 10/2). Bu Anayasa ilkesi, Kazakistan vatandaşlarının devlet güvencesi altında yaşamalarını sağlamıştır. Bu ilke ile vatandaşların devlet tarafından herhangi bir olumsuz muameleye tabi tutulmayacağı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, kimsenin vatandaşlıktan kolaylıkla çıkarılamayacağı da vurgulanmıştır.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası 10/3. maddesi uyarınca, Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının, başka bir devlet vatandaşlığı tanınmaz¹⁴⁸. Anayasanın bu hükmü ile çifte vatandaşlık engellenmiştir¹⁴⁹. Fakat çifte vatandaşlığı olan kişiler vatandaş oldukları her ülke tarafından da korunmaya hak kazanmaktadırlar. Böylece, tek bir ülkenin vatandaşı olanlarla çifte vatandaşlığa sahip olanlar arasında bir eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Zira çifte vatandaşlık, bir devlete vatandaş olduğu kişiyi kullanarak diğer bir devlet üzerinde baskı kurmak için önemli bir araç konumundadır. Kazakistan'da da çifte vatandaşlığın sadece özel durumlarda tanınması gerektiği görüşü hakim olmuştur¹⁵⁰.

¹⁴⁶ K. An. m. 10:

Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığı, kanuna uygun olarak edinilir veya sona erir, edinme esası ve nedenine bakılmaksızın tek ve eşittir. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı hiçbir şekilde vatandaşlıktan, vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz, ayrıca Kazakistan Cumhuriyetinden sınır dışı edilemez. Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının, başka bir devlet vatandaşlığı tanınmaz.

¹⁴⁷ Azretbergenova, "Vatandaşlığın Kazanılması:", s. 96.

¹⁴⁸ Bu hüküm ile ilgili olarak, Bkz., "Yeni Bir Hayat Peşinde Vatansız Kaldı", Hürriyet Gazetesi, 02 Mart 2008, (Erişim) <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=8348258>, 11 Mayıs 2008.

¹⁴⁹ Uri, Grigorevish, Basın, **Grajdanskoe Pravo**, Almatı, 1997, s. 35.

¹⁵⁰ Bununla birlikte Kazakistan'dan ayrılmaya mecbur olan ve başka ülkelerin sınırlarında yaşayan bütün Kazaklara başka devletlerin vatandaşlığı ile beraber, eğer bu devletlerin kanunlarına aykırı düşmezse, Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olma hakkı tanınmıştır. Bkz., Azretbergenova, "Vatandaşlığın Kazanılması:", s. 98.

3. Değerlendirme

Türk ve Kazak Anayasasında vatandaşlık kanunların gösterdiği şartlarla kazanılır ve kaybedilir. Türk Anayasasında bireylerin vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamayacağı hükmü yer almıştır. Kazak hukukunda da (10/2 maddesinde) Kazak vatandaşının hiçbir şekilde vatandaşlıktan, vatandaşlık değiştirme hakkından yoksun bırakılmayacağı, ayrıca Kazakistan Cumhuriyeti'nden sınır dışı edilemeyeceği hükmü öngörülmüştür.

Türk Anayasasının vatandaşlık ile ilgili maddesinin son fıkrasında, Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun kapatılamayacağı hükmü kabul edilmiştir. Kazak Anayasasında vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun açık olduğu, Anayasanın 10/2 maddesi hükmünden anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, Kazak Anayasasının 13. maddesinde herkesin hak ve özgürlüklerini meşru-müdafaa dahil, kanuna aykırı olmayan tüm yollarla koruyabileceği öngörülmüştür¹⁵¹.

Kazak Anayasası'nın 10/3 maddesine göre, Kazak Vatandaşı başka bir devletin vatandaşı olamaz. Anayasanın bu hükmü ile çifte vatandaşlık engellenmiştir.

II. TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIĞININ DOĞUMLA KAZANILMASI

Doğumla kazanılan vatandaşlık bir şahsın doğum anında ve doğumu dolayısıyla iktisap ettiği vatandaşlıktır¹⁵². Vatandaşlığın doğum yolu ile kazanılması doğrudan doğruya kanun yoluyla olur. Burada çocuk veya ana baba iradelerine yer verilmez.

¹⁵¹ 30 Temmuz 1995 tarihli Kazak Anayasasının Türkçe metni için Bkz. : Eren, Aleskerli, **a.g.e.**, s. 237-278.

¹⁵² Fişek, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 22.

Türk Vatandaşlığı Kanununda (TVK) doğumla kazanılan vatandaşlık, soy bağı veya doğum yeri esasına dayandırılmıştır¹⁵³. Türk vatandaşlığının kazanılması konusunda soy bağı esasına öncelik verilmiştir¹⁵⁴. Doğum yeri ile vatandaşlığın kazanılması ise vatansızlık halini önlemek için ikinci derecede kullanılan Türk vatandaşlığını kazanma yolu olarak kabul edilmiştir¹⁵⁵.

KVK'da da doğumla kazanılan vatandaşlık soy bağı ve doğum yeri esaslarına dayandırılmıştır. Kazak vatandaşlık hukukunda da soy bağı esası ile vatandaşlığın kazanılması vatandaşlık kazanmanın temel prensibi olarak kabul edilmiştir. Doğum yeri ile vatandaşlığın kazanılması ise vatansızlığı önleme gayesine hizmet eden bir esas olarak nazara alınmıştır.

Vatandaşlığın doğum yeri esası dolayısıyla kazanılması KVK'nın 13 ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddeler uyarınca, ana veya babaları belli olmayan Kazakistan'da bulunan çocuklar ve Kazakistan'da doğan ve ana veya babaları vatansız olan çocuklar Kazak vatandaşlığını doğumla kazanacaklardır. Ancak, Kazakistan Anayasasında (m. 10) Kazak vatandaşlığının doğumla kazanılması konusunda kan esası veya doğum yeri esasından söz edilmemiştir¹⁵⁶.

A. Soy Bağı Esası

Türk Medeni hukukunda çocuk ile ana baba arasındaki soy bağı, meydana geliş şekillerine göre, değişiklikler gösterebilmektedir. Soy bağı genel olarak, kan bağına ve sözleşmeye dayanan soy bağı olmak üzere gruplandırılmaktadır¹⁵⁷.

¹⁵³ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 39.

¹⁵⁴ Tanrıbilir, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi:", s. 802.

¹⁵⁵ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 59.

¹⁵⁶ K. An.'nın 10. maddesi uyarınca, Kazak vatandaşlığı, Kazak Vatandaşlık Kanuna uygun olarak kazanılacak ve kaybedilecektir. Kazakistan Anayasası Kazak vatandaşlığını kazanmanın genel ilkelerini bildirmekle birlikte vatandaşlığın çeşitli hukuki düzenlemelerle düzenleneceğini ifade etmektedir.

¹⁵⁷ Öztan, **a.g.e.**, s. 404.

Geniş anlamda soy bağı, kişinin üst soyu, ecdadı ile arasında var olan tabii, biyolojik bir bağlantıyı ifade etmektedir. Dar anlamda soy bağı ise, çocuk ile ana baba arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir¹⁵⁸. Kişinin doğumundan itibaren soy bağı esasından hareketle Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, ana veya baba ile çocuk arasında hukuken geçerli bir soy bağına kurulmuş olması gerekmektedir¹⁵⁹.

Çocuk ile ana arasındaki soy bağı doğumla kurulur (TMK m. 282/1). Bu sebeple, ana ile çocuk arasındaki soy bağına tespiti bakımından, çocuğu doğuran ananın tespit edilmesi, soy bağına kurulması için yeterlidir. Ancak, çocuk ile baba arasındaki soy bağına kurulması her zaman için kolay olmayacaktır. Bu yüzden baba ile çocuk arasındaki soy bağı kurulması için baba ile çocuk arasında var olan tabii soy bağına hukuki soy bağı haline gelmesi gerekmektedir (TMK m. 282/2)¹⁶⁰. Çocuk ile baba arasındaki soy bağına kurulması bakımından kanun koyucu bir kısım özel durumları nazara almıştır. Kanun koyucu evlilik içinde doğan çocuk ile baba arasındaki soybağına kurulmasında “babalık karinesi” kabul etmiştir¹⁶¹. Evlilik dışı ilişkilerde çocuk ile baba arasındaki soy bağına kurulabilmesi ise, kanunun öngördüğü bir kısım şartların yerine getirilmiş olmasına bağlanmıştır.

Türk Medeni Kanununda (TMK) soy bağı ilişkisinin evlat edinme yoluyla da kurulabileceği kabul edilmiştir (TMK m. 282). Ancak, evlat edinilen çocuk ile ana-baba arasındaki ilişki, kan bağına dayanmayan, evlatlık ilişkisine dayanan akdi soy bağıdır. Yapılan bu ayrımın vatandaşlık hukuku bakımından önemi büyüktür. Çünkü tabii soy bağı Türk vatandaşlığının doğumla kazanılması sonucunu doğururken, akdi soy bağı sonradan kazanılan vatandaşlık ilişkisinin kurulması sonucunu doğurmaktadır¹⁶².

Soy bağı esasına göre vatandaşlığın kazanılmasında çocuğun doğduğu yerin önemi yoktur. Önemli olan, çocuk ile ana veya baba

¹⁵⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 40.

¹⁵⁹ Uluocak, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁶⁰ Türk Medeni Kanunu madde 282/2: “Çocuk ile baba arasındaki soy bağı, ana ile ve evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulur”,

¹⁶¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 40.

¹⁶² Bu sebeple evlat edinilme yolu ile kazanılan vatandaşlık incelememizde “sonradan kazanılan vatandaşlık” konu başlığı altında ele alınacaktır. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 40.

arasındaki soy bağıının varlığıdır. 403 sayılı TVK'nın 1. maddesine göre, Türkiye içinde veya dışında Türk babadan ya da Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşlığını kazanacaklardır.

Kazak hukukunda da soy bağı ile elde edilen vatandaşlık çocuğun babası veya anası ile arasındaki soy bağına dayandırılmaktadır¹⁶³. KMK'ya (KMK) göre, evlilik birliği içinde olan çocuk ile ana veya baba arasında soy bağıının kurulabilmesi için evliliğin varlığı yeterli görülmüştür (KMK m. 45).

Çocuğun ana ile arasındaki soy bağı doğumla olacaktır. KMK'nın 46. maddesine göre, çocuk ile ana arasındaki soy bağıının tespiti, ananın doğum yaptığı tıbbi müessesenin ananın doğum yaptığını ispatlayan kayıt belgelerini vermesine bağlı olacaktır. Doğuma ilişkin resmi kayıtların bulunmaması durumunda ana ile çocuk arasındaki soy bağıının tespiti, şahitlerin görüşleri ve doğum hakkında diğer kanıtların gösterilmesi ile ispat edilecektir. Kısaca, ana ile çocuk arasındaki soy bağıının tespiti bakımından, çocuğu doğuran ananın her yolla tespit edilmesi, soy bağıının var olması için yeterlidir¹⁶⁴.

Çocuk ile baba arasındaki soy bağıının kurulmasının daha zor şartlarda mümkün olabileceği bilinmektedir. KMK'ya göre çocuk ile baba arasındaki soy bağı ilişkisinin kurulmasında babalık karinesi kabul edilmiştir. Buna göre, babanın vefat etmesinden veya evliliğin sona ermesinden başlayarak iki yüz yetmiş gün (270) içinde doğan çocuğun babası, aksi durum ispat edilmezse, kocadır. Ancak, evlilik dışı doğan çocuk ile baba arasındaki soybağıının kurulması KMK'da öngörülen şartların yerine getirilmesini gerektirir.

Kazak hukukunda da evlat edinme ile soy bağı kurulabilecektir. Ancak, bu yolla kurulan soy bağı ana veya baba arasındaki kan bağına dayanmayan akdi ilişki olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Kazak hukukunda evlat edinilme ile kazanılan vatandaşlık doğumla kazanılan vatandaşlık gibi hüküm ve sonuç içerir (KMK m. 76).

¹⁶³ Didenko, **a.g.e.**, s. 104.

¹⁶⁴ Didenko, **a.g.e.**, s. 104.

1. Türk Hukukunda

a. Türk Vatandaşı Ana veya Babadan Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuk

Evlilik kendine özgü maddi ve şekli şartları bulunan bir medeni hukuk akdidir¹⁶⁵. Kanunun aradığı maddi ve şekli şartları taşıyan bir evlilikten doğan çocuklar ile ana baba arasında soy bağının kurulduğu kabul edilmektedir (TMK m. 282/1–2). Türk Vatandaşlığı Kanunu da, evlilik içinde doğan çocukların soy bağı esasından hareketle Türk vatandaşlığını kazanacaklarını kabul etmiştir¹⁶⁶.

Soy bağı, bir kimse ile onun alt ve üst soyu (usul-füru) arasındaki tabii bağlantıyı ifade etmektedir. Medeni kanun soy bağına usul-füru hısımlığı kapsamında değil, yalnızca çocuklar ile ana-babaları arasındaki tabii ve hukuki ilişkiyi tespit etmek için nazara almaktadır¹⁶⁷.

TVK m. 1'e göre; "Türkiye içinde veya dışında Türk babadan olan ya da Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar". Kanundan anlaşıldığı üzere, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, Türk vatandaşı olan anne veya babası ile arasında hukuken geçerli bir soy bağının kurulmuş olması gerekmektedir.

Çocuk ile ana arasındaki soy bağının kurulması bakımından doğumun evlilik birliği içinde veya evlilik birliği dışında gerçekleşmesi arasında bir farklılık yaratılmamıştır. Dolayısıyla, Türk anadan doğan çocuk ister evlilik içinde ister evlilik dışında doğmuş olsun, Türk vatandaşlığını doğumla (aslen) kazanacaktır (TVK m. 1). Dolayısıyla, çocuğun anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, herhangi bir işlem yapmaya gerek yoktur. Türk vatandaşı anadan doğan çocuk anaya bağlı olarak doğumu anından itibaren Türk vatandaşlığını doğumu dolayısıyla kazanacaktır.

¹⁶⁵ Doğan, Odabaşı, a.g.e., s. 29.

¹⁶⁶ Tiryakioğlu, a.g.e., s. 24.

¹⁶⁷ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 41.

Çocuk ile baba arasındaki soy bağı'nın kurulması bakımından kanun koyucu bir kısım özel durumları nazara almıştır. Kanun koyucu evlilik içinde doğan çocuk ile baba arasındaki soy bağı'nın kurulmasında “babalık karinesi” kabul etmiştir. Buna göre, “evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır” (TMK m. 285)¹⁶⁸.

Kanunun aradığı anlamda bir soy bağı kurulmuşsa o zaman çocuk babası ile soy bağı'nın kurulması bakımından Türk vatandaşlığını kazanmış olacaktır.

Ana ya da babadan birisinin veya her ikisinin Türk vatandaşı olması hâlinde, çocuk, aralarında soy bağı olan anası veya babasının Türk vatandaşlığını kan esasına göre aslen kazanacaktır.

b. Türk Vatandaşı Ana ve Yabancı Babadan Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuk

Doğumun evlilik birliği dışında gerçekleşmesi halinde, ana veya babadan hangisinin Türk vatandaşı olduğu önem kazanacaktır. Çünkü Türk hukukuna göre, evlilik birliği dışında doğan çocuklar ile anaları arasındaki soy bağı ile onların babaları arasındaki soy bağı farklı şekilde nazara alınmıştır. Evlilik dışı ilişkide çocuk ile ana arasında nesep doğumla birlikte herhangi bir işlem yapmaya gerek kalmadan kanun hükmü gereği ile kurulmaktadır (TMK m. 282/1)¹⁶⁹. Türk hukukuna göre ana ile doğurduğu çocuk arasındaki tabii soy bağı, aynı zamanda hukuki soy bağı olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, Türk anadan evlilik dışı ilişkiden doğan çocuk da tıpkı evlilik birliği içinde doğan çocuklarda olduğu gibi, anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını doğumla kazanacaktır. Ananın Türk vatandaşı olması halinde, çocuğun evlilik içi veya evlilik dışı olmasının, Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından bir önemi yoktur¹⁷⁰. Bunun gibi, evlilik dışı doğan ve anasına bağlı olarak

¹⁶⁸ Öztan, **a.g.e.**, s. 448.

¹⁶⁹ Aybay, **Yabancılar**, s. 139.

¹⁷⁰ Öztan, **a.g.e.**, s. 448.

Türk vatandaşlığını kazanan çocuğun babaya bağlı olarak yabancı bir ülke vatandaşlığını kazanıp kazanmamasının önemi yoktur.

Evlilik dışı ilişkide çocukla babası arasındaki soy bağı hukuki açıdan tespit zordur¹⁷¹. Türk Medeni Kanunu'nda çocuk ile baba arasında soy bağına ana ile evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulacağı ifade edilmiştir.

c. Türk Vatandaşı Baba ve Yabancı Anadan Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuk

Evlilik dışı doğan çocuğun babası Türk vatandaşı, anası yabancı ise, çocuk ile baba arasında var olan tabii soy bağı, hukuki soy bağı olarak kabul edilmemektedir. Çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için çocukla babası arasındaki tabii soy bağına hukuki soy bağı olarak kabul edilmesi gerekir¹⁷². Diğer bir anlatımla, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanması için çocuğun, babası ile arasındaki soy bağına kurulmasını sağlayan usul ve esaslar yerine getirilmelidir (TVK m. 2)¹⁷³.

Çocukların Türk babalarına bağlı olarak vatandaşlık kazanabilmesi için TVK'da;

"Yabancı anadan evlilik dışında doğan çocuk,

- a) Nesebin tashihi,
- b) Babanın hükümle tahakkuk etmesi,
- c) Tanıma,

yollarından birisiyle bir Türk vatandaşına nesep bağı ile bağlanırsa, doğumundan başlayarak Türk vatandaşı olur" hükmü kabul edilmiştir (TVK m. 2).

Kanunda yer alan bu düzenlemeye göre, evlilik dışı doğan çocuğun babasının Türk vatandaşı olması halinde, baba ile çocuk arasında soy

¹⁷¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 41–42.

¹⁷² Türk babadan evlilik dışı doğan çocuğun vatandaşlığının 403 sayılı TVK'nın 2. maddesi hükmüne göre saptanması gerekmektedir. Bkz., Uluocak, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁷³ Sevig, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 44.

bağının kurulması ile çocuk Türk vatandaşlığını doğumla ve doğum anından itibaren kazanır¹⁷⁴. Ayrıca, evlilik birliği dışında yabancı anadan doğan çocuk, yabancı anaya bağlı olarak onun vatandaşlığını kazanmışsa ve daha sonra TVK'ya göre, Türk vatandaşı babaya bağlı olarak da Türk vatandaşlığını kazanırsa çifte vatandaşlık durumunu ortaya çıkarır¹⁷⁵.

a) Tanıma veya babalığın hükümle tahakkuk etmesi haricinde çocuğun babası ile soybağının kurulması anne ile babanın evlenmesi (TMK m. 282) yoluyla mümkün olur. Evlenme ile soybağının kurulabilmesi için, çocuğun tabii annesi ile tabii babasının birbirleriyle evlenmesi yeterlidir. TMK'ya göre; "evlilik dışında doğan çocuk, ana ve babasının birbiriyle evlenmesi hâlinde kendiliğinden evlilik içinde doğan çocuklara ilişkin hükümlere tabii olur" (TMK m. 292).

Soybağının kurulması için tabii baba ile tabii annenin evlenmesi gereklidir. Onların birbirleri ile değil de başkaları ile evlenmeleri soybağını kuramayacaktır.

Açıklama yapılması gereken konulardan biri de, annenin zinasından doğan çocuk ile baba arasında kurulması gereken soybağı ilişkisidir. Annenin zinasından doğan çocuğun nesebinin, tabii anne ile tabii babanın evlenmesi ile düzelebilmesi için, hukuki babanın çocuğun nesebini reddetmiş olması gereklidir. Aksi halde, tabii anne ile tabii babanın evlenmesi çocuğun nesebine etki etmez.

b) Çocuk ile baba arasındaki soy bağının mahkemece belirlenmesine babalık davası ve verilen karara da babalık hükmü denilmektedir. Babalık davası, babaya, babanın ölmüş olması halinde mirasçılara karşı açılır. Babalık davası çocuk veya ana tarafından açılabilir (TMK m. 301/1). Babalık davası, Cumhuriyet savcısına ve Hazineye; dava ana tarafından açılmışsa kayyıma; kayyım tarafından açılmışsa anaya ihbar edilir.

Babalık davası, çocuğun doğumundan önce veya sonra açılabilir. Ananın dava açma hakkı, çocuğun doğumundan başlayarak bir yıldır.

¹⁷⁴ Uluocak, **a.g.e.**, s. 27–28.

¹⁷⁵ Şakir, Berki, "Türk Hukukunda Evlilik Dışında Doğan Çocukların Tabiiyeti (Uyrukluğ)", **AÜHFD**, cilt 1, sayı 1–4, 1948, s. 251.

Çocuğa doğumundan sonra kayyım atanmışsa, çocuğun babalık davası hakkında bir yıllık süre, atamanın kayyıma tebliği tarihinden, hiç kayyım atanmamışsa çocuğun ergin olduğu tarihten itibaren işlemeye başlar. Bunun yanı sıra çocuk ile başka erkek arasında soy bağı ilişkisi varsa, bir yıllık süre bu ilişkinin ortadan kalktığı tarihte işlemeye başlar. Yani çocuk başka bir erkekle arasında soy bağı ilişkisini ortadan kaldırdıktan sonra bir yıl süre içerisinde ilgililer babalık davası açabilmektedir. Bir yıllık süreyi ilgililer dava açmadan geçirmişlerse, bu süreyi geçirme haklı sebeplere dayanıyorsa, haklı sebeplerin ortadan kalkmasından başlayarak bir ay içinde dava açılabilir (TMK m. 303/3).

TMK'da, babalık konusunda aksi ispat edilebilir bir kısım karineler kabul edilmiştir. Davalı babalığını ispat ederse, hâkim babalık kararı verecektir. Başka bir anlatımla babalık kararı ile birlikte, çocuk ile baba arasında soy bağı kurulacaktır. Türk vatandaşlığı soy bağını sağlayan işlemlerin tamamlandığı andan değil, doğum anından itibaren kazanılmış sayılacaktır¹⁷⁶. Farklı bir anlatımla, Türk vatandaşı baba ile çocuk arasında soy bağı ilişkisi ne zaman kurulursa kurulsun, hüküm ve sonuçlar doğum anından itibaren ortaya çıkacaktır¹⁷⁷.

c) Tanıma, babanın nüfus memuruna veya mahkemeye yazılı başvurusu ya da resmi senette veya vasiyetnamesinde beyanda bulunmasıyla olur (TMK m. 295/1). Başka bir ifade ile, bir erkek, evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun kendi sulbünden geldiğini, kanunun tayin ettiği bir şekil içinde açıkladığı takdirde o çocuğu tanımış olur¹⁷⁸.

Tanıma beyanında bulunan kimse kısıtlı veya küçük ise, veli veya vasinin de rızası gerekli kılınmıştır. Tanıma başvurusu yapılabilmesi için çocuğun başka erkek ile olan önceki soy bağının kanuni olarak geçersiz kılınması gerekir. Sadece, başka bir erkekle olan soy bağının geçersiz

¹⁷⁶ Berki, “Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar:”, s. 296.

¹⁷⁷ “Doktrinde, çocuğun reşit olması halinde, reşit kişilere zorla vatandaşlık yüklenemeyeceğinden bahisle, çocukla baba arasında kurulan soy bağının çocuğun vatandaşlığına etki etmemesi şeklinde bir düzenlemenin isabetli olacağı savunulmaktadır. Bu görüşe katılmıyoruz çünkü Türk vatandaşlık hukukunda çocuk ile baba arasında kurulan soybağının doğum anından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğuracağı kabul edilmiştir”. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 47.

¹⁷⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 46.

kılınmasıyla yeni soy bağı tanınması başvurusu yapılabilir (TMK m. 295/3). Tanıma davası, çocuğun doğumundan önce veya sonra açılabilir. Tanıma, kurucu yenilik doğuran tek taraflı bir hukuki işlemidir. Tanıma evlilik dışı doğan çocuğun babası tarafından yapılabilir¹⁷⁹. Dolayısıyla, “tanıma” kurucu yenilik doğuran tek taraflı bir hukuksal işlemidir. Bir çocuğun aynı anda iki erkek tarafından tanınması olanaksızdır¹⁸⁰.

Tanımanın yapılması için Türk Hukuku tanıyan ve tanınan açısından maddi ve şekli şartlar aramaktadır.

1) Tanıyan açısından aranan maddi şart, tanımanın bizzat baba tarafından yapılmasıdır. Tanınan açısından aranan maddi şart ise, tanınmaya engel bir durumun bulunmamasıdır. Dolayısıyla çocuğun evlilik içinde doğmamış ve evlilik içinde ana rahmine düşmemiş olması gerekir.

2) Tanımanın şekli şartları ise, “babanın, nüfus memuruna veya mahkemeye yazılı başvuruda bulunması ya da resmi senette veya vasiyetnamesinde tanıma beyanını ifade etmesi olarak tespit edilebilir¹⁸¹.

Tanıma geçmişe etkili olduğundan, çocuğun doğumundan itibaren hüküm ve sonuç doğuracaktır. Yabancı anadan, Türk babadan olan çocuğun tanınması ile çocuk Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Çocuk, tanımanın yapılmasıyla ve fakat doğum anından itibaren Türk vatandaşlığını kazanacaktır¹⁸².

¹⁷⁹ Önceki kanunda babanın vefatı veya temyiz kudretinden daimi mahrumiyeti halinde tanıma, evlilik dışı birliği ilişkilerinde babanın babası tarafından yapılabilirdi. Ama yeni kanunda tanıma, şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar içinde mütalaa edildiğinden, bizzat baba tarafından yapılması gerektiği kabul edilmiştir. Daha geniş bilgi için, Bkz., Tiryakioğlu, **Çocuklara İlişkin Kurallar**, s. 32.

¹⁸⁰ Bilge, Öztan, **Medeni Hukuk Temel Kavramları**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 443; Selahattin, Sulhi, Tekinay, **Türk Aile Hukuku**, İstanbul, İÜHFY, 1984, s. 536.

¹⁸¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 46.

¹⁸² Doğan, **İnsan Haklarının Kültürel Temelleri**, s. 259.

2. Kazak Hukukunda

a. Evlilik İçi veya Dışında Ana ve Babanın İkisinin de Kazak Vatandaşı Olması

Çocuğun doğum anında ana ve babanın ikisi de Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı ise, çocuk doğumundan itibaren Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır (KVK m. 11/1)¹⁸³. Bu durumda çocuğun Kazakistan sınırları içinde veya dışında doğup doğmamasının bir önemi yoktur (KVK m.11/2). KVK'da çocuğun Kazak vatandaşı anaya veya babaya bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanması çocuğun evlilik içinde doğmasına bağlı olmamıştır. Kanunda çocuğun ana ve babasının ikisinin de Kazak vatandaşı olmaları çocuğun Kazak vatandaşlığını kazanması için yeterli görülmüştür.

Ana ve babanın vatandaşlığının değişmesi halinde çocuğun vatandaşlık durumu KVK'nın 22. maddesine göre düzenlenir. KVK'nın 22. maddesi uyarınca, ana ve babanın her ikisinin Kazak vatandaşlığını kazanması veya Kazak vatandaşlığından çıkması halinde, on dört yaşını doldurmamış çocuklar ana veya babalarının vatandaşlığını takip ederler¹⁸⁴. Bununla birlikte, KVK'nın 23. maddesi uyarınca, Kazak vatandaşı ana veya babasına bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanmak isteyen on dört yaşından büyük çocuk için gerekli belgelerden oluşan bir dosya hazırlanır ve İçişleri Bakanlığına gönderilerek bu çocuğun vatandaşlığının tayini istenebilir¹⁸⁵.

¹⁸³ KMK m. 11:

Çocuğun doğumu anında ana ve baba Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı ise, çocuk doğum yerinden bağımsız olarak Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır.

¹⁸⁴ Didenko, **a.g.e.**, s. 91.

¹⁸⁵ Loskutov, "Rassmotreniye Voprosov Svyazannih s Grajdanstvom" (Vatandaşlıkla İlgili Sorunların İncelenmesi), 24 Şubat 2006, (Erişim) <http://www.kazpravda.kz/print.php?chapter=1148590923>, 25 Mayıs 2008.

b. Ana veya Babadan Birinin Kazak Vatandaşı Olması

Ana veya babanın birisinin farklı devlet vatandaşlığına sahip olması halinde çocuk Kazak vatandaşı ana veya babasına bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanabilecektir¹⁸⁶. Ancak, ana veya babadan birinin Kazak vatandaşı olması halinde çocuk;

1) Kazakistan topraklarında doğmuş ise,

2) Kazakistan toprakları dışında doğmuş, ancak çocuğun Kazak vatandaşı ana veya babasından birinin ikametgâhı Kazakistan'da bulunuyorsa, Kazak vatandaşlığını kazanacaktır.

Çocuk, Kazakistan Cumhuriyeti sınırları dışında doğmuş, ancak doğum anında ana ve babası veya onlardan biri Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı ise ama yurt dışında ikamet etmekte ise, çocuğun vatandaşlığı ana babanın yazılı şekilde yapmış oldukları anlaşmaya göre tespit edilir (KVK m. 12/2)¹⁸⁷.

KVK'nın 12/3 maddesi uyarınca, çocuğun doğum anında ana veya baba Kazak vatandaşı ise, ama diğer eşin (ana veya babanın) vatandaşlığı belli değil ise veya vatansız ise doğum yerine bakılmaksızın çocuk Kazak vatandaşlığını kazanacaktır.

Eğer on dört yaşından küçük çocuğun anasının vatandaşlığı belli değil ise, ama çocuğun babası Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığında ise çocuk babasına bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanacaktır. Fakat çocuk devamlı olarak yurt dışında oturuyorsa, çocuğun ana veya babasının şekilde verdikleri dilekçe ile çocuğun vatandaşlığı tespit edilecektir (KVK m. 12/4).

¹⁸⁶ KVK m. 12:

1) Anne ve babanın farklı vatandaşlığa sahip olmaları ve onlardan biri çocuğun doğumu anında Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olması halinde, çocuk Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır. Ancak bu durumda çocuğun Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde doğmuş olması gerekir.

2) Çocuk, Kazakistan Cumhuriyeti sınırları dışında doğmuş ancak doğum anında ana ve babası veya onlardan biri Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde ikamet etmekte ise çocuğun vatandaşlığı ana babanın yazılı şekilde yapmış oldukları anlaşmaya göre tespit edilir.

¹⁸⁷ Azretbergenova, "Vatandaşlığının Kazanılması:", s. 102.

c. Evlilik Dışında Doğan Çocuk ile Ana veya Baba Arasında Soybağının Kurulması

KVK'da çocuğun anaya veya babaya bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanması için ana ve babanın ikisinin de Kazak vatandaşı olması ön şart olarak kabul edilmiştir. Buna göre, KVK'da çocuğun anaya veya babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanması evlilik olgusuna dayandırılmamıştır¹⁸⁸.

KVK'ya göre, çocuğun anaya veya babaya bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi için çocuğun ana veya babası arasındaki tabii soy bağının hukuki soy bağı olarak kabul edilmesi gerekir¹⁸⁹. Dolayısıyla, çocuğun ana veya baba arasında tabii soy bağının hukuki soy bağı olarak kabul edilmesi için KMK'da öngörülen usul ve esasların yerine getirilmesi lazımdır.

KVK'da çocuğun anaya veya babaya bağlı olarak Kazak vatandaşlığını kazanması prensip olarak anaya veya babaya bağlanmıştır. Diğer bir anlatımla, çocuğun ana veya babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanması bakımından ana veya baba arasında üstünlük söz konusu değildir. Fakat, kanunda ana ile çocuk arasında soy bağının kurulması baba ile çocuk arasında soy bağının kurulmasından daha kolay şartlarla mümkün olabilmektedir.

Çocuğun anaya bağlı olarak vatandaşlık kazanması için çocuk ile ana arasında var olan tabii soy bağının hukuki soy bağı olarak kabul edilmesi yeterlidir (KMK m. 46/1–2). KMK'nın 46. maddesinin 1. fıkrasına göre, çocuk ile ana arasındaki soy bağının tespiti, ananın doğum yaptığı tıbbi müessesenin ananın doğum yaptığını ispatlayan kayıt belgelerini vermesine bağlı olacaktır¹⁹⁰.

¹⁸⁸ “Çocuğun doğumu anında ana ve baba Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı ise, çocuk doğum yerinden bağımsız olarak Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır” (KVK m. 11).

¹⁸⁹ “Evlilik birliği içinde doğan çocukların vatandaşlığı anası ve babasının evlilik cüzdanı ile tespit edilir” (KMK m. 46/2).

¹⁹⁰ KMK m. 46:

1) Çocuk ile ana arasında soy bağının tespiti, ananın doğum yaptığı tıbbi müessesenin ananın doğum yaptığını ispatlayan kayıt belgelerini vermesine bağlı olur. Ananın doğumuna ilişkin resmi

KMK'da evlilik dışında doğan çocuk ile baba arasında soy bağının kurulması ise, KMK'da çocuğun babası ile arasındaki soy bağının kurulmasını sağlayan usul ve esaslarının yerine getirilmesini gerektirir.

Kazak hukukunda, evlilik dışında doğan çocuk ile baba arasında soybağının kurulmasını sağlayan hukuksal olaylar: a) Babalığın tanınması, b) Babalığın mahkeme kararı ile tanınması, c) Babalık davası'dır.

a) KMK'da evlilik birliği içinde babanın koca olmasının aile kütüğüne bağlı olarak belli olacağı kabul edilmiştir. Aile kütüğünde, aile üyeleri olarak kayıt edilenler hukuken geçerli bir soy bağına sahip olacaktır.

Çocuğun anası ile evlilik birliği içinde bulunmayan erkeğin evlenmeleriyle soy bağının kurulması, çocuğun anası ile babanın birlikte evlenme dairelerine başvuruları ile mümkün olacaktır. Fakat, çocuğun anasının vefat etmesi, çocuğun anasının ehliyetinin olmaması veya çocuğun anasının oturduğu yerin bulunmaması veya çocuğun anasının velayet hakkının hakim kararı ile kaldırılması veya kısıtlanması halinde, baba ile çocuk arasında soy bağının kurulması için, çocuğun vasi veya kayyımının izni ile veya bu da mümkün olmadığında mahkeme aracılığı (kararı) ile baba yetkili makamlara başvuru yapabilecektir (KMK m. 46/4). Kısaca, KMK'da baba ile çocuk arasında hukuki soy bağının kurulması, anlaşıldığı üzere ana babanın birlikte veya sadece babanın ilgili yerlere (evlilik dairelerine) başvurmaları ile mümkün olabilmektedir.

kayıtların bulunmaması durumunda ana ile çocuk arasındaki soy bağının tespiti, şahitlerin görüşleri ve doğum hakkında diğer kanıtların gösterilmesi ile ispat edilir.

2) Evlilik birliği içinde doğan çocukların vatandaşlığı anası ve babasının evlilik cüzdanı ile tespit edilir.

3) Çocuk ile baba arasındaki soy bağı ilişkisinin kurulması babalık karineye dayanır. Buna göre, babanın vefat etmesinden veya evliliğin sona ermesinde başlayarak iki yüz yetmiş (270) gün içinde doğan çocuğun babası, aksi ispat edilmezse, kocadır.

4) Babanın koca olarak bilinmesi, babanın çocuğun anası ile birlikte nüfus memuruna verdiği dilekçesine bağlıdır. Çocuğun anasının vefat etmesi veya ana olma hakkı mahkeme kararı ile alınması ve ananın nerede oturduğu belli olmaması durumlarında çocuk ile ana veya baba arasındaki soy bağı çocuğun vasisinin veya kayyımının iznine bağlı olarak mahkeme kararı ile kurulur.

5) On sekiz yaşından büyüklerin baba olarak tanınması onların muvafakatine bağlıdır. Fakat, bu kişilerin ehliyetleri olmadığında onların baba olarak tanınması vasisinin veya kayyımının rızasına bağlıdır.

Evlilik birliği içinde yaşamayan hamile kadının doğacak çocuk ile baba arasında soybağının kurulması için evlilik dairelerine dilekçe vermeye hakkı vardır. Çocuğun ana veya babasının hangi devlet vatandaşı olduğu hakkındaki kayıt çocuk doğduktan sonra yapılacaktır (KMK m. 46/4).

Bununla birlikte, çocuk ile baba arasında soy bağının kurulması, on sekiz yaşından büyük kişiler için onların muvafakati ile veya onların ehliyetleri olmadığında vasi ve kayyımlarının muvafakati ile mümkün olacaktır (KMK m. 46/5).

b) İstisnai bir durum olarak, çocuğun doğum anında ana babası birlikte veya sadece babası babalığın tanınması için yetkili makama dilekçe verememiş ise, baba ile çocuk arasında soy bağının kurulması için, çocuğun ergin olduktan sonra kendisinin veya fiilen bakmakta olanın mahkemeye verdiği dilekçe ile babalık mahkeme kararı ile tanınacaktır (KMK m. 47)¹⁹¹.

c) KMK'nın 50. maddesinin 1. fıkrası uyarınca¹⁹², babalık davası; çocuğun doğumuna ilişkin kayıt defterinde çocuğun ana veya babası olarak gösterilenlerin, fiilen çocuğun anası veya babası olarak tanınan kişilerin, çocuğun ergin olmasından sonra kendisinin, çocuğun vasisinin, (hakim kararı ile ehliyeteye sahip olamayanların koruyucularının) talepleri nazara alınarak açılacaktır (KMK m. 50/1).

Çocuğun babasının gerçek babası olmadığı iddiası ile dava açma talebi, eğer babanın çocuğun fiilen babası olmadığı belli ise, kabul edilmeyecektir (KMK m. 50/2).

¹⁹¹ KMK m. 47:

Evlilik dışında doğan çocuğun ana veya babasının tespiti çocuğun anasının veya babasının, çocuğun vasisinin, çocuğa fiilen bakmakta olanın ve on sekiz yaşını dolduran çocuğun dilekçesine bağlı olarak çocuk ile ana veya baba arasındaki soy bağı mahkemede tespit edilir. Bu durumda hakim çocuğun tabii ana veya babadan doğmuş olduğunu ispat eden delillere dayanır.

¹⁹² KMK m. 50:

1) Babalığın tanınması, ana veya babanın ana veya baba olarak tanınması için birlikte nüfus memuruna dilekçe veren ana, fiilen çocuğun babası olarak bilenen, çocuğun vasisinin ve on sekiz yaşını dolduran çocuk tarafından mahkemede babalık davası açılabilir. 2) Çocuğu gerçek babası olup olmadığı iddiası ile dava açma talebi, eğer babanın çocuğun fiilen babası olmadığı belli ise babalık davası redd edilir. 3) Eğer çocuğun doğumu yapay dölleme yolu ile gerçekleşmiş ise, babalık davasının mahkemede açılmasına doğumun yapay dölleme yolu ile gerçekleşmesi engel teşkil etmez.

ç. Çocuğun Doğumunun Tescili

Evlilik içinde doğan çocukların ana veya babanın aile kütüklerine kayıt edilmesi, ana veya babanın yetkili makama bu konuda verdiği talep dilekçesi ile olur. Evlilik dışı doğum halinde, aile kütüklerine, çocuğun anası olarak yazılması ananın verdiği dilekçe ile, babası olarak yazılması ise ana ve babanın tanınması ile veya babalık davası ile mümkündür (KMK m. 49/1).

Çocuk evlilik dışı ilişkiden doğmuşsa, bu durumda ana veya babanın birlikte verdiği dilekçe veya soybağının mahkeme kararı ile kurulması söz konusu değilse, çocuğun doğumu hakkındaki kayıt defterine (kütüğüne), çocuğunun soyadı anasının isteğine göre yazılacaktır (KMK m. 49/3).

Çocuğun döllemesi yapay yollardan olmuşsa, bu şekilde dünyaya gelen çocukların ana veya babaları, yapay yollardan çocuk doğmasını kabul edenler sayılacaktır. Çocuğun doğum kayıt defterine bu yapay yollarla çocuk doğuran ana veya babanın soyadı yazılacaktır (KMK m. 49/4).

B. Doğum Yeri Esası

1. Türk Hukukunda Doğum Yeri Esası

Doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılması, kişi ile doğduğu ülke arasındaki yersel ilişkiyi esas almaktadır¹⁹³. Doğum yeri esasına göre kazanılan vatandaşlık, çocuğun ana ve babasından doğumu dolayısıyla herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanamaması halinde, doğduğu ülke ile yersel ilişki esasına göre kazandığı vatandaşlıktır¹⁹⁴. Doğum yeri esası, ya siyasi toprak esası olarak ya da vatansızlığı önlemeye matuf toprak esası olarak uygulama alanı bulmaktadır. Türk vatandaşlığı hukukunun tarihi gelişimi içerisinde, doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılması,

¹⁹³ Uluocak, **a.g.e.**, s. 30; Doğan, **İnsan Haklarının Kültürel Temelleri**, s. 259.

¹⁹⁴ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 59; Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 33; Berki, “Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar:”, s. 300.

siyasi toprak esasından vatansızlığı önlemeye matuf toprak esasına doğru bir gelişim göstermektedir¹⁹⁵.

TVK'da doğum yeri ilgili olarak vatandaşlığın kazanılması hükmü 4. maddede değerlendirilmektedir. TVK'nın 4. maddesine göre, Türkiye'de doğan ve ana ve babasından doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuklar, doğumlarından itibaren Türk vatandaşlığını kazanacaklardır. TVK'da doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması, Türkiye'de doğan herkesin Türk vatandaşı olması amacına değil, vatansızlığı önleme amacına hizmet etmektedir¹⁹⁶.

Türk Vatandaşlık Kanununa göre esasen, çocuğun toprak esasına göre Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, iki şartın gerçekleşmesi gerekir: Türkiye'de doğmuş olma ve ana-babadan kan esasına göre vatandaşlık alamamak.

a. Çocuğun Türkiye'de Doğması

TVK madde 4/1 göre, Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır¹⁹⁷. Kanunda yer alan bu hükümden hareket edildiğinde, doğum yeri veya toprak esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması bazı şartların gerçekleşmesine bağlanmıştır¹⁹⁸.

Doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılabilmesi için, doğumun Türkiye'de¹⁹⁹ gerçekleşmiş olması gerekir²⁰⁰. Bu bağlamda "Türkiye" tabirine devletin, kara ülkesi veya kara suları ve hava sahası dâhil olmaktadır.

¹⁹⁵ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 47.

¹⁹⁶ Uluocak, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁹⁷ Tanrıbilir, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi:", s. 803.

¹⁹⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 48.

¹⁹⁹ Hükümde yer alan, "Türkiye'de" ifadesinden neyin anlaşılması gerektiği üzerinde durulmasında fayda vardır. Her şeyden önce "Türkiye" tabirine, devletin siyasi sınırlarını oluşturan kara ülkesi, kara suları ve hava sahası dâhildir. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 48.

²⁰⁰ Örneğin, Türkiye'de çocuğun bir binanın avlusuna bırakılmasının Türk vatandaşlığını kazanmak için yeterli bir sebep olabileceği tartışılabilir. Bkz., Uluocak, **a.g.e.**, s. 30.

Devletler hukukunda bunların haricinde de devletin ülkesi olarak kabul edilen bir kısım yerler bulunmaktadır.

Bu bağlamda prensip olarak nerede bulunursa bulunsun yabancı bir devletin bayrağını taşıyan ister deniz ister hava gemisi olsun, bayrağını taşıdığı ülkenin bir parçası olarak kabul edilir²⁰¹.

Dolayısıyla Türk limanlarında bulunan ve Türk devletin bayrağını taşıyan ister deniz ister hava gemilerinde doğan çocuklar, Türkiye’de doğmuş gibi kabul edileceklerdir²⁰².

Türkiye’de bulunmuş çocuklar aksi sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılırlar (TVK m. 4)²⁰³. Kanun koyucu, Türkiye’de bulunmuş çocukların Türkiye’de doğmuş olduğu yönünde aksi ispat edilebilir bir karine kabul etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’de bulunmuş çocuklar, toprak esasından hareketle Türk vatandaşlığını kazanacaklardır. Türkiye’de bulunmuş çocukların Türkiye’de doğmadıkları ispat edilir ise, çocuklar Türk vatandaşlığını kazanamayacaklardır²⁰⁴. Ancak kanunda çocukların Türkiye’de doğmadıklarını kimlerin ispat edeceği tespit edilmemiştir. Doktrinde, çocuğun Türkiye’de doğup doğmadığı veya doğmuş sayılma karinesinin aksinin herkes tarafından ispat edilebileceği görüşü savunulmaktadır. Kanunun kabul etmiş olduğu karinenin aksinin ispatında herhangi bir süre öngörülmemiştir. Ama karinenin aksinin ispatı hususunda sonsuza dek bir açıklığın bırakılmaması gerekir. Bu yüzden, makul sürenin tespitinde, TVK’da kabul edilen sürelerden hareket edilmesinde fayda vardır. Burada vatandaşlığa alınmada kabul edilen beş yıllık süre makul süre olarak nazara alınabilir. Türkiye’de bulunan çocukların toprak esasına göre Türk

²⁰¹ Seviğ, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 37.

²⁰² Uluocak, **a.g.e.**, s. 31.

²⁰³ Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 33–34.

²⁰⁴ “Kanunun kabul etmiş olduğu karinenin aksinin ispatında herhangi bir süre öngörülmemiştir. Ancak, asli vatandaşlığın kazanılmasındaki istikrar nazara alındığında “makul ve icaplara uygun düşecek” bir sürede karinenin aksinin ispat edilmesi, karinenin aksinin ispatı hususunda sonsuza dek açıklık bırakılmaması gerekir. Bu yüzden makul sürenin tespitinde, vatandaşlık kanununda kabul edilen sürelerden hareket edilmesinde fayda vardır”. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 50.

vatandaşlığını kazanmasında da, kanunun kabul ettiği karinenin aksinin ispatı beş yıllık bir süre ile sınırlanabilir²⁰⁵.

b. Çocuğun Ana-Babadan Dolayı Herhangi Bir Ülke Vatandaşlığını Kazanamaması

Çocuğun doğumla soy bağı esasına göre ana-babaya bağlı olarak herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamaması değişik şekillerde ortaya çıkabilir. Ancak önemli olan, doğum anında çocuğun soy bağı ile bağlı olduğu ana veya babasından vatandaşlık kazanamamış olmasıdır.

Ananın veya babanın vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlet, vatandaşlığın kazanılmasında kan esasını kabul etmemiş, toprak esasını kabul etmiş olabilir²⁰⁶. Bu yüzden, vatandaşlık kazanmada münhasıran toprak esasını kabul etmiş devlet vatandaşı ana babanın çocukları Türkiye’de doğmuş ise, çocuk ana babaya nispetle doğumu anında vatandaşlık kazanmayacaktır²⁰⁷. Bunun aksine, ana babanın vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlet, kan ya da soybağı esasını kabul etmiş olmasına rağmen, çocuk ile ana babası arasında hukuken geçerli bir soy bağına kurulamadığında çocuk, doğduğu yerin vatandaşlığını kazanamamış olabilir²⁰⁸. Çocuğun ana veya babasına bağlı olarak herhangi bir ülke vatandaşlığın kazanamamasının diğer bir durumu ise, ana ve babanın vatansız olmasıdır.

Böyle durumlarda Türkiye’de doğan çocuk ana-babasından dolayı herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanamamışsa, doğum yeri esasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanacaktır²⁰⁹. Eğer, çocuk, vatandaşı olan ana

²⁰⁵ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 50.

²⁰⁶ Toprak esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılmasından sonra, çocuk soy bağı ile bağlı olduğu ana veya babasından yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanır ise, çocuğun Türk vatandaşlığına hâlel gelmeyecek, çocuk Türk vatandaşı olmaya devam edecektir. Bu halde, çocuk çifte vatandaşlığa sahip olacaktır. Daha geniş bilgi için, Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 49.

²⁰⁷ Seviğ, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 47.

²⁰⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 49.

²⁰⁹ Uluocak, **a.g.e.**, s. 31; Seviğ, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 48–49.

veya babanın bağlı bulunduğu devlet kanununa göre vatandaşlık kazanabiliyorsa doğum yeri esası yürümez²¹⁰.

2. Kazak Hukukunda Doğum Yeri Esası

Kazak Vatandaşlık Kanununda da doğum yeri esası ile vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin hüküm, genellikle vatansızlığı önleme amacına yöneliktir; dolayısıyla ikinci derecede bir doğumla kazanılan vatandaşlık kaynağını oluşturmaktadır. KVK'da, doğum yerine bağlı olarak kazanılan vatandaşlık 13. ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir²¹¹. KVK'nın 13. ve 14. maddelerine göre, Kazakistan sınırları içinde bulunan ve ana babası belli olmayan çocuk Kazak vatandaşlığını kazanacaktır. Ayrıca, Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde devamlı olarak ikamet eden vatansızların Kazakistan sınırları içinde doğan çocukları da Kazakistan vatandaşlığını kazanacaklardır. Böyle bir düzenleme ile kanun koyucu, KVK'nın 13. ve 14. madde hükümlerinde, doğum yeri esası ile Kazak vatandaşlığını kazanmanın temel prensiplerini ortaya çıkarmıştır.

a. Kazakistan'da Bulunan ve Ana ve Babası Belli Olmayan Çocuklar

KVK'da doğum yerine bağlı olarak çocuğun Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi, çocuğun Kazakistan'da bulunmasına ve ana veya babasının belli olmamasına dayandırılmaktadır.

Çocuğun ana ve babasının belli olmaması çeşitli nedenlere dayanabilir. Örneğin, çocuğun ana veya babasına nisbet edilmediği takdirde,

²¹⁰ Berki, "Toprak Esası:", s. 201.

²¹¹ "Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan ve ana babası belli olmayan çocuk Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır (KVK m. 13). Ayrıca, Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde devamlı olarak ikamet eden vatansızların Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde doğan çocuklar da Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanır (KVK m. 14).

herhangi bir soybağı kurulmuş olmaz. Soybağı kurulmayınca çocuğun kan esaslı gereğince vatandaşlık kazanması mümkün değildir. Anası babası belli olmayan çocuklar kategorisinin ikincisini, terk edilmiş çocuklar teşkil eder. Dolayısıyla, Kazakistan'da ana veya babasına nisbet edilemeyen ve terkedilmiş çocuk, aksi sabit oluncaya kadar Kazakistan'da doğmuş sayılır.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin egemenliği, onun bütün ülkesini kapsar (K. An. m. 2). Kazakistan, siyasi sınırlar içinde kalan kara parçası, kara suları ve hava sahasından meydana gelmektedir. Açık denizlerdeki Kazak gemileri ve aynı alan üzerindeki sivil hava gemilerinde doğan çocuklar Kazakistan'da doğma şartını yerine getirmektedir. Kazak savaş gemilerinde doğan çocuklar da, savaş gemileri nerede bulunursa bulunsun, yani diğer bir ülkenin kara sularında (hava harp gemileri bakımından yabancı hava sahalarında) bulunsu dahi Kazakistan'da doğmuş olma şartını yerine getirmiş olur. Çünkü savaş gemileri nerede bulunursa bulunsun, bulunduğu yerin önemi olmaksızın bayrağını taşıdıkları devletin bir parçası sayılmaktadır²¹².

Kazakistan'da bulunan ve ana ve babası belli olmayan çocuklar, toprak esastan hareketle Kazak vatandaşlığını kazanacaklardır (KVK m. 13). Kazakistan'da bulunmuş çocuklardan ana veya babaları belli olmayanların Kazakistan'da doğmadıkları ispat edilir ise veya ana veya babaları belli olursa çocuklar Kazak vatandaşlığını kazanamayacaklardır. Burada önemli olan iki husustan birisi çocuğun Kazakistan'da bulunması ise diğeri de çocuğun ana veya babasının belli olmamasıdır.

b. Kazakistan'da İkametgâhı Olan Vatansız Ana ve Babanın Çocukları

Belli bir ülkede ikametgâha sahip olmak vatandaşlığa da sahip olma sonucunu doğurmaz. Ancak, belli bir ülkede oturan vatansızların çocukları,

²¹² Basın, a.g.e., s. 17.

oturdıkları ülkenin vatandaşlığını ana veya babanın vatansız olması nedeni ile toprak esasından (doğum yeri) hareketle kazanmaktadır.

Her vatansız kişinin içinde bulunduğu ülkeye karşı, özellikle o ülkenin yasalarına ve aynı zamanda kamu düzeninin sürdürülmesi için alınan önlemlere uymasını gerektiren sorumlulukları vardır²¹³.

KVK uyarınca, Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde devamlı olarak ikamet eden vatansızların Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde doğan çocukları da Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanacaklardır (KVK m. 14). Diğer bir anlatımla, Kazak vatandaşlığının toprak esasından hareketle kazanılması, Kazakistan sınırları içinde devamlı olarak ikamet eden ana ve babanın vatansız olması şartına bağlanmıştır. Kazak hukukunda (vatansızlar ve yabancılar hakkındaki ilgili kanunda) vatansız olarak, ellerinde herhangi bir ülkenin vatandaşı olduğunu ispatlayacak belge ve kayıtları bulunmayan, Kazakistan sınırları içinde çeşitli sebeplerle oturanlar anlaşılmaktadır.

Çeşitli sebeplerle ikametgahı Kazakistan'da olan ana babadan doğan çocuğa Kazak vatandaşlığı verilmesi tamamen yerindedir. Zira, bu çocuk kan esaslı gereğince vatandaşlık alamaz. Ne anası ne de babası bir devlete tabiiyet bağı ile bağlıdır. Bu yol ile vatandaşlık alamayan çocuklara, doğum yeri esasına dayanarak tabiiyet verilmesi, vatansızlığı önlemek bakımından çok isabetlidir.

3. Değerlendirme

Sağ olarak dünyaya gelen her çocuğun, doğumdan itibaren Türkiye'de ve Kazakistan'da nüfus müdürlüğüne, yurt dışında ise dış temsilciliğe bildirilmesi zorunludur. Türk ve Kazak hukukunda doğumla ilgili resmi belge veya raporların aslı ilgililerin nüfus kaydını içeren kimlik bilgileri veya aile kütüğünde kayıtlı oldukları yeri gösteren belgeleri ve çocuğa konan adın

²¹³ Bu düzenlemeler, Birleşmiş Milletler öncülüğünde yapılmış “Yurtsuz Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme” (1954) ve “Yurtsuzluğun Azalmasına İlişkin Sözleşme” ve Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu’nun girişimiyle imzalanan “Yurtsuzluk Hallerinin Sayısının Azaltılmasına İlişkin Sözleşme”dir.

belirtildiği dilekçe ile birlikte posta ile ilçe nüfus müdürlüklerine veya dış temsilciliklerimize gönderilmiş olması halinde de bildirim yapılmış sayılır.

Bildirim; veli (ana, baba), vasi, kayyım, bunların bulunmaması halinde, çocuğun büyük ana, büyük baba veya ergin kardeşleri ya da çocuğu yanında bulunduranlar tarafından, doğumu gösteren resmi belgeye dayanarak yapılabileceği gibi sözlü beyana dayalı olarak da yapılabilir. Bu şekilde yapılan bildirimlerde; gerektiğinde tahkikat yaptırılmak suretiyle çocuğun soybağı ile tescil edileceği ana veya baba hanesi tespit edilir. Yapılan beyana göre düzenlenen doğum tutanağına dayanarak çocuk ana veya baba hanesine tescil edilir.

Bildirilen doğum olayı, doğum tutanağına dayanılarak aile kütüğüne tescil edilir. Bu çocuklardan evlilik içinde doğanlar usulüne uygun olarak düzenlenen doğum tutanaklarına dayanılarak ananın evlilik hanesine, evlilik dışında doğanlar ise analarının bekarlık hanesine tescil edilirler. Türkiye’de veya Kazakistan’da doğumla ana veya babasının vatandaşlığını kazanamayan çocuklar, vatansız iseler Emniyet Genel Müdürlüğünden alınacak belgelerle ve Bakanlıkça da bu yolda talimat verildiği takdirde, Türkiye Cumhuriyeti veya Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olarak aile kütüklerine bağımsız bir sıra numarası ile tescil edilirler.

Evlilik içinde Türk veya Kazak ana babadan olan çocuklar doğumlarından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti ve Kazakistan vatandaşlığını kazanırlar. Bu çocuklar usulüne uygun olarak düzenlenen doğum tutanaklarına dayanılarak baba hanesine tescil edilirler. Çocuğun yurt dışında doğması veya anasının yabancı bir devlet vatandaşı olması çocuğun Türk veya Kazak vatandaşı olmasına engel olmaz. Türkiye veya Kazakistan içinde veya dışında Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti veya Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanırlar. Türkiye’de ve Kazakistan’da doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi ülke vatandaşlığını kazanamayan her çocuk doğumundan itibaren Türk ve Kazak vatandaşlığını kazanır.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA DOĞUMDAN SONRA VE DOĞUMDAN BAŞKA BİR SEBEBE BAĞLI OLARAK KAZANILAN VATANDAŞLIK

I. SONRADAN KAZANILAN TÜRK VE KAZAK VATANDAŞLIĞI

Kişinin doğumundan sonra ve doğumundan başka bir sebebe binaen kazandığı vatandaşlığa sonradan (müktesep) kazanılan vatandaşlık denir. TVK'ya göre, vatandaşlık sonradan, yetkili makam kararı, evlenme, evlat edinilme ya da seçme hakkı ile kazanılır²¹⁵.

KVH'da sonradan kazanılan vatandaşlık da TVH'da olduğu gibi, kişinin doğumdan sonra veya doğumundan başka bir sebebe dayalı olarak kazandığı vatandaşlıktır²¹⁶. KVK'da da yetkili makam kararı, evlenme, evlat edinilme ve seçme hakkı ile kazanılan vatandaşlık sonradan kazanılan vatandaşlık niteliğine sahiptir²¹⁷.

TVH'da ve KVH'da sonradan kazanılan vatandaşlık sürekli niteliktedir ve vatandaşlık kazanma işlemlerinin tamamlandığı andan itibaren hüküm ve sonuç doğurur²¹⁸. Başka bir ifade ile, vatandaşlığı sonradan kazananlar, herhangi bir şarta tabi olmadan vatandaşlığı doğumla kazanmış gibi değerlendirilirler²¹⁹. Buna göre, vatandaşlığın hangi yolla kazanıldığına

²¹⁵ Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 35.

²¹⁶ KVK'nın 15. maddesi uyarınca, yabancılar veya vatansızlar vatandaşlık kazanmak üzere yetkili makama başvuru yapabilirler. Yetkili makama başvurduktan sonra, kişi vatandaşlığı kazanabilmiş ise, doğumla kazanılan vatandaşlıktaki gibi, aynı hak ve mükellefiyetlere tabi olacaktır.

²¹⁷ Azretbergenova, "Vatandaşlığın kazanılması:", s. 106.

²¹⁸ "Başka bir deyişle, sonradan kazanılan vatandaşlık, onu gerçekleştiren hukuki tasarrufun ilgili hakkında sonuç doğurduğu, veya hukuki işlemin tamamlandığı, ya da seçme hakkının bildirildiği tarihten itibaren kazanılmış sayılır". Bkz., Uluocak, **a.g.e.**, s. 32.

²¹⁹ "TVK'da doğumla kazanılan vatandaşlık ile sonradan kazanılan vatandaşlık arasında kural olarak hak ve yükümlülükler bakımından bazı farklılıklar söz konusudur. Bunlar, vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler sebebi ile Türk vatandaşlığının sona ermesinde ve Türk vatandaşlığından

bakılmaksızın vatandaşlığa sahip olan kişiler temel hak ve özgürlüklerden, siyasi haklardan ve özel haklardan eşit olarak yararlanabilirler²²⁰.

A. Yetkili Makam Kararı ile Türk ve Kazak Vatandaşlığının Kazanılması

1. Türk Hukukunda Yetkili Makam Kararı ile Vatandaşlığın Kazanılması

Doğumdan sonra ve doğumdan başka sebeplerle vatandaşlık kazanma, yetkili makamın vatandaşlığa alma kararı ile mümkün olabilir²²¹. Bu yolla Türk vatandaşlığının kazanılması doktrinde “telsik” olarak ifade edilmektedir. TVK telsik deyimini kullanmamış, bunu “Yetkili Makam Kararıyla Kazanma” başlığı altında “vatandaşlığa alınma” şeklinde ifade etmiştir. Ancak, TVK’nın uygulanmasıyla ilgili yönetmelikte “telsik” deyimini yer almaktadır. Telsik, bir şahsın mensup olduğu kabileden ayrılıp başka bir kabileye geçmesidir.

Vatandaşlık hukuku yönünden telsik, kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmadığı bir devletin vatandaşlığına, o devletin kanunda gösterilen koşullara dayanarak alınmasını ifade eder²²². TVK Tasarısı’nın 10. maddesi uyarınca da, Türk vatandaşlığın kazanmak isteyen bir yabancı, bu kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığın kazanabilir. TVK’da ise, belirlenmiş koşulları taşıyan yabancılardan Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk vatandaşlığına “alınabileceği” kabul edilmiştir (TVK m.

kendi istekleri ile ayrılanların Türkiye’de sahip olabilecekleri haklar bakımından kabul edilmiş farklılıklardır”. Bkz., Doğan, Odabaşı, **a.g.e.**, s. 35.

²²⁰ “Örneğin, Fransız Vatandaşlık Kanunda, telsik yolu ile vatandaşlığa alınan kişilerin vatandaşlığı kazandıkları tarihten itibaren 10 yıl süre içerisinde seçme veya seçilme gibi siyasi faaliyetlere katılamayacakları kabul edilmiştir (1973 tarihli Fransız Vatandaşlık Kanunu, m. 81). Ama Türk Vatandaşlık hukuku açısından böyle bir ayırım öngörülmemiştir”. Bkz., Tanrıbilir, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi:”, s. 802.

²²¹ “Yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılması doktrinde «telsik» olarak ifade edilmektedir”. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 70.

²²² Osman, Fazıl, Berki, **Devletler Hususi Hukuku**, Ankara, Fakülteler Matbaası, 1949, s. 67.

6, 7, 8). Başka bir ifade ile, kanundaki “alınabilirler” sözcüğü Bakanlar Kurulunun vatandaşlığa alıp almama konusunda takdir yetkisinin bulunduğunu göstermektedir.

TVH’da kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletle çok sıkı maddi ve manevi bağlantısı bulunması vatandaşlığa alınma nedeni olarak kabul edilmektedir. Bu sıkı irtibatın olması durumunda ve kişinin vatandaşlığı kazanma arzusunu yetkili makamlara bildirmesi ve yetkili makamların bu doğrultuda karar vermeleri neticesinde, kişi daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığına alınmaktadır. Hangi hallerde kişi ile ülke arasında sıkı irtibat ya da ülke ile entegrasyonun olduğunu her ülke kendi hukuk düzeninde tespit edecektir²²³.

Kanun, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasını; genel olarak vatandaşlığa alınma, istisnai vatandaşlığa alınma ve yeniden vatandaşlığa alınma çekilinde üçe ayırmıştır.

a. Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma

Genel olarak vatandaşlığa alınma, vatandaşlığa alınmanın olağan yoludur. Bu tür vatandaşlığa alınma, kanunda aranan tüm şartlara durumu uyan kişinin başvurusuyla başlayan ve Bakanlar Kurulunun vatandaşlığa alma kararıyla tamamlanan bir işlemdir.

Genel olarak vatandaşlığa alınma için kanunda aranan şartlar, kural olarak, vatandaşlığa alınmanın diğer türleri için de geçerlidir. Bu şartları taşıyan kişi, talebi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

²²³ “Bir kısım hukuk sistemlerinde, kanunlarda aranan şartları yerine getiren kişilerin vatandaşlığa alınmalarının zorunlu olduğu, yetkili makamların vatandaşlığa alıp almamak hususunda bir takdir etkilerinin bulunmadığı kabul edilmektedir. Bu sistemde, kanunda vatandaşlığa alınmak için aranan şartların kişinin şahsında gerçekleşip gerçekleşmediğini idari makamlar değil, yargı organları tespit etmektedir. Bu sebeple, yargı kararı ile vatandaşlığa alınma hakkına sahip olduğu tespit edilen kişinin vatandaşlığa alınmaması onun haklarına tecavüz manasına gelmektedir. Diğer bir kısım hukuk sistemlerinde ise, kanunda aranan şartları yerine getirmesi, o kişiye vatandaşlığa alınma hususunda bir hak bahşetmez (Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı m. 10/1)”. Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 70.

Genel olarak vatandaşlığa alınmanın gerçekleşmesi, ilgili kişinin TVK m. 6'da öngörülen şartları yerine getirmesine bağlıdır:

a) Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olma;

Vatandaşlığa alınma talebinde bulunan kişi; "kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanununa göre reşit olmalıdır" (TVK m. 6/a). Rüşt hâli, Türk hukukunda on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar (TMK m. 11).

Milli hukukta erginlik yaşı olarak Türk Medeni Kanunundan (TMK) daha yüksek bir yaş kabul eden bir devletin vatandaşı TMK'ya göre ergin sayılacak yaşta olsa bile, başvurusu kabul edilemez. Ancak, kendi ulusal yasası uyarınca, örneğin evlenme yoluyla erken yaşta erginlik kazanması olanaklı ise ve bu olanağı kullanmışsa durum değişebilir²²⁴.

Türk hukukunda kişi 18 yaşın ikmaliyle reşit olabileceği gibi, evlenmeyle veya hâkim hükmü ile de reşit olabilir²²⁵. Dolayısıyla, Türk vatandaşlığını kazanması bakımından kişinin kendi milli hukukunda, Türk hukukunda olduğu gibi, yaş haricinde rüşt halleri kabul edilmiş ise, bu haller de kişinin Türk vatandaşlığına alınması için aranmakta olan reşit olma şartı bakımından yeterli olacaktır²²⁶.

Kanunun maksadı, Türk vatandaşlığına geçmek isteyen yabancının "medeni hakları kullanma ehliyetine" sahip olmasıdır. Bu itibarla sözü geçen şartı; "mümeyyiz ve reşit olmak" şeklinde anlamak gerekir. Çünkü, TMK'da mümeyyiz ve reşit olan kişinin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olduğu kabul edilmektedir (TMK m.10).

b) Ülke içinde ikamet etme;

Vatandaşlığa alınma talebinde bulunan yabancının, vatandaşlığını talep ettiği devlet ülkesinde ikamet etmiş olması veya o ülkede yerleşmiş bulunması bütün hukuk sistemlerince aranan sabit bir şarttır. Kişinin hangi sürede ve ne zamandan beri ikamet etmiş olabileceği hususunda farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Türk hukukunda vatandaşlığa alınmak isteyen

²²⁴ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 115.

²²⁵ Ali, Naim, İnan, "Çocuğun Korunması ve Polis", **AÜHFD**, cilt 37, sayı 1-4, 1980, s. 245.

²²⁶ Kanunda aranan reşit olma şartının 'mümeyyiz olan reşit' şeklinde anlaşılması isabetli olacaktır. Çünkü TMK'da mümeyyiz ve reşit olan kişinin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olduğu kabul edilmektedir (TMK m. 10). Daha geniş bilgi için, Bkz., Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 73.

kişinin müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye’de beş yıl ikamet etmesi, ülke ile entegrasyon bakımından yeterli görülmüştür (TVK m. 6/b).

Yabancıların Türkiye’de ikameti, medenî kanundan farklı olarak, TVK m. 9 ve Yönetmelik m. 13’de özel olarak düzenlenmiştir.

İkamet kavramından neyin anlaşılması gerektiğinin tespiti önemlidir. TMK’ya göre bir yabancı için ikamet, “Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmak demektir”. Yabancıların Türkiye’de ikamet etmesi iki şarta bağlanmıştır. Bunlardan birincisi, yabancıların Pasaport Kanununa uygun olarak ülkeye girmiş ve Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanununda²²⁷ (YİSK) yer alan hükümlere uygun olarak ülkede oturma hakkını elde etmiş olmalıdır. Pasaport Kanununa aykırı bir yolla Türkiye’ye girmiş veya YİSK’da tespit edilen ikamet şartlarına aykırı olarak Türkiye’de oturmuş ise, artık bu kişinin Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturduğu kabul edilemezdir²²⁸.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını almak için başvuran yabancıların, Türkiye’deki ikamet süresi kesintisiz beş yıl olmalıdır. Ancak, kanun koyucu kesintisiz ikamet şartını belli koşullarla yumuşatmıştır. Başka bir ifade ile, yabancıların bazı hallerde yurt dışında geçirdikleri süre ikamet süresini kesmeyecektir. TVK’ya göre; "yabancıнын toplam altı ayı geçmemek şartıyla Türkiye dışında bulunması ikamet süresini kesmez. Ancak Türkiye dışında geçirdiği zaman ikamet süresinden sayılmaz" (TVK m. 9). TVK m. 9’ya göre, "Türkiye’de Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre ikametgah sahibi olan yabancıнын tedavi, öğrenim veya herhangi bir mücbir sebeple Türkiye dışına çıkması veya böyle bir sebeple Türkiye dışında kalması hallerinde dışarıda geçen zamanın toplamı altı ayı geçse dahi ikamet süresi kesilmiş olmaz ve daimi ikametgahı Türkiye’de bulunduğu için dışarıda geçen süre ikamet süresinden indirilmez". Yani, yabancı zorunlu olmayan sebeplerden dolayı yurt dışına çıkarsa, yurt dışında bulunduğu süre toplamı altı ayı geçse dahi, ikamet süresi kesilmiş olmayacaktır. Bu hâlde kişi, yurt dışında geçirdiği süre kadar daha Türkiye’de ikamet etmek zorunda

²²⁷ RG 24. 07. 1950, S. 7564.

²²⁸ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 73.

kalacaktır. Bununla ilgili TVKUİY m. 13/a'ya göre, "Türkiye'de Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre ikametgah sahibi olmadan sadece kanunlara uygun olarak oturan yabancının, ister ayrı ayrı zamanlarda ister toplu olarak bir defada yurt dışına çıkması ve kalması beş yıl içinde toplam olarak altı ayı geçmemek şartı ile ikamet süresini kesmez. Ancak Türkiye dışında geçirdiği altı ayı geçmeyecek zaman, belirli ikamet süresinden düşülür". Hükümden anlaşıldığı gibi, Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye'de oturan yabancılar, beş yıllık süre içinde toplamı altı ayı geçmemek şartı ile yurtdışına çıkabilirler. Toplamı altı ayı geçmeyen süre, kişinin ikametini kesmeyecek ve onun beş yıllık sürenin tamamlanabilmesi için yurt dışında kaldığı süre kadar daha Türkiye'de ikamet etmesi gerekecektir.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının 15. maddesinde, "Türk vatandaşlığını kazanma talebinde bulunan bir yabancı başvuru için aranan ikamet süresi içinde toplam altı ayı geçmemek üzere Türkiye dışında bulunabilir. Türkiye dışında geçirilen süreler bu Kanunda öngörülen ikamet süreleri içinde değerlendirilir" hükmü bulunmaktadır.

c) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etme;

Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi; "Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır" (TVK m. 6/c). Bu şart kişinin Türk toplumunun hayat tarzını benimsediğini ve bu hayat tarzına katılmak istediğini tespit edebilmek amacı ile aranmaktadır. "403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmenlik"²²⁹ (TVKUİY) yabancının "Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini, taşınmaz mal edinmek, evlenme, ticaret ve iş merkezini başka memleketten Türkiye'ye nakletmek, sermaye yatırımı yapmak gibi davranışlarla teyit etmiş olmak" şeklinde ifade edilmiştir (TVKUİY m. 10/c). Bu benzeri davranışlar, yabancının ülkeye yerleşme niyetinin olduğuna karine teşkil edici nitelikte kabul edilmiştir²³⁰. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı bakımından da aynı yorumun geçerli olacağı sonucuna varılabilir.

²²⁹ RG 01. 07. 1964, S. 11742.

²³⁰ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 75.

ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmama;

Bu şart uyarınca kişinin hiçbir hastalığının olmaması değil, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığının bulunmaması aranmaktadır (TVK m. 6/d). Eski Kanun çerçevesinde TVKUIY'e göre genel sağlığı bakımından kendisi, temas ettiği kişiler ve muhiti için tehlike teşkil edecek hastalığı bulunmamalıdır. Bunun resmi bir sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi gerekmektedir (m. 10/d). Vatandaşlığa alınmak isteyen kişinin Tıp ilmindeki gelişmelere göre, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığının olmaması vatandaşlığa girme anında aranacaktır.

d) İyi ahlak sahibi olma;

Türk toplumunun ahlak anlayışına göre iyi ahlak sahibi olması gereklidir (TVK m. 6/ç). Bu niteliğin tespitinde toplumun örf ve adetleri nazara alınacaktır²³¹.

Kanun çerçevesinde TVKUIY'e göre, yabancı bulunduğu toplum ve muhite zararlı bir kişi olmamalı, hırsızlık, kaçakçılık, sahtekarlık ve dolandırıcılık gibi kamuoyu tarafından hoş karşılanmayan suçları ve hareketleri itiyat ve meslek haline getirmiş bulunmamalıdır. Aksine sanat ve mesleğe ile kendisine, ailesine ve bulunduğu topluma faydalı bir unsur olarak çalışan kişi olduğunu, gerek oturduğu memlekette, Türkiye'de etrafına, muhitine telkin etmiş bulunmalıdır (10/ç)²³². Kanunda tespit edilmiş olan bu ve benzeri hallerde, kişi iyi ahlak sahibi olarak kabul edilecektir.

e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilme;

Türk vatandaşlığına alınmak için başvuruda bulunan kişi Türkçeyi en az meramını anlatacak kadar konuşulabilmeli ve söyleneni anlayabilmelidir²³³. Bu husus Milli Eğitim Müdürlüklerince belgelenir (TVKUIY m. 10/e).

f) Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olma;

²³¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 76.

²³² Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 77.

²³³ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 76.

Türk vatandaşlığına alınmak için başvuruda bulunan kişi Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmalıdır (TVK m. 6/f). Vatandaşlığa alınacak kişinin, kimlerin geçimi ile mükellef olduğu, başka bir ifade ile kimlere karşı nafaka yükümlüsü olduğu Türk hukukuna göre tespit edilecektir. Kişinin kendisinin ve nafaka yükümlü olduğu kişilerin geçimini meşru yollardan temin edecek bir gelire veya böyle bir gelir getirecek mesleğe sahip olması gerekir²³⁴.

Genel olarak vatandaşlığa alınmada aranan şartlar bunlardan ibarettir. Ancak, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında bu şartların yanı sıra vatandaşlığa alınacak kişinin milli “güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmaması” şartı aranmaktadır.

Bu hüküm hem Türk kamu düzeniyle hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin güvenliği ile ilgilidir. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında kamu düzeni ve milli güvenliğe ilişkin genel bir hükümler kategorisi mevcut değildir²³⁵.

“Milli” deyimini en uygun anlamıyla, belirli bir millete ait, ona özgü ve onu temsil eden tüm nitel ve nicel değerleri, değer yargılarını ve davranış biçimlerini ifade eder. Bu sebeple, devlet kendi milli güvenliğini gerçekleştirmek üzere genel bir stratejiye ve plana sahip olmak zorundadır.

Türk vatandaşlığına alınmak için başvuruda bulunan kişinin vatandaşlık kazanması kamu düzenini bozmamalıdır. Eğer Türk vatandaşlığına alınmak için başvuruda bulunan kişinin vatandaşlık kazanması belirli bir olayda kamu düzenini bozacak ise, onun vatandaşlığa alınmasından vazgeçilir. Böyle bir durumda kamu düzeninin müdahalesinden söz edilir.

Kamu düzeni müdahalesinin meydana getirdiği sonuçlar üzerinde fikir birliği yoktur. Bununla beraber kamu düzeni müdahalesini kanuni bir düzenlemeye tabi tutmamış olanlar da dahil, tekmil hukuk nizamları kamu düzeninin müdahalesini daima mümkün görmüşler ve kullanmaktadırlar.

²³⁴ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 77.

²³⁵ Turgut, Turhan, “Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları, TVK m. 29 Üzerinde İnceleme”, **AÜHFD**, cilt 46, sayı 1–4, 1997, s. 41.

Sosyal düzenin temel meselelerine hakim olan birbirinden farklı hukuk anlayışları (vatandaşlık) kamu düzeni müdahalesinden vazgeçilemeyeceğini açıkça göstermektedir²³⁶.

Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından kişinin engel teşkil edecek halinin bulunması, vatandaşlık kazanma talebinin reddine sebep olabilir. Zira, milli güvenlik veya kamu düzeni, devletin iç hukukuna ilişkin esaslardır. Bu yüzden vatandaşlık kazanmak üzere başvuruda bulunan kişinin devletin milli güvenliği ve kamu düzenini koruyan iç hukuk normlarına engel teşkil edecek halinin bulunması, onun Türk vatandaşlığını kazanamaması sonucunu doğurabilir. Fakat, bu kavramlar genel ve soyut kavramlardır. Bu nedenle bu kavramların keyfi olarak yorumlanması mümkün görülmektedir.

b. Vatandaşlığın Kazanılmasında İstisnai Haller

Belirli vasıflara sahip kimseleri kolay yoldan Türk vatandaşlığına almak için kanun istisnai yoldan Türk vatandaşlığının kazanılması imkanı tanımıştır²³⁷.

Vatandaşlığın istisnai yoldan kazanılması halinde, yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmanın diğer yollarına, nispetle kişi ile ülke ve toplum arasında daha yoğun bir ilişki vardır. Bu sebeple kanun koycu, istisnai yoldan kişilerin vatandaşlığa alınması için kanunda müsait şartlar kabul etmiştir²³⁸.

Genel olarak vatandaşlığa alınmada olduğu gibi, istisnaî vatandaşlığa alınmada da, Bakanlar Kurulunun kararı şarttır. Ancak, burada İçişleri Bakanlığının teklifi de aranmaktadır (TVK m. 7). Ancak, Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığının teklifi ile bağlı değildir. Yani, Bakanlar Kurulu yabancıyı vatandaşlığa alıp almamak hususunda takdir yetkisine sahiptir.

TVK'nın 7. maddesine göre, bazı yabancılar ikamet şartı aranmaksızın ve yerleşme niyeti araştırılmaksızın, yani TVK'nın 6. maddesindeki b ve c

²³⁶ Nomer, **Hususi Hukuk**, s. 145.

²³⁷ Berki, "Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar:" s. 304.

²³⁸ Erdem, "4866 Sayılı Kanun:", s. 423.

bentlerindeki şartlar aranmaksızın kendi istekleri üzerine ve Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler. Başka bir ifade ile, bu iki şart dışında, kanunda aranan diğer şartlar gerçekleşmelidir.

İstisnaî vatandaşlığa alınma yolundan yararlanarak Türk vatandaşlığını kazanabilecek şahıslar altı grupta toplanmıştır (TVK m. 7);

a) "Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları" (m. 7/a). Burada söz konusu olan çocuklar, Türk vatandaşlığını kaybeden şahısların kayıp anında sahip oldukları çocuklar değildir, vatandaşlığın kaybından sonra doğmuş olan çocuklardır.

b) "Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları" (m. 7/b).

TVK'da evlenme yolu ile vatandaşlık kazanamayan yabancı eşin bu imkândan istifadesi mümkündür. Yine, yabancı eşin reşit çocuklarına da bu yolla Türk vatandaşlığını kazanma yolu açıktır. Bu bağlamda, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan kadının, bu evlenmeden önceki çocukları TVK m. 14'de sayılan hallerde analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanacaklardır. TVK m. 14'de sayılan şartları taşımadıkları için Türk vatandaşlığını analarına bağlı olarak kazanamayan çocuklar, reşit olduklarında istisnaî yoldan kazanabilme talebinde bulunabilirler. Yine bir Türk vatandaşı kadın ile evli olan yabancı erkek ve onun reşit çocukları da kanunda öngörülen istisnaî vatandaşlığa alınma yolundan istifade ederek Türk vatandaşlığını kazanabilir.

c) "Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları" (TVK m. 7/c). Bu hüküm, devletin kendi toplumunun ırkından, soyundan, kültüründen olan, dilini konuşan yabancı ülke vatandaşı veya vatansız kişileri kendi vatandaşlığına alırken, bir nevi onlara kolaylık sağlama düşüncesiyle kabul edilmiştir⁹³. Türk soyundan olanların vatandaşlığa alınmaları ile ilgili diğer bir kanun, 5543 sayılı İskan Kanunudur²³⁹. İskan Kanununa göre; "Türkiye'de yerleşmek maksadı ile dışarıdan tek tek veya toplu halde gelen Türk soyundan gelen kimselerle, Türk kültürüne bağlı kimselere göçmen denir"

²³⁹ RG 26. 09. 2006, S. 26301.

(İskan Kanunu m. 3). Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler (İskan Kanunu m. 4). Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır (İskan Kanunu m. 7/1).

Göçmen olarak kabul edilenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlığa alınırlar. Küçükler; baba ve annelerine, baba veya anneleri yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar (İskan Kanunu m. 8/4). Ancak, Bakanlar Kurulunca tespit edilen Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanlar grubuna dahil edilmeyen kişi grupları da, istisnâ vatandaşlığa alınma yolundan istifade ederek Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir.

ç) "Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye'ye yerleşmiş olanlar" (TVK m. 7/ç). Yönetmelik bu gibi şahısların kimler olabileceğini şöyle açıklamıştır; "Muntazam pasaportla, iltica suretiyle veya her hangi bir şekilde Türkiye'ye gelmiş ve bir Türk vatandaşı ile karı koca hayatı yaşamaya başlamış, çocukları olmuş veya evlenmeleri kararlaştırılmış ve bu maksatla da Türkiye'ye yerleşmiş olanlar" (TVKUIY m. 11/ç).

d) "Türkiye'ye sanayi tesisi getiren sosyal ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler" (TVK m. 7/d). Bu hükmün amacı, ülkeye faydalı olmuş veya olacağı düşünülen kimseleri kolayca Türk vatandaşlığına kazandırmaktır. Bu şahısların tespiti de yine Bakanlar Kurulunun yetkisindedir.

e) "Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler" (TVK m. 7/e). Yönetmeliğe göre bunlar, "vatandaşlığa alınması siyasî idari veya her hangi bir sebeple Bakanlar Kurulunca zaruret görülenlerdir" (TVKUIY m. 11/e). Bu hükümle, "zarureti tayin ve takdir etme" yetkisi yine Bakanlar Kuruluna verilmiştir.

TVK'da istisnai yoldan vatandaşlığa alınma şartı olarak kabul edilmeyenler Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında ise, istisnai yoldan vatandaşlığa alınma şartı olarak kabul edilenler; “Türkiye’ye sportif alanda hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişiler” ve “Göçmen olarak kabul edilen kişiler”dir²⁴⁰.

c. Vatandaşlığın Yeniden Kazanılması

Yeniden vatandaşlığa alınma, adından da anlaşıldığı gibi, kişinin daha önceden vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığını kaybetmesini müteakip, isteği ile yeniden o devletin vatandaşlığını kazanabilmesi imkanını sağlayan bir yoldur. “Bu esasa göre vatandaşlık kazanma şimdiye kadar açıklanan telsik müessesesinden farklıdır. Zira telsik müessesesinde, kişi daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığını kazanmaktadır. Oysa, yeniden vatandaşlığa alınmada, adından da anlaşıldığı gibi, kişi daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ve fakat herhangi bir nedenle vatandaşlığını kaybettiği bir devletin vatandaşlığına alınmaktadır”²⁴¹.

TVK’ya göre, Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanlar, bu kanunun 8. maddesi uyarınca ikamet şartı aranmaksızın Bakanlar Kurulunca yeniden vatandaşlığa alınabilmektedir. Yeniden vatandaşlığa alınmada, gerek İçişleri Bakanlığının gerek Bakanlar Kurulunun takdir yetkisi vardır.

TVK m. 19 uyarınca yabancı erkeklerle evlenmek ve kocasının uyrukluğunu seçmek suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden ve m. 13’de “Seçme Hakkı ile Vatandaşlık Kazanma”da öngörülen süreyi geçiren kadınlar ile m. 20 uyarınca izin almak suretiyle Türk vatandaşlığından çıkanlar İçişleri Bakanlığınca, TVK m. 25 uyarınca, “Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan

²⁴⁰ Yabancı ülke vatandaşlarının vatandaşı oldukları ülkeleri herhangi bir sebebe bağlı olarak terk etmeleri diğer bir ülkenin vatandaşlığını kazanmalarına yol açmaktadır. “Göçmen”, bir ülkeden diğerine kalıcı olarak yaşamak ve genellikle de çalışmak için giden kişidir. Bazı göçmenler kendi rızalarıyla ülkelerini terk etmektedirler. Diğerleri ise ülkelerinde yüz yüze kaldıkları zorluklardan ötürü göç etmektedir. Göçmen olarak ülke içinde oturanlara tanınan haklardan en büyüğü de, onların ülke vatandaşlığını kazanma hakkıdır.

²⁴¹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 84.

Eylemler”de bulunanlar Bakanlar Kurulunca Türk vatandaşlığını kaybettiklerine karar verilenler ise Bakanlar Kurulu kararıyla, ikamet şartı aranmaksızın vatandaşlığa alınırlar.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında Türk vatandaşlığının yeniden kazanılması ile ilgili hükümler m. 13 ve 14 yer almıştır. Bu hükümlere göre yeniden vatandaşlığa alınma ikiye ayrılmıştır. Bunlar: vatandaşlığın ikamet şartı aranmaksızın veya ikamet şartına bağlı olarak vatandaşlığın yeniden kazanılması.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı m. 13 uyarınca, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmayan ve “çıkma izni almak sureti ile veya seçme hakkını kullanmamak sureti ile Türk vatandaşlığını kaybeden” ilgili kişiler Türkiye’de ikamet etmeksizin ve Türk vatandaşlığını Bakanlık kararıyla yeniden kazanabilmektedir.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı m. 14 uyarınca, Türk vatandaşlığını tasarının 29. ve 34. maddelerine uygun olarak kaybedenler, Bakanlık kararı ile milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek halinin bulunmaması ve Türkiye’de üç yıl ikamet etmek şartıyla Türk vatandaşlığını yeniden kazanabilirler.

ç. Şartlı-Şartsız Vatandaşlığa Alınma

Türk Vatandaşlığı Kanununda, Türk vatandaşlığına alınma "şartlı" ve "şartsız" olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Şartlı vatandaşlığa alınma TVK’da 20. 04. 1989 tarihli ve 3540 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile getirilmiştir. Şartlı olarak vatandaşlığa alınmak isteyen kişiye karşı Bakanlar Kurulu ilgisine göre TVK m. 6, 7 ve 8’de yer alan kanunî şartların yanı sıra bir kısım şartlar ileri sürebilecektir. TVK’da yer alan hükme göre; "iki yıl içerisinde şartların yerine getirilmemiş olması halinde İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulunca iptal edilir" (TVK m. 10). Ancak, kanunda nelerin "şart" olup olmayacağı hususunda bir açıklık yoktur. 3540 sayılı Kanunun genel

gerekçesine göre; "Ancak kişilerin, bazı hallerde Bakanlar Kurulu kararı verilmeden önce vatandaşlığa alınabilmesi için özellikle çifte tâbiyetliliği önlemek bakımından ilgilinin asli vatandaşlığından çıkması istenmektedir. Bunun için İçişleri Bakanlığınca, kendisine vatandaşlığa alınacağı; ancak, asli vatandaşlığından çıkması gerektiği bildirilmekte ve çıktığını gösterir belgeyi getirmesi halinde vatandaşlığa alınma işlemi sonuçlandırılmaktadır. Bu iş dolayısıyla geçecek süre içerisinde ilgili vatansız kalmakta ve bir çok sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Aksine çıkma şartı aranmaksızın vatandaşlık işleminin sonuçlandırılması halinde de, çifte tâbiyet halleri giderek artmakta ve bu durum uygulamada bir çok sorunların doğmasına yol açmaktadır.

Bu sebeplerle, TVK'nda gerekli değişiklik yapılarak hem Devletler Hususî Hukuku prensiplerinden biri olan ve 403 sayılı Kanunun düzenlenmesinde esas alınmış olan "herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır" prensibine işlerlik kazandırmak, hem de belirtilen sorunlara çözüm getirmek gerekmiştir". Kanunun gerekçesinden de anlaşılacağı gibi, değişikliğin amacı çifte vatandaşlığın önlenmesidir. Ancak bunun kanuna yansıdığını söyleyebilmek güçtür.

Şartsız olarak vatandaşlığa alınmada ise, Bakanlar Kurulu tarafından yabancı kişiye karşı hiçbir ek şart ileri sürülmemektedir. Başka bir deyişle, yabancının ilgisine göre, TVK m. 6, 7 ve 8'de aranan şartları haiz olması yeterlidir. Bu şartları haiz olan kişi, Bakanlar Kurulunun Kararı ile Türk vatandaşlığını kazanmış olacaktır".

2. Kazak Hukukunda Yetkili Makam Kararı İle Vatandaşlığın Kazanılması

Kazak Vatandaşlık Hukukunda vatandaşlığa yetkili makam kararı ile alınma Türk Vatandaşlık Hukukunda olduğu gibi ikili görünüşe sahiptir. Kazak vatandaşlığına alınmak için de, bir taraftan kişinin vatandaşlığa alınma isteğini beyan etmesi gerekir, diğer taraftan da vatandaşlığa alma konusunda takdir yetkisine sahip olan Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın vatandaşlık

kazanma şartlarını taşıyan kişinin vatandaşlığa alınmasına karar vermesi gerekir²⁴².

Yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmak isteyenlerin, kanunda belirtilen şartları taşıması, onların vatandaşlığa başvuru hakkını ortaya çıkarır (KVK m. 15/1). Yabancı devlet vatandaşları ile vatansızlar yetkili makamlara vatandaşlığa başvuru dilekçesini vermek sureti ile Kazak vatandaşlığına başvurabilirler. İlgili kişi yetkili makama şahsen başvurmak zorundadır.

Yetkili makam kararı ile Kazak vatandaşlığını kazanmak isteyenlerden talep edilen belgeler;

- 1) Nüfus cüzdanı,
- 2) Nüfus kaydı, evlilik cüzdanı veya evlilik ile yetkili makamın verdiği boşanma karar,
- 3) İki nüsha şeklinde düzenlenmiş olan vatandaşlık kazanma dilekçesi,
- 4) Vatandaşlık kazanma sebebi veya isteği,
- 5) İki nüsha şeklinde düzenlenmiş olan özgeçmiş,
- 6) Dört tane fotoğraf,
- 7) Vatandaş olduğu devletin ilgilinin vatandaşlıktan ayrıldığına ilişkin olarak verdiği belge,
- 8) Vatandaşlığı istisnai yoldan kazanmasını sağlayan belgeler (Pasaport kopyası, doğum sicil kaydı, evlilik cüzdanı),
- 9) Mahkemelik olup olmadığını belirten belge,
- 10) Gerekli harç ödemesinin yapıldığını ispatlayan makbuz,
- 11) Kazakistan'da ikametgahının olduğunu ispat eden belge,
- 12) Askerlik görevinin yerine getirilip getirilmediği hakkında belge.

Kanun koyucu vatandaşlığa alınma şartlarını taşıyanların vatandaşlığa alınıp alınmaması hususunda takdir yetkisini, Kazakistan Cumhurbaşkanına vermiştir (KVK m. 15/2). Kazak Vatandaşlık Kanununda yer alan “Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul edilebilir (mogut bit)” ifadesinden hareketle

²⁴² Sizinsev, “Obscheustanovlenniy Poryadok Priyema v Grajdanstvo Respubliki Kazakistan” (Kazak Vatandaşlığını Kazanmanın Genel Şartları), 17 Mart 2008, (Erişim) <http://www.defacto.kz>, 10 Şubat 2008.

Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın takdir yetkisinin bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak, Kazakistan Cumhurbaşkanı kişilerin vatandaşlığa alınıp alınmaması hususunda takdir yetkisini kullanırken keyfi davranamayacaktır.

KVK'da vatandaşlığa alınma şartları düzenlendiği için Kazakistan Cumhurbaşkanı ek şartlar ihdas edemeyeceği gibi, kanunda sayılan şartları taşımayan kişinin vatandaşlığa alınmasına da karar veremez.

Vatandaşlığın kazanılmasına engel teşkil edebilecek sebepler;

a) Vatandaşlık kazanmak isteyen uluslararası hukuka göre, Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve bütünlüğüne zarar verebilecek nitelikte bir suç işlemesi,

b) Vatandaşlık kazanmak isteyen, devletin güvenliğine ve toplumun sağlığına yeterli derecede zarar verebilecek bir durumunun olması,

c) Vatandaşlık kazanmak isteyen, uluslararası, ulusal ve din çatışmalarının artmasına ve devletin resmi dilinin kullanılmasına engel olabilecek halinin bulunması,

d) Vatandaşlık kazanmak isteyen, terör suçu nedeni ile daha önce cezaya çarptırılmış bulunması,

e) Vatandaşlık kazanmak isteyen, hakim kararı ile çok defa ve çok tehlikeli suç işleyenlerden sayılmış olması,

f) Vatandaşlık kazanmak isteyen, vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığını kaybetmemiş olması.

KVK'da kişilerin vatandaşlığa yetkili makam kararı ile alınması kişi ile ülke arasındaki ilişkinin yoğunluğu bakımından üçe ayrılmıştır: Genel olarak vatandaşlığa alınma (KVK m. 16/1), İstisnai vatandaşlığa alınma (KVK m. 16/2) ve Yeniden vatandaşlığa alınma (KVK m. 18).

a. Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma İçin Aranılan Şartlar

KVK'da vatandaşlığa başvuru için aranan şartlar, TVK'da ilgililerde bulunması gereken şartlardan daha azdır. KVK'da ilgilinin sadece iki şarta

sahip olması yeterli görülmüştür. KVK'ya uygun olarak yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmak isteyenlerin sahip olması gereken bu şartlar:

- a) Kazak kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,
- b) Kazakistan sınırları içinde yasal olarak beş yıl ikamet etmek (KVK m. 16/1).

KVK'nın 38. maddesi uyarınca, Kazakistan'da ikamet etme süresinin kesintisiz olup olmaması şu hususlara dayanır:

(1) Yurt dışında eğitim alanlar bakımından, eğitimin tamamladığı gün ile Kazakistan'a geri döndükleri gün arasında üç ayı geçmemek üzere yurt dışında kalınan süre ikamet süresini kesmez (KVK m. 38/3).

(2) Yurt dışına iş amacı ile gidenlerin, bu iş gezisinin bittiği tarih ile Kazakistan'a geri döndükleri tarih arasında üç ayı geçmeyen süre ikamet süresini kesmez (KVK m. 38/4).

Kanun koyucu, kesintisiz ikamet süresinin hesaplanmasın farklı sebeplere dayanarak yumuşatmıştır. Dolayısıyla, yukarıda söz konusu olan kişiler üç aylık süreyi kendilerine bağlı olmayan mücbir sebeplerden dolayı geçirmiş ise, sürenin hesaplanması durdurulacaktır. KVK'da aranan mücbir sebepler olarak, kişinin hastalanması, doğal afetler ve bunun gibi inandırıcı olaylar kabul edilmiştir (KVK m. 38/5).

(3) Kişilerin, Kazakistan sınırları içinde, ceza evlerinde bulunmaları, iş gezisi için gelmeleri ve tedavi görmeleri veya diğer inandırıcı sebeplerle bulunmaları halinde bu süreler, ikamet süresinden sayılmaz (KVK m. 38/6). Bunun yanı sıra kişilerin, Kazakistan vatandaşlığına başvurularının reddi kararının verildiği tarihe kadar Kazakistan sınırı içinde geçirdikleri süre, yeniden vatandaşlığa başvuru halinde ikamet süresi olarak hesaplanmayacaktır (KVK m. 38/7).

b. İstisnai Vatandaşlığa Alınma

KVK'daki istisnai yoldan vatandaşlığa alınma, kanunda belirtilen vasıflara sahip kimselerin kolay yoldan Kazak vatandaşlığını kazanmalarını

sağlar. Buna göre, KVK'nın 16/1 maddesi uyarınca, "genel olarak vatandaşlığa alınma"nın şartlarına bağlı olmaksızın kanunda belirtilen kişiler (kişiler kategorisi) Kazak vatandaşlığına kolay yoldan alınabileceklerdir.

KVK hangi hallerde kolay yoldan vatandaşlığa alınmayı gerektirecek derecede ilgi ve bağlılığın olduğunu açık olarak tespit etmiştir. KVK m. 16/1 uyarınca, yetkili makam, istisnai yoldan vatandaşlığa alınabilecek kişilerin, reşit ve fiil ehliyetine sahip olup olmadıklarına bakmaksızın kolay yoldan vatandaşlığa alınması uygun görülenleri vatandaşlığa alabilecektir.

İstisnai yoldan vatandaşlığa alınabilecek kişiler;

- a) Kazakistan Cumhuriyeti'ne olağanüstü hizmeti geçenler,
- b) Niteliği Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilen belli bir alanın uzmanı olanlar ve bunların aile üyeleri,
- c) Kazak tarihinde yaşanan bazı hadiseler neticesinde Kazakistan'ı terk eden ama Kazakistan'ı eski vatani olarak kabul eden ve bundan sonra da Kazakistan'da devamlı olarak oturmak isteyenler ve onların altsoyu²⁴³,
- ç) Kazakistan vatandaşı akrabaları olan (eşi, çocuğu, evlad edinen olması, ana veya babasından birisi, kan kardeşleri ve ananesi veya dedesi) ve Kazakistan'da devamlı olarak oturmak isteyen eski SSCB vatandaşları.

KVK'da Kazakistan'da askerlik görevini yapmakta olan yabancıların yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınması ise, ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Buna göre, KVK uyarınca Kazakistan ordusunda çalışmakta olan yabancıların vatandaşlığa alınmaları Kazakistan'ın kabul ettiği milletlerarası anlaşmalarına göre belirlenir (KVK m. 16/3).

²⁴³ "Kazakistan Cumhuriyeti'ni eski ata vatani olarak bilenlerden dönmek isteyenlere, yabancılara kolaylaştırılan bir şekilde vatandaşlık kazanma yolları sunulacak ve ülke içinde maddi açıdan yardım edilecektir. Bkz., "**Kazakistan 2030 Stratejisi**", (Kazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Amaçladığı Gelişme Stratejisinin Gerçekleşmesi Kıstasları), Almatı, Jurist, 2001, s. 56.

c. Yeniden Vatandaşlığa Alınma

Yeniden vatandaşlığa alınma, vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş kişilerin tekrar vatandaşlığa alınmalarını sağlamak için kabul edilen vatandaşlık kazanma yoludur.

Kazak vatandaşlığını kaybetmiş olanlar, KVK'nın 18. maddesine göre Kazak vatandaşlığını yeniden yetkili makam kararı ile kazanabilirler. Yetkili makam kararı ile yeniden vatandaşlık kazanmak isteyenler, yetkili makamlara vatandaşlık kazanma dilekçesi ile başvururlar. Fakat, yetkili makam kararı ile yeniden vatandaşlığa alınacak kişilerin, ne tür şartlara sahip olmaları gerektiği kanunda açık olarak gösterilmemiştir.

KVK'nın 16/1-a maddesine uygun olarak (İstisnai vatandaşlığa alınma) Kazak vatandaşlığını yetkili makam kararı ile kazananlar yetkili makam kararı ile yeniden vatandaşlık kazanamayacaktır. KVK'nın 16/1-a maddesine uygun olarak, Kazak vatandaşlığını kazananlar şu kişilerdir;

- a) Kazakistan Cumhuriyeti'ne olağanüstü hizmeti geçenler,
- b) Vasfı Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilen belli bir alanın uzmanı olanlar ve bunların aile üyeleri,
- c) Kazak tarihinde yaşanan bazı hadiseler neticesinde Kazakistan'ı terk eden ama Kazakistan'ı eski vatani olarak kabul eden ve bundan sonra da Kazakistan'da devamlı olarak oturmak isteyenler ve onların altsoyu,

Bu kişilerden olup Kazak vatandaşlığını kazananlar daha sonra Kazak vatandaşlığını kaybetmiş iseler, yeniden vatandaşlığa alınma yolundan yararlanamazlar (KVK m. 18/1). Bunun aksine, sözkonusu kişiler dışında olup Kazak vatandaşlığını kaybetmiş olan kişiler ise yeniden vatandaşlığa alınma yoluna başvurabilirler.

Farklı bir anlatımla, yeniden vatandaşlığa alınacak kişiler kolay yoldan vatandaşlığı kazanıp daha sonra bu vatandaşlıktan ayrılmış ise, yeniden Kazak vatandaşlığın kazanamayacaktır. Buna göre, Kazakistan vatandaşlığını belli bir sebeplere bağlı olarak kaybeden ergin ve ayırt etme gücüne sahip Kazakistan sınırları içinde beş yıl ikamet edenler ve üç yıldan

beri bir Kazak vatandaşı ile evli kişiler yeniden vatandaşlığa alınabilirler (KMK m. 18/2).

B. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması

1. Genel Olarak Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması

Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasının yollarından biri de evlenmedir. Evlenmenin vatandaşlığa etkisinin olabilmesi için, her şeyden önce hukuken geçerli bir evliliğin varlığı gereklidir. TMK'ya göre, kişinin geçerli bir evlenme yapabilmesi için, evlenme ehliyetine sahip olması ve evlenme engellerinin bulunmaması gerekir²⁴⁴.

Evlenmenin kadın eşin vatandaşlığına etkisi hususunda, klasik ve modern olmak üzere iki değişik görüş ileri sürülmüştür.

1) Klasik görüşe göre, ailede eşlerin ve çocukların vatandaşlığının aynı olması gerekir. Kadının, rızasına gerek olmadan evlenme ile birlikte kocanın vatandaşlığını kazanması klasik görüş tarafından kabul edilmektedir²⁴⁵.

2) Modern görüşe göre, yabancı erkekle evlenen kadının vatandaşlığının evlenme ile otomatik olarak değişmesi mümkün olmamalıdır. Evlenme ile kadın eşin vatandaşlığında değişiklik, ancak onun iradesi ile söz konusu olmalıdır. Yabancı ile evlenen kadın, bu görüşe göre, kendi vatandaşlığını (tabiiyetini) kendisi belirleyebilmektedir²⁴⁶.

Birinci dünya savaşından sonra, kadın erkek eşitliği ideali hakim olmaya başladıkça, evlenmenin eşin vatandaşlığına etkisi hususunda da klasik görüş yerini modern görüşe bırakmaya başlamıştır.

²⁴⁴ Tiryakioğlu, **a.g.e.**, s. 91.

²⁴⁵ “Ailede eşlerin ve çocukların aynı vatandaşlıkta olmalarının amaçlanması durumunda, kadın evlenme ile kocasının vatandaşlığını kendiliğinden kazanmış olacaktır”. Bkz., Uluocak, **a.g.e.**, s. 33.

²⁴⁶ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 56–57

Türk vatandaşlık hukukunda evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması tarihi gelişim içinde klasik görüşten modern görüşe doğru bir eğilim göstermiştir. 1312 sayılı önceki TVK'da "Türk vatandaşı ile evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar"(m. 13) hükmü yer almakta iken, 1964 tarihli 403 sayılı TVK prensip olarak modern görüşü kabul etmiştir.

a. Evlenme Yoluyla Yabancıнын Türk Vatandaşlığını Kazanması

a) 12 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 4866 sayılı kanunla getirilen değişiklik öncesinde yabancı kadınlar, Türkiye'de daha rahat hareket edebilmek, yasadışı faaliyetlerini vatandaşlara sunulan hakları da kullanarak sürdürebilmek için muvazaalı evlilikler yapmakta ve vatandaşlığı kazandıktan sonra boşanmakta idi. Bir Türk vatandaşı erkek ile evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanmasını düzenleyen, önceki düzenlemeye göre; "bir Türk ile evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır". Bu hükme göre, evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması hakkı, yalnızca yabancı kadın için geçerliydi. Bu hükmün, hem kadın erkek eşitsizliğine neden olması, hem de Türk vatandaşı olabilmek için sahte evliliklerin yapılmasına yol açması sebebiyle değiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Günümüzde, TVK'nın 4866 sayılı kanunla değiştirilen 5. maddesine göre, Türk vatandaşı ile evlenen yabancıнын, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise, Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunması gerektirilmiştir²⁴⁷. Başvurudan sonra İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturması sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu

²⁴⁷ Sargın, **a.g.m.**, s. 27-65.

durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanır. Bunun yanı sıra, Türk vatandaşı ile evlenen, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybeden kişiler ise, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanmaktadırlar (TVK m. 5/2).

Yabancıya Türk vatandaşlığını kazandıran evlenme batıl ise, kazanılan vatandaşlık muhafaza edilmemiştir. Ancak, TVK m. 5/3'e göre, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan, evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde, akitte hüsnüniyetli olması halinde, Türk vatandaşlığını muhafaza edebilir. Ancak, butlan sebeplerini bilen, akitte hüsnüniyetli olmayan yabancı eş, evliliğin butlanına karar verilmesi ile birlikte, Türk vatandaşlığını herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden kaybeder²⁴⁸.

TVK'da evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanmanın çocuklara etkisi m. 5/4'te açıklanmıştır. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan kişinin bu evlenmeden doğan çocukları, evlilik içinde doğdukları ve ana ve babaları Türk vatandaşı olduğu için Türk vatandaşlığını kan esasına göre aslen kazanmışlardır (TVK m. 1). Bunun yanı sıra, Kanun, bazı istisnai durumlarda sadece evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadının, bu evlenmeden önceki çocuklarının da analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabileceklerini kabul etmiştir. Bu çocukların analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için aranan ön şart çocukların küçük olmasıdır. Çocukların küçük olup olmadıkları her bir devletin kendi milli hukukuna göre tespit edilmiştir (MÖHUK m. 9)²⁴⁹. Buna ek olarak, çocuğun küçük olması halinde kanun, anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için bazı alternatif şartlar öngörmüştür. Bunlar; babanın ölmüş olması, babanın belli olmaması, babanın vatansız olması, çocuğun vatansız olması ve velayetin anada olmasıdır. Burada evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan çocuğun vatandaşlığı anası bakımından ele

²⁴⁸ Şakir, Berki, "Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan", Ankara, **AÜFHD**, cilt 19, sayı 1-4, 1962, s. 251.

²⁴⁹ RG 12. 12. 2007, S. 26728.

alınmıştır. Hukukumuzda çocuğun evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan babası bakımından da aynı hüküm kabul edilmelidir.

Çocuğun, küçük ve kanunda öngörülen alternatif şartlara sahip olması ile Türk vatandaşlığın kazanmasından sonra, çocuğun anasının veya babasının yaptığı evlilik batıl olsa bile, çocuk bu evlilik sırasında ana veya babasının akitte hüsnüniyetli olup olmamasına bakılmaksızın Türk vatandaşlığını muhafaza edebilmiştir (TVK m. 5/4 ve 34).

b) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında, kadının ister evlilik sonucu veya evlilik öncesi evlilikle alakalı olmaksızın vatansız olması Türk vatandaşlığının evlenme ile kazanılması için kafi bir sebep olarak görülmemektedir. Tasarıya göre, Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere yetkili makamlara başvuru yapabilirler²⁵⁰. Türk vatandaşı ile evliliği üç yıldan beri devam eden kişinin, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için aşağıda belirtilen şartlar aranmaktadır:

- a. Aile birliği içinde yaşama,
- b. Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama,
- c. Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama²⁵¹,

²⁵⁰ a) Türk Vatandaşlığı Kanununun 7 inci maddesine göre yapılacak başvurularda;
 1-Form dilekçe doldurulacak ve imzalanacaktır. (formlar okunaklı doldurulacak ve formlarda çizinti ve karalama yapılmayacaktır) (Form Dilekçenin Valilikten havale ettirilmesine gerek yoktur.)
 2-İkamet tezkeresinin işlem gören her sayfasının ikişer adet fotokopisi çektilirilecek ve noterden tastik ettirilecektir. (Vatandaşlık için başvuru tarihinden itibaren ileriye doğru en az (6) altı ay Türkiye'de ikamet izni bulunması şart olup, daha kısa süre bulunduğu taktirde bu sürenin uzatıldıktan sonra başvurulması gerekmektedir.)
 3-Pasaportun Türkçe tercümeli noter tastikli örneği,
 4-Evlenmesine ilişkin dayanak belgesi,
 5-Türk vatandaşı eşine ait tam açıklamalı nüfus kayıt örneği (nüfus müdürlüğünden),
 6-Türk Vatandaşlığına Alınma Başvurusuna ilişkin yukarıda istenilen belgelerin tamamlanıp ilgili memur tarafından kontrol edildikten sonra Türk Vatandaşlığına alınma başvuru dosya bedeli olan 10,00 YTL ilgili tarafından İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü adına açılan ve Müdürlüğümüzce belirtilecek hesap numarasına yatırılacaktır. Her belgeden bir asıl, bir fotokopi olmak üzere ikişer adet alınacaktır.

²⁵¹ Bu kavramların içeriğinin belirlenmesi son derece zordur. İdarenin takdir yetkisini genişletici bir işleve sahip olması beklenen bu şart yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının diğer halleri bakımında da aranmıştır. 403 sayılı TVK'da böyle bir şart aranmamakla birlikte, Türk Vatandaşları ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmeliğinin 2. maddesinde (c

Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için yabancının Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olması ve evliliğin devam ediyor olması gerekir. Ancak, başvurudan sonra yabancının eşi vefat etmiş ise, “Aile birliği içinde yaşama” şart aranmaksızın kişi Türk vatandaşlığını kazanabilir. Diğer bir anlatımla, evlilik birliği içinde yaşama, gerçekten de eşin vefatı nedeni ile gerçekleşmiyorsa evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına izin verilebilir.

TMK’nın 158. maddesinin 1’inci fıkrasında “iyi niyetle evlenen kadın evlenmenin feshine hükmolunmuş olsa bile, evlenme ile iktisap ettiği vaziyeti muhafaza eder” denilmektedir. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına göre, “Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler”. O halde evlenmenin butlanı, evlenmenin butlanına karar verilmesinde sözkonusudur. Butlan kararından sonra eşin durumuna gelince, kanun koyucu burada iyi niyetli eş korumakta ve maddenin mefhumu muhalifinden anlaşılacağı üzere kötü niyetli eşe böyle bir hak vermemektedir. O halde kötü niyetli eş evlenmenin butlanı halinde eski vatandaşlığına dönecek, her halde iktisap ettiği vaziyeti muhafaza edemeyecektir²⁵².

TVK sadece iyi niyetli eş için bir mâna taşımaktadır; yani seçme hakkını iyi niyetli eş isterse kullanacak, isterse kullanmayacaktır. Kötü niyetli eşe ise böyle bir hak tanınmamıştır. Hatta kötü niyetli eş Türk vatandaşlığını kaybettiği takdirde vatansız bile kalsa yine de Türk vatandaşlığını muhafaza edemeyecektir. Buna göre, evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olmaları gerekir.

bendi) evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda aranan şartlar arasında “kamu düzeni, milli güvenlik ve genel ahlak açısından sakıncalı olmamak” şartı yer almıştır. 403 sayılı TVK’da aranmayan bir şartın Yönetmelikte getirilmiş olması eleştirilmiş, ancak bu eleştiriler söz konusu şartın Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı metnine alınmasına engel olamamıştır. Böylece Yönetmeliğe dayanılarak uygulamada zaten aranmakta olan bir şartın Kanun hükmü düzeyine yükseltildiği; bunun da kanunilik ilkesi adına olumlu bir adım olduğu söylenebilir.

²⁵² Bilge, Öztan, “Batıl Evlenmelerde Eşlerin Durumu”, *AÜHFD*, cilt 26, sayı 1–2, 1969, s. 157–160.

b. Evlenme ile Kazanılan Vatandaşlığın Özellikleri

1) Evlenme ile kazanılan Türk vatandaşlığı kazanma anından itibaren hüküm ifade eder²⁵³. Bu yolla kazanılan vatandaşlık devamlıdır. Dolayısıyla evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan kadın evlilik sona erdikten sonra da Türk vatandaşlığını muhafaza eder²⁵⁴. Ancak evliliğin butlanı halinde kadın butlan sebebi konusunda hüsnüniyetli değilse, Türk vatandaşlığını muhafaza edememektedir²⁵⁵.

2) Yabancılarla evli olan Türk vatandaşlarının bazı meslekleri icra edemeyecekleri ilgili kanunlarda belirtilmiştir. Ancak evlenme ile Türk vatandaşı olabilen yabancı kadınlar için sözkonusu faaliyetlerde çalışma imkanı açık bırakılmaktadır. Yabancılarla evli olanların çalışma haklarını kaldıran hükümlerin bazıları Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olmakla beraber belirli konularda bu nevi hak mahrumiyetlerinin devam etmesi imkanı açık kalabilmiştir²⁵⁶.

3) Türk vatandaşlığını kazanmadan önce işlenen bir suç sebebiyle, Türk vatandaşlığını kazananın iadeye tabi tutulup tutulmayacağı farklı değerlendirmelere konu olabilmektedir. Suçluların iadesi konusunda, temel anlayış, vatandaşlığın iade edilemeyeceğidir. Ancak, Türk vatandaşlığını kazanan kişinin Türk vatandaşlığını kazanmadan önce işlediği bir suç nedeni ile iadeye tabi tutulup tutulmayacağı konusunda kanunda bir açıklık yoktur. Türk hukukunda, “vatandaş iade edilmez” prensibi, suçun işlenme anını değil iade anını esas almaktadır. Bu nedenle, iadenin sözkonusu olduğu anda Türk vatandaşı olmak iadenin reddi için kafi sebeptir²⁵⁷.

²⁵³ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 70.

²⁵⁴ Berki, “Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar:”, s. 301.

²⁵⁵ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 67.

²⁵⁶ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 69.

²⁵⁷ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 70.

2. Evlenme Yolu ile Kazak Vatandaşlığının Kazanılması

Kazak hukukunda evlenme, “tam ve sürekli bir hayat birliği yaratmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin makbul ve geçerli bir şekilde birleşmeleri” olarak tanımlanmaktadır (KMK m. 1/1).

Kazak Medeni Kanunu’nun 9. maddesi uyarınca, evlenebilmek için evlenecek kişilerin ikisinin de evlenme isteği ve evlenme ehliyeti olması gerekir. Bunun yanı sıra, erginlik yaşında olmayanlar, bazı özel şartlarla ana veya babanın veya vasinin rızasını almak şartı ile on beş yaşında evlenebilirler²⁵⁸.

Kazak vatandaşı ile evlenen yabancı devlet vatandaşı, Kazak vatandaşlığını doğrudan doğruya kazanamayacaktır. Kazakistan vatandaşlığını evlenme yolu ile kazanmak isteyen yabancının, kanunda belirtilen şartları taşımak sureti ile yetkili makama başvuru yapması gerekmektedir (KVK m. 10/2). Fakat, Kazakistan vatandaşlığını evlenme yolu ile kazanmak isteyen yabancı, önce kendi vatandaşlığından ayrılmalıdır. Zira, KVK’da uluslararası sözleşmelerde belirtilmiş olan haller dışında Kazakistan vatandaşı kişinin başka bir devlet vatandaşlığını taşıması kabul edilmemiştir²⁵⁹.

KVK evlenmenin vatandaşlığa etkisi konusunda kadın ve erkek eşitliği ilkesini esas alarak, modern sistemi benimsemiştir. Kanunun 7. maddesinin 2. fıkrasına göre, “Kazakistan vatandaşının yabancıyla evlenmesinin ve bu evlenmenin bozulmasının tarafların vatandaşlıklarının değişmesine etkisi olmayacaktır”²⁶⁰.

KVK’nın 16. maddesi 1. fıkrasına göre, evlenme yolu ile Kazak vatandaşlığını kazanma, yetkili makam kararı ile gerçekleşecektir.

KVK’nın 16/1 maddesi uyarınca, Kazak vatandaşı ile evlenen yabancı devlet vatandaşının Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi için, evlenmiş olduğu Kazak vatandaşı ile evlilik birliği içinde üç yıl birlikte yaşaması

²⁵⁸ Didenko, **a.g.e.**, s. 106.

²⁵⁹ Suleymenov, Basin, **Grajdanskoye Pravo** (Medeni Hukuk), C. I, Almatı, 2000, s. 101.

²⁶⁰ Lazzat, Hasanbaeva, “Türk ve Kazak Hukuklarında Evlenmenin Tabiiyete Etkisi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 50.

gerekecektir. Bunun yanı sıra daha önce belirttiğimiz gibi, Kazak vatandaşı ile evlenip evlilik birliği içinde yaşamasından sonra yabancı devlet vatandaşlığından da ayrılmalıdır²⁶¹.

C. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında Usul

1. Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Usul

a) TVK m. 11 ve TVKÜİY m. 15 uyarınca Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılardan başvuru için gerekli şartları taşıyanların adına vatandaşlık dosyası yetkili makamlarca düzenlenir. “Yetkili makam (mülki amir) bu dosyaları bizzat incelemek üzere zabıtaya (polis) havale eder. Zabıta beyanların doğru olup olmadığı hususunda dosya üzerinde bir inceleme yapar. Bu incelemeden sonra zabıta; yazdığı raporla birlikte dosyayı en büyük mülki amire iade eder. En büyük mülki amir, kendi mütalaasını da eklemek sureti ile dosyayı İçişleri Bakanlığına gönderir²⁶². Dosya İçişleri Bakanlığında, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gelir. Burada yapılan incelemeden sonra, dosya Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilir. Emniyet Genel Müdürlüğü dosyayı istihbarat açısından inceler ve tekrar Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderir. İçişleri Bakanlığı durumları vatandaşlığa alınmaya uygun görülenlerin vatandaşlığa alınma taleplerinin kabulü için Başbakanlığa teklifte bulunur. Başbakanlık, talebi Bakanlar Kuruluna sunar. Bakanlar Kurulu da kişinin vatandaşlığa alınma talebini kabul veya reddeder. Araştırmalar sonucunda durumları

²⁶¹ Hürriyet gazetesinin “02 Mart 2008 tarihli” ve “Pazar” günkü yayınında, Ali Dağlar’ın “*Yeni Bir Hayat Peşinde Vatansız Kaldı*” makalesi Kazak ve Türk vatandaşlığının kazanılmasın esas düzenlemelerin açıklamaktadır. Buna göre, “Kazakistan vatandaşı Z. A. (33), aşık olduğu bir Türk vatandaşının peşinden yeni bir hayat kurma hayaliyle geldiği İstanbul’da vatansız kaldı. Sevgilisinin aslında evli olduğunu, bir gün karısının üç çocuğuyla kapısına dayanması üzerine öğrendi. O adamdan ayrılan Z. A. bir başka Türk vatandaşı ile evlendi ama bu evlilik de yolunda gitmedi. Bir süre sonra ayrı yaşamaya başladılar. Z. A., eşinin başvurusu üzerine mahkemece gıyabında evliliğin iptal edildiğini, bu karar gereği de vatandaşlıktan çıkarıldığını Nüfus İdaresi’nden gelen bir yazıyla öğrendi. Evlenip Türk vatandaşlığına hak kazanırken yasa gereği Kazakistan vatandaşlığından çıkmak zorunda kalmıştı. Ve artık vatansızdı”.

²⁶² Erdem, “4866 Sayılı Kanun:”, s. 345.

vatandaşlığa alınmaya uygun görülmeyenlerin başvurusu İçişleri Bakanlığınca reddedilir²⁶³."

Bakanlık Makamınca vatandaşlık talepleri uygun görülmeyen talep sahiplerine vatandaşlığa alınmaları uygun görülmediğine dair duyuru yapılır. Vatandaşlığa alınanların nüfus kayıt örnekleri ile vatandaşlığa alınmayanların duyuru belgeleri İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel müdürlüğüne gönderilir.

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması kararının, bu kararın resmi gazetede yayımlanma tarihinden mi, Bakanlar Kurulu'nun karar tarihinden mi, yoksa ilgiliye tebliğinden itibaren mi geçerli olacağı tartışmalı idi. 20 Nisan 1989 tarihli ve 3040 sayılı kanunu, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması kararının hangi tarihten itibaren hüküm ifade edeceğine açık bir düzenleme getirmiştir (TVK m. 10/1)²⁶⁴.

Türk vatandaşlığının kazanılma anı, vatandaşlığa alınmanın "şartlı" veya "şartsız" olmasına göre değişecektir. TVK'ya göre, şartsız olarak vatandaşlığa alınma Bakanlar Kurulu Kararı tarihinden itibaren hüküm ifade edecektir (TVK m. 10/1). Başka bir ifade ile, şartsız olarak vatandaşlığa alınan kişi Bakanlar Kurulunun karar verdiği tarihten itibaren Türk vatandaşlığını kazanmış olacaktır. Vatandaşlığa alınacak olan kişinin karardan haberdar olup olmamasının bir önemi yoktur.

Şartlı vatandaşlığa alınmada Bakanlar Kurulu karar anı ile vatandaşlığın kazanılma anı birbirinden ayrılmıştır. TVK m. 10/2-3'e göre, şartlı vatandaşlığa alınma kararı bu şartın gerçekleştiğinin İçişleri Bakanlığı tarafından tespit edildiği tarihten itibaren hüküm ifade edecektir. Buna göre Bakanlar Kurulu kararının alındığı an ile şartın gerçekleştiği an gibi iki farklı ana yer verildiği görülmektedir. Vatandaşlığa alınma, bu durumda Bakanlar Kurulu kararı anından itibaren değil, şartın gerçekleştiğinin, fiilen, yetkili makam olan İçişleri Bakanlığınca tespit edilmiş olması halinde hüküm ifade etmektedir.

²⁶³ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 86-87.

²⁶⁴ Aybay, **Yurttaşlık Hukuku**, s. 127; Seviğ, **Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, s. 67.

Şartın gerçekleştiğinin tespiti anında ilgili kişi Türk vatandaşlığına girmiş sayılacaktır.

Kanunun 10 uncu maddesinin son fıkrasında iki yıl içerisinde şartların yerine getirilmemiş olması halinde İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine vatandaşlığa alınma kararının Bakanlar Kurulunca iptal edileceği hükmü yer almaktadır.

Bu hükümden anlaşılaçağı üzere, şartlı vatandaşlığa alınmada yetkili makam tarafından öngörölmüş şartın gerçekleşmesi bir süreye bağlanmıştır. Bu süre iki yıldır. İki yıl bekleneyecektir, bu süre içerisinde şart gerçekleşmemiş ise, İçişleri Bakanlığı durumu Bakanlar Kuruluna bildirecek ve bunun üzerine Bakanlar Kurulu vatandaşlığa alınma kararını iptal edecektir. Bu bakımından Bakanlar Kurulunun bir takdir yetkisi yoktur.

Özetle, şartsız olarak vatandaşlığa alınma Bakanlar Kurulu karar tarihinden itibaren, şartlı olarak vatandaşlık kazanma ise Bakanlar Kurulunca öngörölmüş olan şartların yerine getirildiğinin İçişleri Bakanlığınca tespit edildiğı andan itibaren hüküm ifade edecektir.

2. Kazak Vatandaşlığının Kazanılmasında Usul

a. Kazakistan Cumhurbaşkanının Yetkisi

KVK'nın 15. maddesinin 2. fıkrası gereğince, Kazakistan vatandaşlığını kazanmaya ilişkin karar, Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından verilmektedir²⁶⁵. Yani, Kazakistan Cumhurbaşkanı vatandaşlık konusunda başvurulacak en yüksek yetkili makamdır.

Kazak vatandaşlığını kazanmak isteyenler, vatandaşlığa yeniden alınmak isteyenler ve vatandaşlıktan çıkmak isteyenler İçişleri veya Dışişleri Bakanlıkları aracılığı ile Kazakistan Cumhurbaşkanı'na başvuracaklardır. Dolayısıyla, vatandaşlık kazanma konusunda her nevi başvuru, Kazakistan

²⁶⁵ Hasenbayeva, "Evlenmenin Tabiiyete Etkisi:", s. 51.

Cumhurbaşkanı'na yönelik olarak yapılacaktır. KVK'nın 29. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın vatandaşlık konusunda sahip olduğu yetkiler tek tek sıralanmıştır. KVK'nın 29. maddesi uyarınca, Kazakistan Cumhurbaşkanı; Kazak vatandaşlığını kazandırmaya, Kazak vatandaşlığını yeniden kazandırmaya, Kazak vatandaşlığından çıkma (veya çıkarma) kararı vermeye yetkilidir.

b. İçişleri Bakanlığının Yetkisi

TVK'nın 30. maddesi uyarınca, İçişleri Bakanlığının il ve ilçelerdeki birimleri vatandaşlık kazanma konusu ile ilgili bütün iş ve işlemlerden sorumludur. Diğer bir ifade ile, yurt içinde vatandaşlık konusunda gerekli iş ve işlemler İçişleri Bakanlığı aracılığı ile yürütülür.

İçişleri Bakanlığının her il ve ilçedeki birimleri, bulunduğu yerin vatandaşlık konusunda yetkili makamları sayılır (KVK m. 30/1).

İçişleri Bakanlığı'nın, her il veya ilçedeki birimlerinin yetkileri,

a) Kazakistan sınırları içinde devamlı olarak oturan kişilerin vatandaşlığa başvuru dilekçelerini kabul eder ve dilekçeye gerekli belgeleri ve evrakı ekleyerek Cumhurbaşkanı'nın incelemesine gönderir,

b) Milletlerarası anlaşmalara uygun olarak, Kazakistan vatandaşlığını kazananların ve kaybedenlerin tescilini yapar.

c) Kazakistan vatandaşlığını kaybedenlerden Kazakistan'da ikamet sahibi olanların tescilini yapar.

c. Dışişleri Bakanlığı ve Yurt Dışı Temsilcilikler

Vatandaşlıkla ilgili gerekli iş ve işlemleri yurt dışında Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı yürütür. Dışişleri Bakanlığı'nın görevlendirdiği yurt dışında bulunan temsilcilikler ve konsolosluklar, yurt dışında vatandaşlık konusu ile ilgili iş ve işlemlerden sorumludur (KVK m. 31). Kazakistan

Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı ve onun yurt dışındaki temsilciliklerinin yetkileri,

a) Yurt dışıında devamlı olarak oturan kişilerin vatandaşlık kazanma başvurularını kabul eder ve gerekli evraklarla birlikte bir dosya halinde Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına gönderir. Bununla birlikte, Kazakistan dışıında yaşayan yabancıların dilekçelerine, Başbakanlığın görüşü de eklenmelidir (KVK m. 34/2).

b) Yurt dışıında devamlı olarak oturan Kazak vatandaşlarının tescilini yapar (KVK m. 34/3).

ç. Vatandaşlık İnceleme Komisyonu

KVK'ya göre, Kazakistan Cumhurbaşkanı nezdinde vatandaşlık konularında yetkili olan “Vatandaşlık İnceleme Komisyonu” faaliyet göstermektedir.

Kazakistan vatandaşlığına alınmaya ilişkin dilekçeler ilkin Vatandaşlık İnceleme Komisyonu tarafından incelenir. Kazakistan Cumhurbaşkanı KVK'nın 29. maddesini esas alarak (Vatandaşlık Konusunda Cumhurbaşkanının Yetkisi), vatandaşlığa alınma başvurularının önceden incelenmesi için Vatandaşlık İnceleme Komisyonunu (VİK) göreve çağırır (18 Haziran 1996 tarihli ve 3039 sayılı “Vatandaşlık İnceleme Komisyonu'nun Çağrılışı Tertiplerine Dair Kazakistan Cumhurbaşkanı Kararnamesi). VİK'da Kazak vatandaşlığına alınmaya uygun görülenler ile durumu vatandaşlığa alınmaya uygun görülmeyenler hakkında komisyon görüşü açıklanır.

VİK vatandaşlık başvuruları hakkında gerekli belgeleri, ilgili kurumlardan kendisinin belirlediği süre içinde vermelerini talep edebilir (KVK m. 35/1). Bunun yanı sıra, vatandaşlık inceleme komisyonu durumları Kazak vatandaşlığına uygun görülenler ve durumları vatandaşlığa alınmaya uygun görülmeyenler hakkında görüşlerini Cumhurbaşkanın'a bildirir.

Vatandaşlık inceleme komisyonunun yarısından çoğunun ilgili konu hakkında oy vermesi ile görüşler açıklanır (karar verilir).

d. Vatandaşlık Hakkında Karar ve Vatandaşlık Kazanma Anı

Vatandaşlık kazanma dilekçesine, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığının, Vatandaşlık İnceleme Komisyonu'nun ekledikleri belgeler ve görüşleri açıklandıktan sonra vatandaşlığa kabul veya dilekçenin reddedilmesi konusunda Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından karar verilir (KVK m. 36/1)²⁶⁶.

Kazakistan vatandaşlığına başvurunun tekrarlanması halinde ilk kararın verilmesinden itibaren bir yıl geçmesi gerekir. Zorunlu hallerde tekrar başvurunun öngörülen süreden önce incelemeye alınması mümkündür (KVK m. 36/2).

Kazak vatandaşlığına kabulü konusunda Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararı, hakkında kanunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Kazak vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararın hüküm doğurma anı, Kazak hukukunda kabul edilen genel prensipten hareketle belirlenir.

Buna göre, Kazak vatandaşlığını kazanma anı Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın vatandaşlığa kabul kararını verdiği tarihtir (KVK m. 37).

e. Vatandaşlık Hakkında Yayımlanan Karara Karşı İtiraz Yolu

Vatandaşlık konusunda kararlar Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından tekrar ele alınabilir (KVK m. 41/1). Yani Cumhurbaşkanı kararına

²⁶⁶ Vatandaşlığın kazanılması sonuçları, vatandaşlık kazanma dilekçelerine dayalı olarak Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın verdiği kararı İçişleri Bakanlığına gönderilecektir. İçişleri Bakanlığı bu kararı alır ve İçişleri Bakanlığı'nın bölgedeki birimleri yedi gün içerisinde dilekçe sahiplerine dilekçe sonuçları hakkında haber verecektir. Kazak vatandaşlığın kazanan yabancılar veya vatansızlara, İçişleri Bakanlığının illerdeki birimlerinin pasaport işlerinden sorumlu idare yönetiminin vize damgası vurulmuş olan Kazakistan Cumhuriyeti'nin nüfus cüzdanına almaya hak kazandıran senedi verilecektir. Ve onlar yabancılar veya vatansızlar kayıt sisteminden silinecek ve onlara ek vatandaşlığın ispat eden diğer ilgili belgeleri alması ve yararlanması kanunen sağlanacaktır.

Not. Vatandaşlık kazanma talep dilekçesinin incelenmesi, İçişleri Bakanlığına teslim edildikten sonra bir ay içinde ama tüm ilgili makamlarda incelenmesi toplam altı ayı geçmemelidir. (KVK m. 32).

kişiler meşru yollardan haklarını korumak üzere itirazda bulunabilirler. Bu nedenle, Cumhurbaşkanı itirazları esas alarak, vatandaşlık hakkındaki kararlarını tekrar inceleyebilir (KVK m. 41/2).

KVK'nın 41. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, vatandaşlığa alınma başvurusunun, yetkili makamlar tarafından, kanunda öngörülmeven sebeplere dayandırılarak reddedilmesi, kanunda belirtilen süre içerisinde ele alınmaması ve benzeri diğer hukuka aykırılık halleri tespit edilirse, ilgili kişi bu konuda yetkili makama veya mahkemeye başvuruda bulunabilir.

KVK'nın 29. maddesine göre, aranan şartları şahsında taşıyan kişinin vatandaşlığa alınıp alınmaması hususunda Kazakistan Cumhurbaşkanı takdir yetkisine sahiptir. Bu nedenle Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın kararının yargı yoluyla doğrudan iptali mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte hakim vatandaşlığın kazanılmasında vuku bulmuş eksikliklerin ve kanuna aykırılıkların kaldırılmasını kararlaştırabilir. Hatta Cumhurbaşkanının ilgili dilekçeyi yeniden ele almasını isteyebilir.

3. Değerlendirme

Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunda sonradan kazanılan vatandaşlık kişinin doğumundan sonra ve doğumundan başka bir sebebe binaen kazandığı vatandaşlık olarak değerlendirilmektedir.

TVK'da vatandaşlığa başvurmak için aranan şartlardan bazıları, KVK'da da ele almaktadır. Bunun yanı sıra, TVK'da ele alınan KVK'da ise, ele alınmayan şartlar da mevcuttur. Bunlar şu şartlardır:

- a) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,
- b) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
- c) İyi ahlak sahibi olmak,
- ç) Yeterli kadar Türkçe (Devletin resmi dilinde) konuşabilmek,
- d) Türkiye'de kendisinin bakmakla olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,

e) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak (TVK Tasarısında),

Kazak hukukunda İçişleri veya Dışişleri Bakanlığı ve Vatandaşlık İnceleme Komisyonu, başvuru talep dilekçelerini incelerken objektif değerlendirme yaparlar. Ayrıca, daha önce de belirttiğimiz gibi, hukukumuzda vatandaşlık konusunda yetkili makamlarca verilecek kararlara karşı yargı yolu açık tutulmuştur (K. An. m. 13, KVK m. 41/3).

Türk ve Kazak Vatandaşlık Kanunu'nda istisnai vatandaşlığa alınma esas olarak aynıdır. Türk vatandaşlık hukukunda istisnai vatandaşlığa alınması kabul eden kişilerden olan olağanüstü hizmeti geçen kişiler grubu, Kazak hukukunda da aynen kabul edilmiştir.

TVK'nın 7. maddesinin, b fıkrasında istisnai vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler grubu KVK'da da benzer nitelikte kabul edilmiştir.

TVK'da göçmen olarak kabul edilen kişiler grubu, KVK'da da "Kazak tarihinde yaşanan olay neticesinde vatanını terk etmeye mecbur olanlar" olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, TVK'nın ve KVK'nın istisnai vatandaşlığa alınmasını kabul ettiği kişi grupları büyük ölçüde bir biri ile benzetilmektedir.

Türk ve Kazak hukukunda, daha önce belli bir sebeplere bağlı olarak Türk ya da Kazak vatandaşlığını kaybeden kişilere yeniden vatandaşlığa alınma imkanı sağlanmıştır. Türk hukukunda yeniden vatandaşlığa alınma TVK Tasarısı ile getirilen düzenlemeyle ilgilinin ikamet etme şartına veya ikamet etme şartına bağlı olmaksızın vatandaşlığa alınma olarak değerlendirilmiştir. Kazak hukukunda yeniden vatandaşlığa alınma ise, ilgililerden kanunda aranan bazı şartlara bağlı olarak Kazak vatandaşlığın kaybedenler kategorisine girenlerin vatandaşlığa yeniden alınmayacağı açıklanmaktadır.

Evlenme yolu ile Türk ve Kazak vatandaşlığını kazanmanın hükümleri de birbirine çok benzemektedir. TVK'ya göre, Türk vatandaşı ile evlenen kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Çünkü, TVK'ya göre, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanabilmek için, kişinin kanunun evlenme yolu ile vatandaşlık kazanmak isteyenlerde aradığı şartlara sahip olması gerekmektedir.

KVK'da evlenme yolu ile Kazak vatandaşlığını kazanabilmek için Kazak vatandaşı ile evlilik birliği içinde üç yıl birlikte oturması gerekir. Kazak vatandaşlık hukukunda evlenme yolu ile vatandaşlık kazanmak isteyenler bakımından aranan bu şart, Türk vatandaşlığını bu yolla kazanmak isteyenler için de aranmıştır. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması için TVK'da aranan "aile ve evlilik birliği ile ilgili" şartlar KVK'da aranmamıştır.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının, evlenme nedeni ile Türk vatandaşını kazanması için tabi olduğu vatandaşlıkla ilişkisinin kesilmesi şart değildir. Kadın, Türk vatandaşı ile evlenmeden önce sahip bulunduğu vatandaşlığı muhafaza etse bile, Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir.

KVK evlenmenin vatandaşlığa etkisi konusunda TVK'den farklı olarak değişik hükümler getirmiştir. Buna göre, yabancıyla evlenen Kazak vatandaşı kadın veya erkek kendi isteği ile kocasının ya da karısının vatandaşlığını kazanamayacaktır. Fakat, yetkili makam başvurma yoluyla Kazak vatandaşlığını kaybederek, karısının ya da kocasının vatandaşlığına geçebilecektir.

KVK, kendi vatandaşlarının vatansız duruma düşmesini önlemektedir. Yabancı ile evlenme nedeniyle başka bir vatandaşa geçmek isteyen Kazak vatandaşı kişi, Kazak vatandaşlığından ayrılmadan önce, kendisinin kocasının ya da karısının vatandaşlığını kazanabilme olasılığını öğrenme ve bunu bildirme mecburiyetindedir.

Ç. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Evlat Edinilme ile Kazanılması

1. Evlat Edinilme Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması

Türk vatandaşlık hukukuna göre, evlat edinme, evlad edinen ile evlad edinilen arasında suni bir soy bağı meydana getiren bir hukuk akdidir²⁶⁷. Diğer bir anlatımla, evlad edinme, aralarında soy bağı bulunmayan kimseler

²⁶⁷ Faruk, Kerem, Giray, "Uluslararası Sözleşmelerde Evlad Edinme", **MHB**, Aysel Çelikel'e Armağan, yıl 19–20, sayı 1–2, 1999–2000, s. 333.

arasında, hukuk düzeninin öngördüğü şartlar uyarınca tamamlanan hukuki işleme dayalı salt hukuki bir soy bağı ilişkisidir²⁶⁸.

Evlat edinme kan esasına dayanan soy bağından farklı olarak vatandaşlık üzerinde prensip olarak tesir icra etmeyecektir²⁶⁹.

Evlad edinme ile vatandaşlık kazanma halinde sonradan kazanılan vatandaşlık söz konusudur²⁷⁰.

Çocuk sahibi olmayan kişilerin evlat edinme yolu ile çocuk sahibi olmaları konusu Türk Medeni Kanununda aşağıda belirttiğimiz şekilde düzenlenmiştir. Medeni Kanunumuzun 315. maddesinde evlat edinme için yasal başvuru hususu düzenlenmiştir²⁷¹.

TVK'nın 3. maddesinde, evlat edinmenin evlat edinilenin vatandaşlığına tesir etmeyeceği belirtilmiştir. Ancak istisnaen küçük olan evlatlık, vatansız olur veya ana-babası bulunmaz veyahut nerede olduğu bilinmezse, bir Türk tarafından evlatlığa alınmakla Türk vatandaşı olabilir²⁷². Evlatlığın vatansız olması veya birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olması halinde, küçüklük durumu yabancı unsur ihtiva eden olay veya ilişkilere uygulanacak hukuku tespit eden MÖHUK'dan hareketle tespit edilmelidir²⁷³.

TVK Tasarısı'nın 20. maddesi uyarınca, bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen yedi yaşından küçük çocuk, evlat edinildiği tarihten itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilir²⁷⁴. Şu durumda, evlad edinilenin Türk vatandaşlığını kazanabilmesi evlad edinilenin yedi yaşından küçük olmasına bağlıdır. Tasarı, bu hükümle evlad edinilme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını net bir şekilde açıklamaktadır.

²⁶⁸ Tiryakioğlu, **Çocuklara İlişkin Kurallar**, s. 37.

²⁶⁹ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 57.

²⁷⁰ Öztan, **a.g.e.**, s. 404.

²⁷¹ Ahmet, Türkeri, "Türk Medeni Hukukunda Evlat Edinmenin Hukuki Sonuçları", **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2007, s. 27.

²⁷² Erdem, "Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik", s. 295.

²⁷³ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 55.

²⁷⁴ Diğer bazı ülkelerin vatandaşlık kanunlarında da benzer düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin, İsviçre hukukunda "bir İsviçreli tarafından evlat edinilen küçük bu ülke yasasına göre İsviçre vatandaşlığını kendiliğinden kazanacaktır. Portekiz Vatandaşlık Kanununda da evlat edinmenin, Portekiz vatandaşlığını kazandıracığı kabul edilmiştir". Bkz., Uluocak, **a.g.e.**, s. 47.

Evlat edinmenin vatandaşlıkla ilgili diğer bir meselesi de, evlatlığın evlat edinme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasından sonra, evlat edinenin Türk vatandaşlığını kaybetmesi halinde, bu kaybın evlatlığın sahip olduğu Türk vatandaşlığına tesiri meselesidir. Genel prensiplerden hareketle bu meseleyi çözmeye ulaşmaya çalışılabilir. Evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığın kazanan yabancı tarafından evlat edinme sırasında reşit bulunuyorsa Türk vatandaşlığını muhafaza eder²⁷⁵.

Evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için, evlat edinme işleminin geçerli olarak kurulması gereklidir. Bir Türk vatandaşının yabancı bir kişiyi evlat edinmesi veya yabancı bir kişinin Türk vatandaşını evlat edinmesi durumunda, yapılan evlat edinmenin geçerli olabilmesi için, işlemin yetkili hukuka uygun olarak yapılmış olması gereklidir²⁷⁶.

5718 sayılı 27 Kasım 2007 tarihli MÖHUK madde 18/1'e göre, "Evlat edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlat edinme anındaki milli hukukuna tabidir"²⁷⁷. Kanunda yer alan bu hükme rağmen, Yargıtay'ın muhtelif kararlarında, evlat edinme ehliyeti hususunda bu kuraldan ayrıldığı görülmektedir. Evlat edinenin yabancı ülke vatandaşı, evlatlığın Türk vatandaşı olduğu durumlarda, evlat edinen açısından da TMK'da yer alan şartları aramaktadır.

Evlat edinilme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını incelemeden önce, geçerli bir evlat edinme için TMK'da aranan maddi ve şekli şartların ele alınmasında fayda vardır²⁷⁸.

1) Evlat edinmenin maddi şartları,

Türk Medeni Kanununda, evlat edinme işleminin maddi şartları genel şartlar ve birlikte evlat edinme ile tek başına evlat edinme şartları şeklinde bir

²⁷⁵ Nomer, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 58.

²⁷⁶ "Bazı ülkelerde tam evlad edinme, bazı ülkelerde ise hem tam hem de sınırlı evlad edinme rejimi kabul edilmiştir. Tam evlad edinme, evlatlık edinen ve evlad edinenin ailesi arasında tam olarak evlilik içi nesep ilişkisi ile aynı şekilde bir kısımlık bağı kuran evlatlık ile asıl ana ve baba arasındaki bağı son veren evlat edinmedir. Sınırlı evlat edinme ise, bir taraftan evlatlık ile öz ailesi arasındaki ilişkileri sürdürmeye olanak sağlayan, diğer taraftan evlatlık ile evlat edinen ve onun ailesi arasında sınırlı kısımlık ilişkisi kuran bir müessesedir". Bkz., Işıl, Özkan, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktaları**, Ankara, Naturel Yayınevi, 2003, s. 116.

²⁷⁷ Tiryakioğlu, **Çocuklara İlişkin Kurallar**, s. 43; Giray, **a.g.m.**, s. 335.

²⁷⁸ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 52.

ayırma tabi tutulmuştur²⁷⁹. Dolayısıyla, evlat edinme işleminin maddi şartları genel şartları ve birlikte evlat edinme ile tek başına evlat edinme şartları şu şekilde incelenebilir:

a) Bakım ve eğitim şartı,

Bir küçüğün evlat edinilebilmesi için, evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması gerekir (TMK m. 305). Ergin ve kısıtlılar için ise, bedensel ve zihinsel özü sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç kimse evlat edinilecekse evlat edinen tarafından en az beş yıldan beri bakılıp gözetilmiş olmalıdır ya da evlat edinen tarafından küçükken en az beş yıl bakılıp gözetilmiş olmalıdır. Bunun yanı sıra, en az beş yıldan beri evlat edinen ile aile halinde birlikte yaşamakta olmalıdır (TMK m. 313).

b) Yaş şartı,

Yasa, evlat edinilen için bir yaş şartı gerektirmemiş olup, bir kimse yaşı ne olursa olsun evlat edinebilir. Buna karşın, evlat edinenin en az otuz yaşında olması gerekir. Ayrıca evlat edinen kişinin evlatlıktan en az on sekiz yaş büyük olması şarttır (TMK m. 307).

c) Evlilik şartı,

Eşlerin birlikte evlat edinebilmeleri için en az beş yıldan beri evli olmaları ve otuz yaşını doldurmuş olmaları gerekir. Ancak, eşlerden biri en az iki yıldan beri evli olmaları veya kendisinin otuz yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla diğerinin çocuğunu evlat edinebilir (TMK m. 306).

ç) Evlat edinenin sahih nesepli fûrum (altsoyu) bulunmaması şartı,

Ergin ve kısıtlıların evlat edinilebilmesi için sahih nesepli çocuğunun bulunması gerekir. Küçüklerin evlat edinilmesinde bu şart aranmaz (TMK m. 313).

d) Evlat edinilenin menfaati şartı,

Evlat edinmeye hakim izin verebilmesi için, bunda evlat edinilecek çocuğun menfaati bulunması lazımdır. Bunun yanı sıra, evlat edinmenin evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarını hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelememesi de gereklidir (TMK m. 305).

²⁷⁹ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 52–53.

e) Eşlerin birlikte evlat edinmesi şartı,

Medeni Kanunun 306. maddesine göre evli olmayanların birlikte evlat edinmeleri mümkün olmadığı gibi, eşlerin de ancak birlikte evlat edinebilecekleri, tek başına evlat edinemeyecekleri hükmü getirilmiştir.

f) Rıza şartı,

Medeni Kanunun 308. maddesine göre, ayırt etme gücüne sahip olan, rızası olmadıkça evlatlığa alınamaz. Bu rıza küçüğün veya ana ve babasının oturdukları yer mahkemesinde sözlü veya yazılı olarak açıklanarak tutanağa geçirilir. Rıza verilebilmesi için evlat edinenlerin adlarının belirtilmiş olması veya evlat edinenlerin belirlenmiş olması gerekmez. Ana ve babanın rızası doğumdan sonraki ilk altı hafta geçtikten sonra verilebilir. Rızanın tutanağa geçirilmesinden sonraki altı hafta içinde aynı usulle geri alınabilir. Geri almadan sonra yeniden rıza verirse bu rızadan geri dönülemez. Eğer ana ve babadan birinin kim olduğu bilinmiyor veya uzun süreden beridir nerede oturduğu bilinmiyorsa veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunuyorsa ya da küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmiyorsa bu rıza aranmaz. Son durum için rızanın aranmaması kararı ilgiliye yazılı olarak bildirilir (TMK m. 310, 311, 312). Evlat edinilecek kişi vesayet altında ise, ayırt etme gücüne sahip olup olmamasına bakılmaksızın vesayet dairelerinin izniyle evlat edinilebilir²⁸⁰.

Evlat edinme şahsa sıkı surette bağlı bir hak olduğundan, evlat edinenin temyiz kudretine sahip olması gerekir. Eğer evlat edinmek isteyen kimse mümeyyiz bir kısıtlı ise, vasinin ve ayrıca Sulh Hakiminin ve Asliye Mahkemesinin izni gereklidir. Bunun yanı sıra, evlat edinilen evliyse, eşinin de rızasının bulunması gereklidir.

2) Evlat edinmenin şekli şartları

Küçüklerin evlat edinilmesinde aracılık faaliyetleri, ancak Bakanlar Kurulunca yetki verilen kurum ve kuruluşlarca yapılır.

a) Ana babanın rızasının mahkemede tutanağa geçirilmesi,

²⁸⁰ Aydın, Zevkliler, Beşer, Acabey, Emre, Gökyayla, **Medeni Hukuk, Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, 2000, s. 972.

Medeni Kanunun 309. maddesi uyarınca ana babanın rızası küçüğün veya ana babanın oturdukları yer mahkemesinde sözlü veya yazılı olarak tutanağa geçirilmiş olmalıdır ya da rızanın aranmamasına karar verilmiş olmalıdır (TMK m. 309). Küçük gelecekte evlat edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir ve ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlat edinenin veya evlat edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun oturduğu yer mahkemesi rızanın aranıp aranmamasına karar verir²⁸¹. Diğer hallerde, bu konudaki karar evlat edinme işlemleri sırasında verilir (TMK m. 312)

b) Evlat edinme kararı,

Evlat edinme kararı ile evlatlık ilişkisi kurulmuş olur. Yetkili mahkeme evlat edinenin oturma yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesidir. Mahkeme esaslı sayılan her türlü durum ve koşulları kapsamlı bir biçimde araştırdıktan, evlat edinen ile edinilenin dinlenmeleri ve gerektiği takdirde uzman görüşleri alındıktan sonra karar verebilir. Araştırma ile evlat edinen ile edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlat edinenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelten sebepler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmelerin açıklığa kavuşturulması hedeflenir. Evlat edinenin altsoyu varsa, onların evlat edinme ile ilgili tavır ve düşünceleri de değerlendirilir (TMK m. 316). Evlatlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı evlat edinilenin naklen geldiği nüfus kütüğüne ve evlat edinenin nüfus kütüğüne işlenir. Bunun yanında iki kütük arasındaki her türlü bağ kurulur (TMK m. 314).

TVK m. 3'e göre, evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için gerekli şartları şu şekilde sıralayabiliriz.

1) Ön şart,

Bir Türk tarafından evlat edinilen yabancı kişinin Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için gerekli olan ön şart, onun küçük olmasıdır. Eğer bu ön şart gerçekleşmemiş ise, diğer şartlar gerçekleşmiş olsa dahi, evlat edinme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanamaz.

²⁸¹ Zevkliler, Acabey, Gökyayla, **a.g.e.**, s. 978.

2) Alternatif şartlar,

Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen küçüğün Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için kanunda, küçük olma ön şartı yanında alternatif şartlar da kabul edilmiştir. Bunlar:

a) Evlat edinilen vatansız olmalıdır. Evlat edinilen, ana-babasının vatansız olması sebebiyle veya ana-babası ile hukuken geçerli bir nesep ilişkisinin kurulamaması sebebi ile ana-babadan vatandaşlık alamamış olmalıdır.

b) Evlatlığın ana-babası belli olmamalıdır. Bu hukuken veya fiilen belli olmamadır. Ana-babasından birisinin belli olması halinde evlatlık Türk vatandaşlığını kazanamaz.

c) Evlatlığın ana-babasının nerede olduğu bilinmemelidir. Bu ihtimalde ana veya baba hukuken veya fiilen bellidir. Ancak evlat edinme zamanında nerede oldukları bilinmemektedir. Ana-babanın nerede olduğunun bilinmemesinden maksat, ana-babanın dünya üzerinde nerede olduğunun bilinmemesi ve bu yüzden çocuğun ailesi ile ilgisi ve bilgisinin bulunmamasıdır. Bu şart hem ana, hem de baba bakımından aranır.

Evlat edinilen küçüğün Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, küçük olma ön şartı yanında, yukarıda belirtilen alternatif şartlardan birinin varlığı yeter. Kanun bu üç ihtimal dışında evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılamayacağını kabul etmiştir.

2. Evlad Edinilme Yolu ile Kazak Vatandaşlığının Kazanılması

KMK'ya göre, evlat edinme, yetkili makamın evlad edinme konusunda kabul ettiği karar sonucuna bağlı olarak, evlad edinmek isteyen ile evlatlık arasında suni yoldan soybağı kurulmasını sağlar²⁸².

KVK'nın 25. maddesine göre, Kazak vatandaşı tarafından evlat edinilen on dört yaşından küçük vatansız veya yabancı devlet vatandaşı

²⁸² Nısanbekova, **Devletler Özel Hukuku**, s. 91.

çocuk, evlat edinildiği tarihten itibaren Kazak vatandaşı olur. Bu durumda çocuğun Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi için tek şart on dört yaşından küçük olmasıdır.

Birlikte evlat edinme halinde ise, ana veya babadan birinin Kazak vatandaşı olması yeterlidir. Buna göre, Kazak vatandaşı ana veya baba ile vatansız veya yabancı devlet vatandaşı diğer eşin yetkili makama birlikte yapacakları başvuru üzerine çocuk Kazak vatandaşlığını kazanır. Yani birlikte evlat edinme sonucunda on dört yaşından küçük olan çocuğun Kazak vatandaşlığını kazanabilmesi için ana ve babanın bu konuda anlaşmış olması gerekir.

Evlat edinilenler, on sekiz yaşına kadar evlat edinilme tarihine kadar vatandaşlığında oldukları devletin vatandaşlığın taşırlar. Ancak on sekiz yaşını doldurduktan sonra kendi iradelerini kullanarak vatandaşlıklarını seçme imkanı tanınmıştır (KVK m. 27/1).

Evlat edinme yolu ile Kazak vatandaşlığının kazanılabilmesi için, evlat edinme işleminin geçerli olarak kurulması gerekir²⁸³. Geçerli bir evlat edinmeden bahsedebilmek için de, evlat edinme konusunda kanunun aradığı maddi ve şekli şartların incelenmesinde fayda vardır.

- 1) Evlat edinmenin maddi şartı,
- a) Evlat edinilenin menfaati şartı,

Erginlik yaşına ulaşmamış kız veya erkek çocuğun evlat edinilmesi onların menfaatine aykırı ise, evlat edinme işlemi durdurulur. Yani ilk olarak çocuğun evlat edinilmesi için onun bu işte menfaatinin olup olmadığına bakılır (KMK m. 76/1).

- b) Evlat edinilecek çocukların yakınlarının üstünlüğü şartı,

Her bir evlat edinmede hakim, evlat edinmek isteyenler arasından çocuğu öncelikle yakınlarının evlat edinmelerini ister. Yani, hakim çocuğu evlat edinmek isteyenler arasından çocuğu evlat edinmeye uygun görünen kişiyi seçer (KMK m. 76/2). Örneğin, hakim evlat edinmek için başvuruda

²⁸³ Suleymenov, Basin, **a.g.e.**, s. 100.

bulunan yabancı kişiden önce ülke içi vatandaşlarından çocuğu evlat edinmek isteyenlerin olup olmadığı araştırır.

c) Kardeş çocukların evli bir çift tarafından evlat edinmesi şartı,

Bu şarta göre, kardeşler olarak bilinen çocukların evli bir çift tarafından evlat edinilmesi gerekmektedir. Bu şart, aynı aile çocuklarının birlikte olmalarını ve aynı aile içinde yetişmelerine yöneliktir. İstisnai bir durum olarak kardeş çocukların evli çift tarafından evlat edinilmesi şartı yalnızca kardeş çocukların menfaatine aykırı olduğu düşünüldüğünde gerçekleşmeyebilir (KMK m. 79/1).

ç) Evlat edinmek isteyen evlat edinilecek çocuğun aile içinde iyi yetişmesini sağlayabilecek durumda olması şartı,

Evlat edinmenin bu şartı, evlat edinmek isteyen evlat edinilecek çocuğun aile içinde iyi geçinebilmesini, iyi eğitim alabilmesini sağlayacak durumda olmasını gerektirmektedir (KMK m. 80/1).

d) Evlat edinmek isteyen evli olması şartı,

Evlat edinmek isteyen evlat edinebilmesi için evli olması gerekmektedir. Dolayısıyla, KMK'ya göre, istisnai durumlar dışında evli olmayan kişilerin evlat edinmeleri engellenmiştir (KMK m. 80/3).

e) Evlat edinmek isteyen ile evlat edinilecek çocuk arasında yaş sınırı,

KMK'da, evlenmemiş kişilerin de evlad edinebileceği kabul edilmiştir (KMK m. 80). Ancak, evlenmemiş kişilerin evlad edinebilmeleri için evlad edinilecek çocuklardan on altı yaş büyük olmaları gerekir.

Hakim evlad edinecek kişi ile evlad edinilecek çocuk arasındaki evlad edinebilmesini sağlayan (kanunun gerektiği) yaş sınırını mücbir sebeplere bağlı olarak azaltabilir. Fakat kanunda, evlad edinecek kişinin evlad edinilecek kişiden yaş sınırının azaltılmasının hangi şartlarla mümkün olacağı açıklanmamıştır. Dolayısıyla, evlatlık ilişkilerinde, evlat edinmek isteyen ile evlad edinilecek çocuk arasında yaş sınırının tespiti, evlat edinme başvurusunun mahkeme incelemesinde hakim tarafından yapılır.

KMK uyarınca, üvey babanın veya üvey ananın evlad edinebilmesi için, üvey ana veya babanın evlad edinilecek çocuktan on altı yaş büyük olması şartı aranmayacaktır (KMK m. 81).

f) Evlat edinilecek çocuğun vasisinin veya kayyımının rızasının olması şartı,

Ergin olmayan çocuğun evlat edinilmesi için onun vasisinin ve kayyımının rızası gerekir. Yani, evlat edinilecek çocuğun anası veya babası reşit olmadığı durumlarda çocuk anasının veya babasının, vasisinin ve kayyımının rızasına bağlı olarak evlad edinilir (KMK m. 82).

j) Çocuğun rızası şartı,

On yaşından büyük çocuğun evlat edinmesi, onun rızasını gerektirir. Çocuğun evlat edinmedeki rızasını hakim tespit edecektir. Yani, çocuğun evlat edinmedeki rızası mahkemede duruşma sırasında belli olacaktır. Bunun yanı sıra, çocuk evlat edinilene kadar evlat edinmek isteyen ile birlikte aynı evde kalmış ise, hakim çocuğun evlat edinilmesi için rızasının olduğunu kabul eder.

h) Çocuğu evlat edinmek isteyen ile evlat edinilecek çocuğun birbirini tanıyor olması şartı,

Çocuğu evlat edinmek isteyen evlat edinmeden önce çocuk hakkında bilgiler alabilecektir. Yani, çocuğu evlat edinmek isteyen, çocuktan sorumlu aracı kurumdan çocuk ile ilgili bilgi alabilir ve çocuk ile kendisinin de tanışmasının sağlanmasını isteyebilir (KMK m. 76/3).

2) Evlat edinmenin şekli şartı,

a) Evlat edinme talep dilekçelerin verilmesi,

Evlat edinmek isteyen kişi, evlat edinmek için vesayet dairesine evlat edinme dilekçesi ile başvuru yapar. Bununla beraber evlat edinmek isteyen kendi aylık geliri, aile durumu, sağlığı ve haysiyeti hakkında ilgili resmi acentaların verdiği belgeleri de vesayet dairesine verir (KMK m. 76/3).

b) Evlat edinilecek çocukların ve evlat edinmek isteyen kişilerin kaydı,

Evlat edinilecek ve evlat edinmek isteyen kişilerin resmi kayıt edilmesi il ve ilçelerdeki yürütme organının bu konuda çıkardığı kararname ile düzenlenir. Bunun yanı sıra, yabancı evlat edinmek isteyen kişinin kayıt edilmesi ise, Dışişleri Bakanlığı'nın çıkardığı kararname ile düzenlenir (KMK m. 78).

c) Mahkemede incelenmesi,

Evlat edinme dilekçesi verildikten sonra evlat edinme işi evlat edinmek isteyeninin oturduğu yer mahkemesinde incelenir.

KMK'da evlad edinmenin çocuğun menfaatine hizmet etmesi gayesi ile mahkemedeki duruşmalarda, çocuktan sorumlu tutulan kişilerin de duruşmaya katılması gerekir. Bunun yanı sıra, kanunda evlad edinme ile ilgili mahkeme duruşmalarında, vesayet dairesi temsilcilerinin bulunmaları da ön şart olarak kabul edilmiştir (KMK m. 77/2).

Kanunda duruşmasız olarak da çocukların ana babasının muvafakati ile belli kişilere evlat edinilmeye verilebileceği öngörülmüştür. Fakat, bu halde vesayet dairesi hakime mahkemede duruşmasız evlat edinmenin çocuğun menfaatine olduğunu ispatlayan sonuçlar sunmalıdır (KMK m. 82).

3. Değerlendirme

TMK'ya göre, bir küçüğün evlat edinilmesi, evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlı olmaktadır. Bunun yanı sıra, evlad edinmenin her halde küçüğün yararına bulunması ve evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekmektedir.

Evlatlık ilişkisi, kişinin veya eşlerden birinin oturduğu yer mahkemesine verdiği evlad edinme dilekçesine bağlı olarak kurulacaktır. TMK'nın 315. maddesi uyarınca, evlad edinme kararı, evlad edinenin yerleşim yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararı ile birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur.

Evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması evlat edinmenin geçerli olarak kurulmasını gerektirir. Ayrıca, TVK'da evlat edinme ile ilgili ön şartı kabul edilmiştir. Bu ön şarta göre, evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için çocuğun küçük olması gerekir.

Evlad edinme yolu ile kazanılan Türk vatandaşlığı, süreklidir; dolayısıyla evlatlık ilişkisinin son bulması halinde de, devam eder.

Evlad edinilme yolu ile Kazak vatandaşlığının kazanılması ise, çocuğun on dört yaşından küçük olmasını gerektirir. KVK uyarınca, Kazak vatandaşı tarafından evlad edinilen on dört yaşından küçük yabancı veya vatansız çocuk evlad edinildiği tarihten itibaren Kazak vatandaşlığını kendiliğinden kazanacaktır. Bunun yanı sıra, ana veya babadan birisi Kazak vatandaşı diğer ana veya babası yabancı veya vatansız ise çocuk, yabancı ana veya babasının bu konuda rızasının verilmesinden sonra Kazak vatandaşlığını kazanabilecektir.

Kazak Vatandaşlık Hukukunda evlad edinilme yolu ile Kazak vatandaşlığının kazanılması devamlı ve süreklidir. Çocuk evlad edinilme yolu ile Kazak vatandaşlığını kazandıktan sonra, ana veya babasının Kazak vatandaşlığını kaybetmesi çocuğun vatandaşlığını etkilemez.

E. Türk ve Kazak Vatandaşlığının Seçme Hakkı İle Kazanılması

1. Türk Vatandaşlığının Seçme Hakkı İle Kazanılması

Seçme hakkı, kanunda tespit edilmiş ve belli özelliklere sahip olan yabancılar bakımından kabul edilmiş bir haktır²⁸⁴. Seçme hakkı, Fransızca'da (*droit d'option*) yani, bir şahsın iki tâbiyetten birini seçmesi demektir²⁸⁵. Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılması kişinin kendi isteği ile yetkili bir makamın onayı gerekmeksizin bir devletin vatandaşlığını kazanabilmesidir. Başka bir ifade ile, kişinin kanunun tanıdığı yetkiden yararlanarak, kendi isteği ile vatandaşlığında değişiklik yapabilmesidir.

TVK açısından da seçme hakkı, kişiye tanınmış bir yetkidir ve seçme iradesinin kullanılması ile Türk vatandaşlığı kazanılır. Türk vatandaşlık kanununda seçme hakkı, kanunda tespit edilmiş ve belli özelliklere sahip olan kişilere tanınmış bir haktır. Bu yüzden seçme hakkı, sùbjektif kamu hakkı

²⁸⁴ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 144.

²⁸⁵ Osman, Fazıl, Berki, "Türk Hukukunda Seçme Hakkı İle Vatandaşlığın Kaybı", **AÜHFD**, cilt 35, sayı 1-4, 1978, s. 282.

niteliğindedir. Bu haktan yararlanabilecek kişiler kategorisine, ya daha önceden Türk vatandaşı olup evlenme yolu ile; veya ana ya da babalarının Türk vatandaşlığından ayrılması sonucunda onlara bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmişlerdir. Bunlardan tekrar Türk vatandaşlığına geçmek isteyen kişiler, kanunî süre içinde seçme hakkı kullanmakla, herhangi bir işleme gerek kalmadan Türk vatandaşlığını kazanacaklardır.

TVK'da Türk Medeni Kanununa göre reşit olmalarından başlayarak bir yıl içinde m. 12'de sayılan kişilerin Türk vatandaşlığını seçebilecekleri kabul edilmiştir. Kanunda kabul edilmiş bu süre hak düşürücü süredir. Eğer, kişinin reşit olmasından itibaren seçme hakkı kullanılmadan bir yıl geçirilmiş ise o zaman seçme hakkından yararlanarak Türk Vatandaşlığının kazanılması mümkün değildir.

TVK'da seçme hakkı gibi kolay yoldan Türk vatandaşlığını kazanma imkanı tanınmış olan kişi grupları; Türk vatandaşlığını ana veya babalarına bağlı olarak kaybetmiş olan küçükler ve evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılan kadın olmak üzere ikiye ayrılmıştır²⁸⁶.

1) Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığından ayrılan kadının seçme hakkı: Yabancı erkekle evlenen Türk vatandaşı kadın TVK m. 19'daki şartlar dahilinde isteği halinde Türk vatandaşlığını kaybetmektedir. TVK bu kadına, vatandaşlığını kaybetmesine yol açan ve kocanın tabiiyetini kazandıran evlenmenin sona ermesinden itibaren üç yıl içinde seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönebilme imkanı tanınmıştır. Kanunda, yabancı ile evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kaybetmiş kadının seçme hakkından yararlanabilmesi için, evliliğin sona ermesi şartı aranmıştır.

2) Türk vatandaşlığını ana veya babalarına bağlı olarak kaybetmiş olan küçükler,

a) "Yabancı ile evlenmek suretiyle 19 uncu madde gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları" (TVK m. 30). Bu çocuklar, kadının yabancı erkekle evlenmeden önceki çocuklarıdır. Küçük çocuklar, babanın ölmüş olması, babanın belli olmaması

²⁸⁶ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 146.

ve babanın vatansız olması hallerinde analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler (TVK m. 30). Kanun, bu çocukların reşit olmalarından itibaren bir yıl içinde Türk vatandaşlığına dönebileceklerini kabul etmiştir (TVK m. 12).

b) Vatandaşlıktan çıkan ana veya babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden küçük çocuklar (TVK m. 32).

c) Türk erkeğı ile olan evliliğın sona ermesiyle, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kadının çocukları. Yabancı kadın, Türk erkeğı ile evlenme sonucunda kazandığı Türk vatandaşlığından, evlenmenin sona ermesiyle, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılması mümkündür (TVK m. 28). Türk vatandaşlığını kazandıran evlenmeden önceki küçük çocuklar ile o evlilikten doğan küçük çocuklar (şartları varsa) analarının seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılması halinde, analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Bu çocukların Türk Medeni Kanununa göre reşit olmalarından itibaren bir yıllık süre içinde Türk vatandaşlığını seçme hakkı vardır (TVK m. 37).

d) TVK m. 36'ya göre, ana veya babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığından ayrılan küçük çocukların da, TMK'ya göre reşit olmalarından itibaren bir yıllık süre içinde seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanabilecekleri kabul edilmiştir (TVK m. 12).

Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kazanmak için yetkili makamlara verilen dilekçede Türk vatandaşlığını kaybetme tarihi ve sebebi kayıptan sonra kazandığı uyrukluk, doğum tarihi ve yeri ile ayrıca yabancı ile evlenmeler de evliliğın başlama ve sona erme tarihleri gösterilir ve varsa belgeleri eklenir. Bu makamlarca dileğinin doğruluğı tespit edildiğı takdirde derhal tescilleri yapılır ve İç İşleri Bakanlığına bilgi verilir (TVKUIY m. 18). Eğer kişi kanunda aranan bu şartlara haiz değılse, bu durumda müracaat ettiğı makam talebi redd eder.

Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kazanmanın sonuçları ise, TVK m. 17 ve m. 18'de düzenlenmiştir.

Seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanan ana ise; ananın küçük çocukları; babanın ölmüş olması, babanın belli olmaması, babanın

vatansız olması veya velayetin anada bulunması hallerinde, analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kazanacaklardır (TVK m. 16).

Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kazanan baba ise; babanın küçük çocukları, Türk vatandaşlığını kazanan babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kazanacaklardır (TVK m. 17 göndermesi ile m. 16).

Yabancı ile evlenmek suretiyle yabancı ülke vatandaşlığını kazanan analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığından ayrılan çocuklar, analarının seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanırlar (TVK m. 18).

Kadına Türk vatandaşlığını kaybettiren evlenmeden olan çocuklar ise, babanın ölmüş olması, babanın belli olmaması, babanın vatansız olması, çocuğun vatansız olması ve velayetin anada bulunması hallerinde, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanan analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kazanırlar. Çocukların analarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, millî kanunun engel olmaması gereklidir (TVK m. 16).

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı m. 21'e göre, seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılması 403 sayılı TVK ile vatandaşlığının kazanılmasının kapsamına nispetle, oldukça daraltılmış yalnızca Türk vatandaşlığından ayrılan ana veya babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığın kaybeden çocuklara tanınmış bir hak olarak öngörülmüştür²⁸⁷.

Seçme hakkını kullanmak sureti ile Türk vatandaşlığını kazanmak isteyenler Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının 27. maddesi uyarınca ana veya babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklardır. Bunlardan tekrar Türk vatandaşlığına dönmek isteyenler, kanunda tespit edilmiş olan sürelerde, Türk vatandaşlığına dönme yolunda irade beyanında bulunmalarıyla, herhangi bir işleme gerek kalmadan Türk vatandaşlığını kazanacaklardır.

²⁸⁷ Doğan, **Vatandaşlık Hukuku**, s. 145.

2. Kazak Vatandaşlığının Seçme Hakkı İle Kazanılması

Seçme hakkını kullanmak sureti ile vatandaşlığın kazanılması; kişinin daha önce belli sebeplerden dolayı Kazak vatandaşlığını kaybetmesi ve kanuni şartları haiz olması halinde seçme hakkını kullanarak tekrar eski vatandaşlığına dönebilmesidir.

TVK'da seçme hakkını kullanmak sureti ile kazanılan vatandaşlık, ana veya babalarına bağlı olarak vatandaşlığını kaybetmiş çocukların ergin olmalarından itibaren bir yıl içinde ve evlenme ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadının evliliğin sona ermesinden itibaren üç yıl içinde kendi iradelerini kullanarak, yetkili makam iradesine ihtiyaç duymadan kazandıkları vatandaşlıktır.

KVK'da ise, seçme hakkını kullanarak Kazak vatandaşlığını kazanma, TVK'da olduğu gibi ayrı bir vatandaşlık kazanma yolu olarak ele alınmamıştır. Fakat, seçme hakkını kullanarak vatandaşlık kazanmaya benzer bir düzenleme vardır.

KVK'nın 27/3. maddesi uyarınca, evlad edinme yolu ile Kazak vatandaşlığını kazanan çocuk ergin olduktan sonra, seçme hakkını kullanarak hangi ülke vatandaşlığında kalacağını kendisi seçecektir.

KVK'nın 18. maddesinde, daha önce Kazak vatandaşı olan ama belli sebeplerden dolayı vatandaşlığını kaybeden kişinin, oturduğu yerdeki yetkili makama yeniden vatandaşlık kazanmak için dilekçe vermesi ile yeniden vatandaşlığa alınabileceği açıklanmış ama yeniden vatandaşlık kazanmak için ne tür şartların aranacağı gösterilmemiştir. Bu sebeple, esas alınan vatandaşlık kazanma yolu, yeniden vatandaşlık kazanma yolu olsa dahi, seçme hakkı ile vatandaşlığın kazanılması olarak da ele alınabilir.

Kısaca, KVK'ya göre, kişinin kendi iradesini belirterek daha önce kaybettiği vatandaşlığını tekrar kazanmak istemesi seçme hakkı ile kazanılan vatandaşlıktır. Fakat, seçme hakkını kullanmak suretiyle kazanılan vatandaşlığın, yeniden kazanılan vatandaşlıktan farkı, yetkili makamın kişiye vatandaşlık kazandırma arzusunun olup olmamasına bakılmamasıdır.

3. Değerlendirme

TVK'da seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılması, herkese tanınmış bir hak değildir. Seçme hakkı, kanunda tespit edilmiş ve belli özelliklere sahip olan kişiler bakımından kabul edilmiş bir haktır.

TVK'da seçme hakkı gibi kolay yoldan Türk vatandaşlığını kazanma imkanı; Türk vatandaşlığını ana veya babalarına bağlı olarak kaybetmiş olan küçüklere ve evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılan kadınlara, tanınmıştır (TVK m. 12 ve m. 13).

Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı m. 21 uyarınca, ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar ergin olmalarından itibaren üç yıl içinde seçme hakkını kullanmak suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilirler. TVK ile Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı arasında seçme hakkının kişilere tanınması bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık da Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında seçme hakkı ile vatandaşlığın kazanılmasının yalnızca ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklara tanınmasıdır.

TVK'da seçme hakkının kullanılması sureti ile Türk vatandaşlığını kazanmış olanlar ile doğum yoluyla, evlenme, evlat edinme ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazananlar arasında, haklardan yararlanma ve mükellefiyetlere katlanma bakımından farklılık yaratılmamıştır.

KVK'nın 27. maddesi uyarınca, seçme hakkını kullanmak suretiyle vatandaşlık kazanmak isteyenler ergin olduktan sonra, evlad edinme yolu ile kazandığı Kazak vatandaşlığında kalmaya devam edebilecek veya Kazak vatandaşlığını terk ederek başka devlet vatandaşlığını kazanabileceklerdir.

KVK'da seçme hakkını kullanmak sureti ile vatandaşlık kazanma hakkının, çocuğun ergin olduğu tarihten itibaren ne zamana kadar kullanılacağı kanunda belirtilmemiştir. Diğer taraftan, KVK'da seçme hakkı ile vatandaşlık kazanmanın ne zamana kadar kullanılabileceği, KVK'nın üç genel ilkesinden biri olan kişinin vatandaşlık değiştirmede serbest olması ilkesine dayandırılmıştır.

II. 4 KASIM 2000 TARİHLİ, BEYAZ RUSYA, KAZAKİSTAN, KIRGIZİSTAN VE RUSYA FEDERASYONU DEVLETLERİ VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASINA DAİR MİLLETLERARASI ANLAŞMA.

SSCB dağılıp her bir devlet kendi bağımsızlığını kazandıktan sonra SSCB vatandaşları, kendi tarihi vatani olan devletin vatandaşlığını kazanmak istemişlerdir. Bundan dolayı, SSCB vatandaşları eski SSCB üye devletlerinden birinin vatandaşlığını kazanmak için, bu devlete göç etmeye ve o devletin vatandaşlığını kazanmaya gayret etmeye başladıkları görülmüştür.

KVK'nın 10. maddesi uyarınca, Kazak vatandaşlığını kazanma milletlerarası anlaşmayla da mümkün olmaktadır. Fakat, Kanunda milletlerarası anlaşmaya bağlı olarak vatandaşlık kazanma hakkında ayrıntılı hükümler yoktur. KVK'da sadece, vatandaşlığın diğer kazanma yolları ile birlikte, vatandaşlığın milletlerarası anlaşma ile de kazanılacağı hükme bağlanmaktadır.

SSCB'nin dağılmasından itibaren bağımsız devletler tarafından da kişilerin arzu ettiği devletin vatandaşlığını kolay yoldan kazanabilmesi için milletlerarası anlaşmalar yapılmaya başladı. 4 Kasım 2000 tarihinde ise dört devletle (Kazakistan, Rusya, Beyaz Rusya, Kırgızistan) ortak, milletlerarası anlaşma imzalanmıştır.

Bu anlaşma, SSCB içinde birlikte yaşayan bu devletlerin SSCB'nin dağılmasından sonra kendi aralarında var olan sosyal, siyasi ve hukuki ilişkilerin geliştirilmesini ve muhafaza edilmesini, vatandaşların vatandaşlık seçme haklarının sağlanmasını gözetmektedir.

Bu milletlerarası anlaşmanın 1. maddesi uyarınca, bu anlaşmaya taraf devlet vatandaşı aşağıda belirtilen şartlara sahip olduğunda, anlaşmaya taraf devletin vatandaşlığını kazanırlar.

- 1) İlgilinin 1991 yılına kadar, SSCB vatandaşlığını taşıması,
- 2) İlgilinin anlaşmaya taraf devlette kan bağı bulunan yakınlarının olması,
- 3) İlgilinin anlaşmaya taraf devlette devamlı olarak oturması,

Bu milletlerarası anlaşmaya taraf devletin vatandaşlığını kazanmak isteyen, vatandaşlığını kazanmak istediği devletin yetkili makamına dilekçe ile başvurur. Bunun yanı sıra, başvuru yapan kişi yetkili makama kendisinin anlaşmaya taraf diğer bir devletin vatandaşı olduğunu ispatlayan belgeleri sunması gerekir (m. 2/1). Sözleşmeye taraf devlet, vatandaşlık kazanma başvurusu yapıldıktan sonra, kendi iç hukuk kaidelerini nazara alarak üç ayı geçmeyen bir süre içinde vatandaşlık başvurusunu kayıt eder (m. 2/2). Vatandaşlık kazanmak isteyen kazanmak istediği devlet vatandaşlığını kazandığı hakkında yetkili makamın kararı verilene kadar eski vatandaşlığını muhafaza eder (m. 2/3).

Bu anlaşmaya taraf bir devletin vatandaşlığını kazanan ana ve babanın ergin olmayan çocukları da ana ve babanın vatandaşlığını takip eder (m. 3/1). Fakat, ergin olmayan çocuğun anası veya babasından biri anlaşmaya taraf bir devletin vatandaşlığını kazanmış ise, diğer anası veya babası yabancı bir devlet vatandaşlığını taşıyor ise, çocuğun vatandaşlığı ana ve babanın muvafakatine bağlıdır. Buna göre, anlaşmaya taraf bir devletin vatandaşlığını kazanan bu konuda eşinin verdiği muvafakati yetkili makama bildirir. Çocuğun vatandaşlığının değiştirilmesi için çocuğun ana veya babasından mahkeme kararı ile velayet hakkı alınmış ise, çocuk velayet hakkı bulunmayan ana veya babasının vatandaşlığını takip etmez.

Bu anlaşmanın 5. maddesi uyarınca, bu anlaşma hükmüne bağlı olarak vatandaşlık kazanmak isteyenlere, vatandaşlığını kazanmak istedikleri devletin milli hukuku daha kolay yoldan vatandaşlık kazanma yolları öngörüyor ise, ilgililer bu devletin milli hukukunda öngörülen kolay yollarla vatandaşlık kazanabilir (m. 6/1).

SONUÇ

Vatandaşlık kavramı ile ilgili olarak ilk başta devletin kuruluşu ve devletin unsurlarından bahsetmiştik. Devletin unsurlarından birisi olan insan topluluğu, vatandaşlık hukukunun temel konusunu oluşturmaktadır. Bir insan topluluğunun devletin kurucu unsuru olabilmesi için sınırları belirli bir ülke üzerinde yaşaması ve kendisini uluslararası alanda temsil edecek bir siyasi otoriteye sahip olması ve devletle arasında sürekli bir hukuki bağın bulunması gerekir. Devlet ile devletin kurucu unsuru arasındaki sürekli bir hukuki bağ vatandaşlık bağı (rabıta) olarak adlandırılmaktadır.

Kişileri devlete bağlayan hukuki bağ olan vatandaşlık eskiden olduğu gibi günümüzde de büyük öneme sahiptir. Çünkü vatandaşlık kişilerin yurt içinde veya yurt dışında devletin vatandaşlarına tanıdığı hak ve imtiyazlardan yararlanabilmesini sağlamaktadır. Bu itibarla, günümüzde vatandaşlık ve daha genel manası ile tabiiyet milletlerarası alanda kişilerin belirli bir devlete aidiyetini temel unsurlardan birisi olmaya devam etmektedir.

Türk ve Kazak Anayasasında vatandaşlık kanunların gösterdiği şartlarla kazanılır ve kaybedilir. Bireylerin Türk ve Kazak vatandaşlığını kazanmasını veya kaybetmesini düzenleyen mevzuat, vatandaşlık mevzuatıdır.

Vatandaşlık konusunda kişilerin sosyal (ilke olarak soy, dil, din gibi) nitelikleri, kişinin devletin insan ögesine bağlılığına ilişkin hukukun düzenleme ve inceleme alanı dışında kalmıştır. Devlet vatandaşlığı hukuksal bir bağ olarak tanımlamıştır. Bu nedenle, vatandaşlık, belirli bir devlet ile kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ olarak tanımlanmaktadır. Vatandaşlığın bu durumu Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin 2 nci maddesinde “Vatandaşlık bir kişi ile bir devlet arasındaki hukuksal bağ anlamına gelir; kişinin etnik kökenini göstermez” şeklinde ifade edilmiştir.

TVH’da ve KVH’da kabul edilen genel ilkelerin genel bakış açısından aynı oldukları bilinmektedir. Türk ve Kazak vatandaşlığının kazanılma konusunda yetkili olan hukuk ise, kişinin vatandaşı olduğu devletin

hukukudur. Yetkili hukukun tespiti için kişinin vatandaşlığı nasıl kazanıldığı nazara alınmayacaktır. Buna göre, doğumla veya doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak kazanılan vatandaşlık arasında da, kural olarak hak ve yükümlülükler bakımından bir farklılık yoktur.

En yaygın yol olarak belirttiğimiz doğumla vatandaşlığın kazanılmasının iki türü vardır. Bunlardan ilki doğum yeri ilkesidir. Toprak esası veya “jus soli” olarak da adlandırılan bu ilkeye göre, kişi hangi ülke sınırları içinde doğmuşsa o devletin vatandaşı olur. Anne veya babanın sahip olduğu vatandaşlık, çocuğun vatandaşlığının belirlenmesinde etkili olmamaktadır. Göçmen kabul eden ülkeler, göçmenlerin ve çocuklarının yeni ülkeleriyle bütünleşmesinin hızlı ve kolay olması amacıyla bu ilkeyi benimsemektedirler. Vatandaşlığın doğumla kazanılmasının diğer yolu ise soy bağı ilkesidir. Soy bağı esası veya “jus sanguinis” de denen bu ilkeye göre kişinin sahip olacağı vatandaşlık soybağıyla bağlı olduğu anne ve babasının ya da her ikisinin de vatandaşlığıdır. Toprak esasının aksine soy bağı esasında kişinin doğduğu ülke, sahip olacağı vatandaşlığı etkilememektedir. Göçmen gönderen devletler, göçmenlerin ve onların çocuklarının kendi ülkeleriyle bağlarının kopmaması açısından bu ilkeyi benimsemektedirler.

Uluslararası hukuk açısından devletlerin bu iki ilkedен herhangi birini veya iki ilkeyi birleştiren karma bir sistemi benimseyip uygulaması mümkündür. Günümüzde devletlerin çoğu iki ilkedен birini seçmek yerine ikisinin bir karmasını uygulamayı tercih etmektedirler. Türkiye ve Kazakistan’daki hukuki düzenleme de vatandaşlığın doğumla veya doğum yeri esası ile kazanılmasında her iki ilkenin de uygulandığı bir sistemi öngörmektedir. Türk ve Kazak hukukunda vatandaşlığın doğumla kazanılmasında esas olan ilke soy bağı esasıdır. Ancak çocuğun soy bağı esasına göre vatansız kalacağı durumlarda buna mani olmak için toprak esasına göre de vatandaşlığın kazanılabileceği kabul edilmiştir.

Kişinin doğumundan sonra ve doğumundan başka bir sebebe dayanarak vatandaşlık kazanabilmesinde, vatandaşlığını kazanacağı toplum ile kişi arasında sıkı bir irtibatın bulunmasına fazla önem verilmemektedir.

Dolayısıyla, Türk ve Kazak hukukunda vatandaşlığın doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe dayanılarak vatandaşlığın kazanılması, kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi halinde, kanun hükmünün bir gereği olarak kişinin Türk veya Kazak vatandaşlığını kazanmasıdır.

TVK'ya göre, doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak vatandaşlığın kazanılması, yetkili makam kararı, evlenme evlat edinilme ya da seçme hakkı ile kazanılır. KVK'da da yetkili makam kararı, evlenme, evlat edinilme ve seçme hakkı ile kazanılan vatandaşlık doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak kazanılan vatandaşlık niteliğine sahiptir.

Vatandaşlık hukuku yönünden doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak kazanılan vatandaşlık, kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmadığı bir devletin vatandaşlığına, kanunda gösterilen koşullara dayanarak alınmasını ifade eder. TVK veya KVK uyarınca, Türk veya Kazak vatandaşlığın kazanmak isteyen bir yabancı, kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk veya Kazak vatandaşlığına alınabilecektir.

Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere yetkili makamlara başvuru yaparak ve kanunda aranan şartları taşımak sureti ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler (TVK m. 5). Kazak vatandaşı ile evlenen yabancı devlet vatandaşı, Kazak vatandaşlığını doğrudan doğruya kazanmayacaktır. Kazakistan vatandaşlığını evlenme yolu ile kazanmak isteyen yabancının Kazak vatandaşı ile üç yıl birlikte yaşamasından sonra vatandaşlık kazanmak üzere yetkili makama başvuru yapması gerekmektedir (KVK m. 10/2).

Evlat edinme yolu ile Türk ve Kazak vatandaşlığının kazanılması evlat edinmenin geçerli olarak kurulmasını gerektirir. Ayrıca, TVK'da evlat edinme ile ilgili ön şart kabul edilmiştir. Bu ön şarta göre, evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için çocuğun küçük olması gerektirilmiştir. Evlat edinilme yolu ile Kazak vatandaşlığının kazanılması ise, çocuğun on dört yaşından küçük olmasını gerektirmiştir.

TVK'nın 12. maddesi uyarınca, ana veya babalarına bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar ergin olduklarından sona bir yıl içinde ve yabancı ile evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadınlar üç yıl içinde seçme hakkını kullanmak suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilirler. KVK'nın 27. maddesi uyarınca da, seçme hakkını kullanmak suretiyle vatandaşlık kazanmak isteyenler ergin olduktan sonra, evlad edinme yolu ile kazandığı Kazak vatandaşlığında kalmaya devam edebilecek veya Kazak vatandaşlığını terk ederek başka devlet vatandaşlığını kazanabileceklerdir.

TVK'ya ve KVK'ya göre vatandaşlığa alınmak isteyen yabancılar, kanunda belirtilen niteliklerin hepsini haiz iseler Türkiye'de Bakanlar Kurulu kararı ile ve Kazak Cumhuriyetinde Cumhurbaşkanı kararı ile Türk veya Kazak vatandaşlığına alınabilirler. Ancak bu şartları tamamen taşımış olmak vatandaşlığa alınmak için başvuran kişiye kesin bir hak bahşetmeye de bilir. Devletin egemenlik hakkını ilgilendirdiğinden alınıp alınmama Türk hukukunda Bakanlar Kurulu kararına; Kazak hukukunda ise, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının takdirine bağılıdır. Bununla birlikte, Türk veya Kazak vatandaşı ana veya babasına bağılı olarak Türk veya Kazak vatandaşlığını kazanmak isteyen on sekiz (18) yaşından büyüklerin isteğine bağılı olarak da gerekli belgelerden oluşan bir dosya yetkili makamlarca hazırlanır ve İçişleri Bakanlığına gönderilerek ilgililerin vatandaşlığının tayini istenebilir.

Türk ve Kazak hukukunda vatandaşlığın kazanılması bakımından belirtilmesi gereken önemli meselelerden biri, çifte vatandaşlık meselesidir. Türk vatandaşlık hukukunda çifte vatandaşlık kazanma TVK'da mümkün görülmüş ise de Kazak hukukunda çifte vatandaşlığın kazanılması yasaklanmıştır.

Kazak hukukunda vatandaşlığın kazanılması konusunda diğ er bir önemli mesele, Kazakistan Cumhuriyeti ile vatandaşlık kazanma konusunda anlaşma yapmış olan devlet vatandaşlarının Kazak vatandaşlığını kolay yoldan kazanabilmeleridir. Ancak, bu yolla vatandaşlık kazanma istisnai olarak vatandaşlık kazanmadan tamamen farklıdır. Bunun sebebi, Kazakistan Cumhuriyeti ile anlaşma yapmış olan devletin vatandaşlarının vatandaşlığı

kolay yoldan kazanılmasının amaçlanmış olmasıdır. Yani bu yolla vatandaşlık kazanma iki devlet arasında karşılıklılık esasına dayanmaktadır. Bunun gibi Türk hukukunda da, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşlarına Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için kolaylıklar sağlanmıştır. Kanun gereğince, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen KKTC vatandaşları yurt içinde valilikler, yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliklerine başvurabilirler.

Günümüzde, geniş bir toprağa sahip Kazakistan Cumhuriyeti'nin nüfus artış hızı % 1 iken nüfus yoğunluğu ise Km²'ye 2,6 kişidir. Ayrıca, Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2.717.300 Km² yüzölçümüne ve 16.227.00 nüfusa sahip olması aşırı bir hızla vatandaşların sayısının artmasını gerektirmektedir. Bu nedenle günümüzde, devletin demografik durumunu iyileştirme istikametinde pek çok proje hayata geçirilmektedir. Kazak hukuku ile ilgili olarak ikinci bölümde açıklanan, vatandaşlığın yetkili makam kararı ile kazanılmasına, vatandaşlığın doğumla kazanılmasına nispetle pratikte daha sık karşılaşılmaktadır. Yani, devlet vatandaşlığın yetkili makam kararı ile kazanılmasını pratikte uygulayarak nüfus sayısını arttırmaya çalışmaktadır.

Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunun esaslarını karşılaştırmalı olarak incelediğimiz bu tez çalışması özünde analitik nitelik taşımaktadır. İki ülke arasındaki vatandaşlık hukukunun esasları hakkında analitik nitelik taşıyan inceleme ile bilgiler elde edildikten sonra karşılaştırma yöntemiyle temel olarak vatandaşlık hukuku esaslarından tümdengelim yoluyla iki ülkedeki hukuk sistemlerinin benzer ve ayrı noktaları ele alınmıştır. Bundan önce de Anayasa ve kanunlar, iki ülke bilimsel doktrinindeki temel görüş ve eserler hakkında ampirik bilgiler ışığında tekrar tümevarım yoluyla vatandaşlık hukuku hakkında bilimsel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile, Türkiye ve Kazakistan gibi iki dost ve kardeş ülkenin bütün alanlarda olduğu gibi akademik çalışma alanında da karşılıklı ilişkilerin dinamik bir şekilde gelişmesine katkıda bulunması hedeflenmiştir. Ayrıca Türk hukuk literatüründe Kazakistan vatandaşlık hukuku hakkındaki akademik eserleri daha da zenginleştirmesi beklenmektedir.

EKLER

EK- 1: Kazak Vatandaşlığına Başvuru Formu

Ben Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığın kazanmak (yeniden kazanmak) istediğimi ve durumun incelenerek gereğinin yapılmasını önemle arz ediyorum.

Resim

Sorular	Cevaplar
1. Soyadınız, adınız, baba adınız.	
2. Daha önceki kullandığınız adınızı ve soyadınızı belirtiniz.	
3. Doğum tarihiniz (gün, ay, yıl) ve doğum yeriniz (koy,ilçe, il).	
4. Vatandaşlığınız.	
5. Milletiniz.	
6. Evlilik durumunuz.	
7. Daha önce Kazak vatandaşı olmuş muydunuz?. Eğer Kazak vatandaşı olmuş iseniz ne zaman ve ne tür sebeple Kazak vatandaşlığından ayrıldınız.	
8. Daha önce Kazak vatandaşlığını kazanmak için başvuru yapmış mıydınız?.	
9. Eğitim seviyeniz ve mesleğiniz (okuduğunuz ve mezun olduğunuz okul)	
10. İş yeriniz ve okul yerinizi belirtiniz.	

11. Bu güne kadar mahkeme tarafından hukuk veya ceza sorumluluğuyla sorgulanmış mıydınız?. Eğer hukuk veya ceza sorumluluğuyla sorgulanmış iseniz kim tarafından, ne zaman ve ne için sorgulanmıştınız?.	
12. Askerlik görevinizi yerine getirmiş miydiniz?. Eğer, askerlik görevinizi yerine getirmiş iseniz ne zaman ve nerede askerlik görevinizi yerine getirdiğiniz?. Eğer askerlik görevinizi yurt dışında yerine getirmiş iseniz onun hangi memleket olduğunu gösteriniz.	
13. Daha önce Kazakistan'da devamlı olarak oturmuş muydunuz?. Eğer devamlı olarak oturmuş iseniz nerede ve hangi tarihlerde oturdunuz?.	
14. İş hayatına atıldığınızdan beri bu güne kadar yapmış olduğunuz iş ve meslek türünü belirtiniz (okurken ve askerlik görevinizi yerine getirirken çalıştığınız iş ve meslek türü)	

Uyarı:

Bu soruyu cevaplarken mutlaka, sizin bu kurumlarda bulunduğunuz tarih içerisinde bu kurumun adının ne olduğunu gösteriniz. Askerlik göreviniz için sizin askerdeki dereceniz ve göreviniz belirtilmelidir. Kurumlar için dilekçede kullanılan adı olarak kurumların postada kullandıkları adıdır. Askerlik yaptığı yerin adı kişinin asker kimliğinde belirtilen ad kullanılacaktır.

İşe başladığınız ve işten ayrıldığınız tarih	Çalıştığınız kurum adı ve kurum içinde göreviniz	Kurumun bulunduğu yer

15. Sizin akrabalarınız (Eşiniz, ana babanız ve kardeşleriniz)

Uyarı:

Bu soru cevaplanırken, yurt içinde veya yurt dışında bulunan tüm akrabalar gösterilecektir. Şayet eşlerden biri karının soyadını taşıyor ise, karının soyadına geçmeden önceki soyadı yazılacaktır.

Akrabalık derecesi	Soyadı, adı ve baba adı	Doyum tarihi (ay ve yıl)	İşyeri ve mesleği	Bulunduğu ve ikametgâhının olduğu devlet

16. Bunun yanı sıra benimle birlikte benim çocuklarımın da Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanmasını (yeniden kazanmasını) önemle arz ediyorum.

NN pp	Soyadı, adı ve baba adı	Doğum günü, ayı ve yılı	Doğum yeri
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

17. Eş (soyadı, adı ve babasının adı) _____ vatandaşlık kazanmak (yeniden kazanmak) üzere gerekli olan evraklar toplayacak ve gerekli soruları cevaplandıracaktır.

18. Sizin adresiniz, telefon numaranız _____
Kazakistan Cumhuriyeti'nin vatandaşlığa kazanmadaki ortaya çıkabilecek özrü hukuki sonuçlarla tanıştım.

Dilekçe sahibinin imzası _____

“ _____ ” 20 ____ yıl

EK- 2: Türk Vatandaşlığına Başvuru Formu

İlgili olan valiliğe...

Türk vatandaşlığın kazanmak istiyorum. Durumun incelenerek gereğinin yapılmasını arz ediyorum.

___/___/20__

Adı-Soyadı:

İmzası:

Türk vatandaşlığın kazanmak isteyen kişinin	
1. Adı	2. Soyadı
3. Türkçe Adı	4. Türkçe soyadı
5. Baba adı	6. Ana adı
7. Doğum yeri	8. Doğum tarihi
9. Medeni hali	10. Cinsiyet
11. Dini	12. Mesleği
13. Vatandaşlığı (memleket adı)	14. Soyu
15. Geçimini ne ile temin ettiği	
16. İkamet etmek üzere Türkiye'ye geldiği tarih	
17. İkamet tezkeresinin verdiği yer ve numarası	
18. Yurt içi adresi	
19. Kendisinin veya ailesinin ikamet ettiği yurt dışı adresi	
20. Yurt dışında hakkında referans verebilecek iki kişinin adı	
a)	b)

Evli ise eşine ait doldurulacak bilgiler

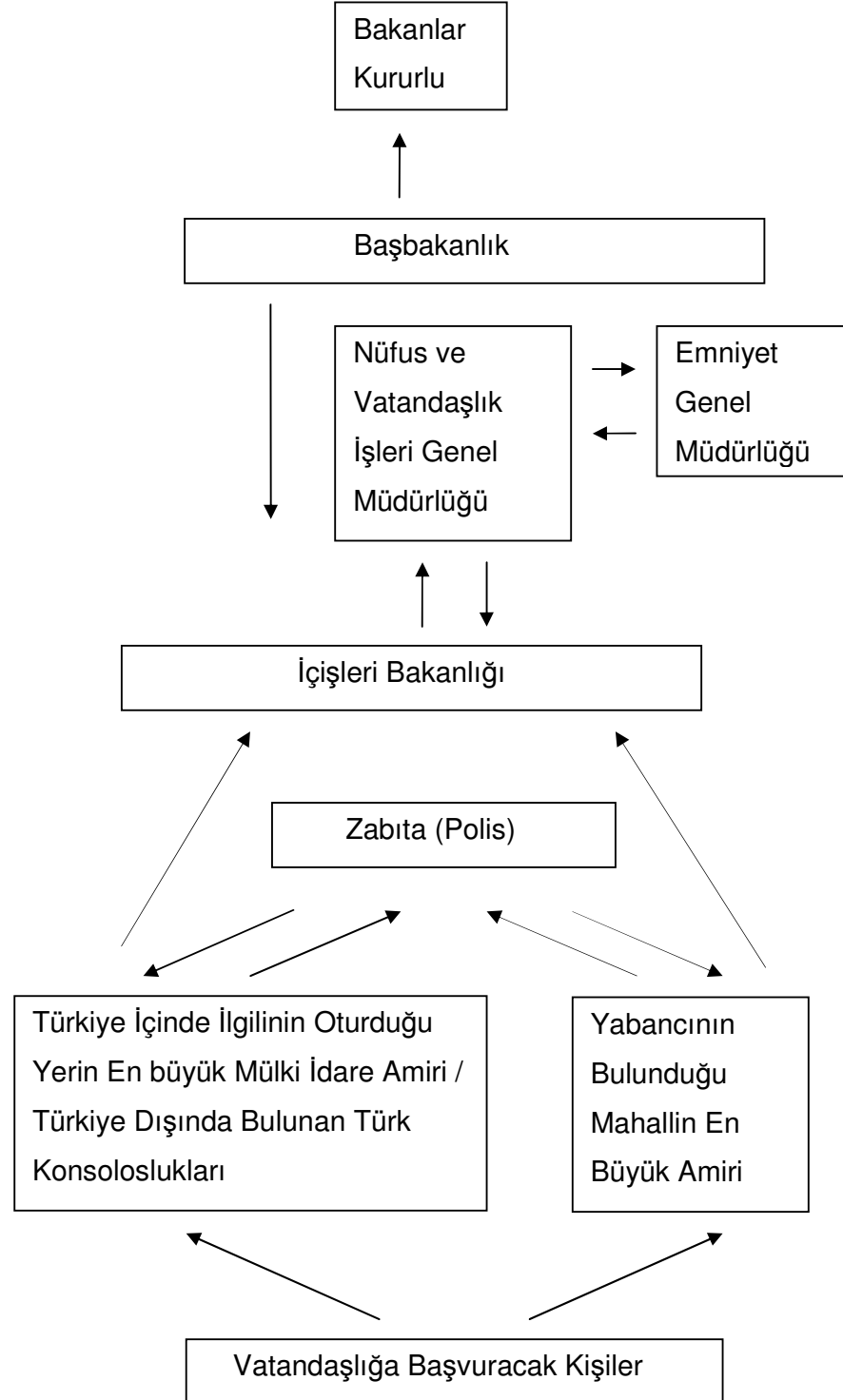
1. Adı	2. Soyadı
3. Baba adı	4. Ana adı
5. Doğum yeri	6. Doğum tarihi
7. Vatandaşlığı	

Var ise reşit olmayan (18'den küçük) çocuklarına ait doldurulacak bilgiler

(1 Çocuk) (2 Çocuk) (3 Çocuk) (4 Çocuk) (5 Çocuk)

1. Adı					
2. Soyadı					
3. Doğum yeri					
4. Doğum tarihi					
5. Cinsiyet					

Ek- 4: Türk Vatandaşlığına Alınmada Usul

KAYNAKÇA

AKISHEV, ASILBEKOV, BAYPAKOV; **Kazakistan Tarihi, Ocherkler** (Kazakistan Tarihi), Almatı, Baspa, 1994.

ARAT, Tuğrul; **Ticaret Şirketlerinin Tabiiyeti**, Ankara, AÜHFY No: 269,1970.

AYBAY, Rona; **Vatandaşlık Hukuku: Yurttaşlık Hukuku** (Yurttaşlık Hukuku), 5. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

AYBAY, Rona; **Yabancılar Hukuku** (Yabancılar), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

AZRETBERGENOVA, İndira; “Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması” (Vatandaşlığın Kazanılması), **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

BASİN, Uri, Grigorevish; **Grajdanskoe Pravo**, Almatı, 1997.

BERKİ, Şakir; “Türk Hukukunda Evlilik Dışında Doğan Çocukların Tabiiyeti” (Uyrukluğu), **AÜHFD**, cilt 1, sayı 1–4, 1948, s. 67–76.

BERKİ, Şakir; “Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan”, **AÜFHD**, cilt 19, sayı 1–4, 1962, s. 250–283.

BERKİ, Osman, Fazıl; “Türk Vatandaşlığı Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi”, **AÜHFD**, cilt 27, sayı 1–2, 1970, s. 201–231.

BERKİ, Osman, Fazıl; “Yeni Vatandaşlık Kanunu’nun Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı Hakkında Kabul Ettiği Esaslar”, **AUHFY**, Ernest Hirsh’e Armağan, 1964, s. 293–322.

BERKİ, Osman, Fazıl; “Türk Hukukunda Seçme Hakkı İle Vatandaşlığın Kaybı”, **AÜHFD**, cilt 35, sayı 1–4, 1978, s. 281–294.

BERKİ, Osman, Fazıl; **Devletler Hususi Hukuku**, Ankara, Fakülteler Matbaası, 1949.

BERKİ, Osman, Fazıl; **Devletler Hususi Hukuku: Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku**, I. Cilt, 7. Baskı, Ankara, Fakülteler Matbaası, 1970.

BULGAKOVA, İSTAEV; **Vseobshaya İstorya Gosudarstva i Prava** (Tüm Devletlerin Tarihi ve Hukuku), Almatı, 2. Baskı, 2001.

CİN, Mustafa; “Türk Soyulu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Özgürlüğü”, **Mevz. Derg.**, yıl 8, sayı 88, Nisan 2005.

ÇELİKEL, Aysel; **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

ÇELİKEL, Aysel; **Milletlerarası Özel Hukuk (MÖH)**, 6. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

ÇİĞİ, Muazzez, İlmiye; **Vatandaşlık Tepkilerim**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2005.

ÇİLELİ, Meral; **Yurttaşlık ve Eğitim, Türk Eğitim: XX. Eğitim Toplantısı 21–22 Kasım**, Ankara, Dernek Yayınları, 1996.

DİDENKO, A. G; **Grajdanskoe Pravo**, Almatı, Nur-Press, 2006.

DOĞAN, Vahit; “Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, **GÜHFD**, cilt 3, sayı 1–2, 1999, s. 27–47.

DOĞAN, Vahit, ODABAŞI, H; **Yargı Kararı Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2004.

DOĞAN, İlyas; **Devletler Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2008.

DOĞAN, İsmail; **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: İnsan Haklarının Kültürel Temelleri**, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2007.

DOĞAN, Vahit; **Türk Vatandaşlık Hukuku** (Vatandaşlık Hukuku), 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.

EKŞİ, Nuray; **Askerliğin Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi ve Özellikle Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü** (Askerlik Yükümlülüğü), İstanbul, Beta Yayınevi, 2001.

ERDEM, Bahadır; “Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkek Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar” (Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik), **MHB**, Aysel Çelikel’e Armağan, sayı 1–2, 1999–2000, s. 293–312.

ERDEM, Bahadır; “4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması” (4866 Sayılı Kanun), **MHB**, Prof. Dr. Gülören Tekinalp’a Armağan, yıl 23, sayı 1–2, 2003, s. 339–364.

EREN, Abdurrahman, ALESKERLİ, Alesker; **Yeni Anayasalar, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Cumhuriyetleri Anayasaları**, Ankara, TİKA Yayınları, 2005.

EROFEEVA, Andrey, Evgenevish; “Ponyatiye i Printsipi Grajdanstva Rossiyskoi Federatsi” (Vatandaş Kavramı ve Genel İlkeler), **Yüksek Lisans Tezi**, Moskova, 2005.

FİŞEK, Hicri; **Türk Vatandaşlık Hukuku** (Vatandaşlık Hukuku), Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1959.

FİŞEK, Hicri; **Anayasa ve Vatandaşlık** (Anayasa), Ankara, AÜHF, 1961.

GİRAY, Faruk, Kerem; “Uluslararası Sözleşmelerde Evlad Edinme”, **MHB**, Aysel Çelikel’e Armağan, yıl 19–20, sayı 1–2, 1999–2000, s. 333–350.

GÖĞER, Erdoğan; **Devletler Hususi Hukukundaki Çağdaş Akımlar** (Çağdaş Akımlar), Ankara, AÜHFY, 1970.

GÖĞER, Erdoğan; **Türk Tabiiyeti Hukuku** (Türk Tabiiyet), Ankara, AÜHF, 2. Baskı, 1974.

GÖĞER, Erdoğan; “Devletler Hususi Hukuku’nun Mahiyeti” (DHM), **AÜHFD**, cilt 27, sayı 3–4, 1971, s. 173–192.

GÖNENÇ. Fulya, İlçin; “Romanın Vatandaşlık Politikası”, **BTHAE**, Necip Kocayusufpaşaoğlu’ya Armağan, 2004, s. 659–676.

GÖZLER, Kemal; “Vatandaşlık ve Milletvekilliği”, **Liberal Düşünce**, cilt 4, sayı 16, Yaz 1999, s. 90–91.

GÖZLER, Kemal; **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa, Bursa Ekin Kitapevi Yayınları, 2004.

GÜVEN, Feyzan; “Avrupa Birliğinde Vatandaşlık Kavramı” **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

HASANBAEVA, Lazzat; “Türk ve Kazak Hukuklarında Evlenmenin Tabiiyete Etkisi” (Evlenmenin Tabiiyete Yetkisi), **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.

İNAN, Ali, Naim; “Çocuğun Korunması ve Polis”, **AÜHFD**, cilt 37, sayı 1–4, 1980, s. 243–250.

KABANSHİK; “Stanovleniye Pravovogo Gosudarstva v Respublike Kazakistan” (Kazakistan Cumhuriyetinin Hukuk Devleti Oluşması), **Yüksek Lisans Tezi**, Aktay, Mejdunarodnaya Akademiya Truda, 2001.

KAYA, Gözde; “Avrupa Vatandaşlığı”, **Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, 2003.

KOZIBAYEV, Manash; **Kazak Tarihi**, Almatı, 1996.

KYMLİCKA, Will; **Çok Kültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi**, çev. Yılmaz, Abdullah, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1988.

LAMİNSEV, Aleksandr, Aleksandrovish; **Mejdunarodnoe Chastnoe Pravo** (Devletler Özel Hukuku, Soru Cevaplar), Moskova, Knorus, 2006.

MALAHOV; “Etapi Razvitiya Instituta Grajdanstva v Rossyi” (Rusya’da Vatandaşlığın Tarihi Gelişimi), **Yüksek Lisans Tezi**, Moskovski Gosudarstvenni Oblastnogo Universiteta, Moskova, 1999.

NISANBEKOVA, Lazzat, Begimcankızı; **Mejdunarodnoe Chastnoe Pravo** (Milletlerarası Özel Hukuk), Almatı, Jeti Jargı, 2006.

NOMER, Ergin; **Vatandaşlık Hukuku** (Vatandaşlık Hukuku), Ankara, Filiz Kitabevi, 2002.

NOMER, Ergin; **Devletler Hususi Hukuku** (DHH), 13. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2005.

NOMER, Ergin; **Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri: Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1999.

NOMER, Ergin; "Türk Vatandaşlığı Kanunundaki Değişiklikler", **MHB**, yıl 1, sayı 1, 1981, s. 15–17.

OĞUZ, Aylin, Kılıç; **Fedakâr Eş-Fedakâr Yurttaş: Yurttaşlık Bilgisi ve Yurttaş Eğitimi, 1970–1990**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007.

ÖZKAN, Işıl; **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktaları**, Ankara, Naturel Yayınları, 2003.

ÖZTAN, Bilge; **Medeni Hukuk Temel Kavramları**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.

ÖZTAN, Bilge; "Batıl Evlenmelerde Eşlerin Durumu", **AÜHFD**, cilt 26, sayı 1–2, 1969, s. 156–192.

ÖZEL, Ayla; "Türk Vatandaşlığının İrade Dışı Kaybı", **Yüksek Lisans Tezi**, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

POLATGİL, Muammer; "Kazakistan Cumhuriyetinin Anayasal Yapısının İdari Yönden İncelenmesi", **Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

SANFİLİPPO, Shezare; **Kurs Rimskogo Chastnoğo Prava** (Roma Özel Hukuku Kursu), Moskova, Bek, 2002.

SANLI, Ahmet; “Yabancı Ülkede Zarara Uğrayan Vatandaşın Devlet Tarafından Diplomatik Korunması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

SAPARGALIYEV, Gayrat; **Konstitutsionnoe Pravo Respubliki Kazakistan** (Kazakistan Cumhuriyetinin Anayasası Hukuku), Almatı, Jeti Jargı, 2002.

SARGIN, Fügen; “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, **AÜHFD**, cilt 53, sayı 1, 2004, s. 27–63.

SEVİĞ, Muammer, Raşit; **Devletler Hususi Hukuku**, I. Cilt, İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1937.

SEVİĞ, Muammer, Raşit; **Devletler Hususi Hukuku: Tabiiyet-Yabancılar Hukuku- Kanunlar İhtilafı**, İstanbul, İÜHFY No: 55, I. Cilt, İstanbul, 2. Baskı, 1947.

SHETİNİNA, Baris, Vasilovich, GORSHENEVA, M; **Kurs Sovetskoğo Gosudarstvennogo Prava** (Sovyet Umumi Hukuk Okuma Kursu), Moskova, 1971.

SHUDRA; **Grajdanstvo i Natsionalnaya İdentifikatsiya v Politicheskom Prostranstve Rossyi**, (Siyasi Sınır İçerisinde Vatandaşlığı Özelleştirme ve Ulusallaştırma), Moskova, 1998.

SULEYMENOV, BASİN; **Grajdanskoye Pravo** (Medeni Hukuk), I. Cilt, Almatı, 2000.

TANRIBİLİR, Feriha, Bilge; “Türk Vatandaşlığı Kanununda 3540 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikleri”, **GÜİİBFD**, cilt 6, sayı 2, 1990, s. 791–818.

TANRIBİLİR, Feriha, Bilge; “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku” (Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi), **MHB**, Ergin Nomer’e Armağan, yıl 22, sayı 2, 2002, s. 791–818.

TEKİNALP, Gülören; **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Baskı, Beta Yayınları, 2003.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin; **Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar**, 6. Baskı, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.

TEKİNAY, Selahattin, Sulhi; **Türk Aile Hukuku**, İstanbul, İÜHFY, 1984.

TURHAN, Turgut; “Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları: TVK m. 29 Üzerinde İnceleme”, **AÜHFD**, cilt 46, sayı 1–4, 1997, s. 41–66.

TUSA; “Mejdunarodno-Pravoviye Voprosi Grajdanstva” (Vatandaşlığın Uluslararası Çerçeve Hukuki Sorunları), **Yüksek Lisans Tezi**, Sankt-Peterburk, 1999.

TÜRKERİ, Ahmet; “Türk Medeni Hukukunda Evlat Edinmenin Hukuki Sonuçları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2007.

ULUOCAK, Nihal; **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989.

ULUOCAK, Nihal; “Türk Vatandaşlık Hukukunda Çifte Vatandaşlık İlkesinden Yararlanma Olanağı” (Çifte Vatandaşlık İlkesinden Yararlanma Olanağı), İstanbul, **MHB**, sayı 1, 1983, s. 19–21.

UNAT, İlhan; **Türk Vatandaşlık Hukuku: Metinler-Mahkeme Kararları**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966.

UNAT, İlhan; **Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966.

ZEVKLİLER, Aydın, ACABEY, Beşer, GÖKYAYLA, Emre; **Medeni Hukuk: Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, 2000.

ZİMANOV, BİNDERA; **İstoriya Gosudarstva i Prava Sovetskogo Kazakistana 1917–1925** (Sovyet Kazaklarının Devlet ve Hukuk Tarihi (1917–1925 Yıllar)), I. Cilt, Almatı, 1961.

<http://www.hukuki.net/modules.php?name=Reviews&file=viewarticle&id=144>, (Erişim) 6 Mayıs 2008.

<http://reflaw.narod.ru/HTMLs/lows/kazakh/cit.htm>, (Erişim) 7 Mayıs 2008

<http://polit.mezhdunarodnik.ru>, (Erişim) 08 Nisan 2008

<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1924.htm#2>, (Erişim) 9 Mayıs 2008

<http://virtualnyi.narod.ru>, (Erişim) 11 Mayıs 2008.

<http://www.kazpravda.kz/index.php?uin=1152771799>, (Erişim) 12 Mayıs 2008

<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm#ix>, (Erişim) 8 Mayıs 2008

<http://www.kazpravda.kz/print.php?chapter=1148590923>, (Erişim) 25 Mayıs 2008.

ÖZET

ALSHER, Almat. Karşılaştırmalı Olarak Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Tezimizde Türk ve Kazak vatandaşlık hukuku düzenlemelerinde gerçekleşen son değişiklikler nazara alınarak Türk ve Kazak vatandaşlığının kazanılması incelenmektedir. Karşılaştırmalı olarak ele aldığımız bu tez konusu iki bölümden oluşmaktadır.

Türk ve Kazak hukukunda vatandaşlık kazanmanın anlatıldığı bu çalışmanın ilk bölümünde genel olarak vatandaşlık kavramı incelenmektedir. Vatandaşlığın günümüzdeki hukuk çerçevesi, anlamı, kazanılma yolları anlatıldıktan sonra, günümüze gelene kadar tarih boyunca bu kavramın geçirdiği değişimler ve kavrama zaman içinde yüklenen farklı anlamlara değinilmektedir. Türk ve Kazak vatandaşlığının temel esasları incelenen birinci bölümde ayrıca Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunun tarihsel gelişimi, Kazak vatandaşlık hukukunun Kazak hanlığı döneminden başlayıp SSCB dönemindeki gelişmesi ve nihayet bağımsızlık sonrası gelinen nokta tarihsel perspektifle ele alınmaktadır. Ayrıca bu bölümde, iki ülke anayasalarının vatandaşlıkla ilgili düzenlemeleri ve Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunun doğumla kazanılması hususu karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

İkinci bölümde ise, karşılaştırmalı olarak Türk ve Kazak vatandaşlık hukukunda doğumdan sonra ve doğumdan başka bir sebebe bağlı olarak kazanılan vatandaşlık meselesi incelenmektedir. Bu bağlamda Türk ve Kazak hukukundaki vatandaşlık için aranan şartlar, vatandaşlığın kazanılmasında istisnai haller, vatandaşlığın yeniden kazanılması, vatandaşlığın kazanılmasında usul ve esaslar, Türk ve Kazak vatandaşlığının evlat edinme yoluyla kazanılması, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması, vatandaşlığın seçme hakkıyla kazanılması, araştırılmaktadır.

Türk ve Kazak vatandaşlık hukuku karşılaştırmalı olarak incelenen bu çalışmada vatandaşlık olgusu ve bunun ülkeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları hakkında bilimsel bir sonucu ortaya konulmaktadır.

Anahtar Sözcükler

1. Türk Hukuku
2. Kazak Hukuku
3. Vatandaşlık Hukuku
4. Vatandaşlığın Kazanılması
5. Vatandaşlık

ABSTRACT

ALSHER, Almat. The Comparison of Acquiring Citizenship According to Turkish and Kazak Laws, Masters Thesis, Ankara 2008.

The thesis analyses acquisition of the citizenship according to Turkish and Kazak Laws considering the latest developments in the citizenship laws. It comprises two sections.

In the first section, the definition of citizenship is analyzed. The conceptual frameworks, the meaning, the ways to acquire the citizenship are analyzed, and the historical developments are considered. The first section also specifies the development of Kazak citizenship law from Kazak Khan Period until Soviet period, and up to the independence period.

The second section comparatively analyses the case regarding acquiring citizenship as a result of the birth and as a result of other cases except the birth. The conditions on acquiring the citizenship according to Turkish and Kazak Laws, the exceptions on acquiring citizenship, the ways to acquire citizenship, the acquisition of citizenship by adoption, by marriage, and the acquisition of the citizenship by means of right choice are analyzed.

It is important to study the bases of acquiring the citizenship according to Turkish and Kazak Laws, and this study will benefit us by comparatively analyzing the legal systems. The other purpose of the thesis is to analyze harmonization of different legal regulation and the detailed application of the citizenship law.

Key Words

- 1. Citizenship**
- 2. Kazak Law**
- 3. Turkish Law**
- 4. Acquiring the Citizenship**
- 5. The Citizenship Law**